

સ્ત્રીના નિતિ ધર્મ.

બનાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર.

ઈશ્વરદાસ ભગવાનદાસ.

૧૮૫૦

નડીયાદ.

અમદાવાદી ચંદ્રામાં વાચક પોળમાં

શા. રણછોડલાલ સુશાલદાસના છાપખાનામાં

શા. રતનચંદ કાળીદાસે છાપી.

સંવત ૧૯૩૮

સને ૧૮૮૨

કિંમત રૂ-૮-૦

અર્પણ પત્રીકા.

સ્વર્ગવાસી બાઈ પાર્વતી કુંવરના

પવિત્ર સ્મરણને

આ

સ્ત્રી ઉપયોગી ભધુ ગ્રંથ.

માન પુર્વક

અર્પણ કર્યોછે.

ગ્રંથ કર્તા.

આ નિબંધ માટે સૂચના.

થોડી મુદત ઉપર આ નિબંધના વિષયો મેં એક સાદી નોટ ઉપર લખી રાખેલા, પણ પાછળથી મારે કેટલીક હરકત આવી પડવાથી તેમાં મારા મનમાં ધાર્યા પ્રમાણે ફેરફાર થઈ શક્યા નહીં. એટલામાં મુદત પૂરી થઈ જવા આવ્યાથી મારી મેહેનત ખરબાદ જશે તેથી ઉપર ઉપરથી કેટલોક સુધારો કરીને આ પુસ્તકમાં લખી રવાના કર્યો છે. એમાં વાક્ય રચના વગેરે ભૂલો કેટલીકમાં છે એમ મને લાગે છે તે વિદ્વાનોને લાગશે એમાં કાંઈ શક નથી. પણ એઓ સાહેબો દરજી કરી લેશે એવી મને પૂર્ણ ખાતરી છે તેમ છતાં આ રથજે અરજ કરે છું.

આ નિબંધ કમીટીની નિધામાં આવે અને એઓ મને ફરીને સુધારવાને કેટલીક મુદતની સાથે ફરમાવે તો મારી લઘુ હિદ્દિ પ્રમાણે હું કેટલોક ફેરફાર કરીને સુધારીશ.

આ નિબંધની દરેક ખાખત એ આપો નિબંધજ છે પણ તેને ટુકામાં સમાવાની તેથી દરેક ખાખતપર સારાંશ વર્ણન કરેલું છે.

માટે એપ્રિલ સને ૧૮૭૬ ના મારાના હિદ્દિ પ્રકાશમાં જે ખાખતો આ નિબંધમાં લાવવા માટે સૂચવેલું તે દરેક ખાખતપર મેં છુટક છુટક લખાણ કરેલું છે. કારણ કે એકંદર લખાણ વાંચવાંથી કંટાળો ઉપજે છે પણ છુટક છુટક હોવાથી દરેક ખાખત પર સમજીને વધારે ધ્યાન આપવામાં આવે.

આ સ્ત્રીઓ સંખંધી નિબંધમાં કેટલીક જગ્યાએ પુરૂષોને સૂચના આપવામાં આવી છે. કારણ કે હાલના ધણોખરો દ્વાર પુરૂષોના હાથમાં છે. અને સ્ત્રીઓ પોતામાં પોતાની મેળે સુધારા કરી શકે એટલા જ્ઞાનને પામી નથી. અને પુરૂષો તે જ્ઞાનને પામેલા છે. પુરૂષ એ સ્ત્રીનું અધાગ છે અને ખાહેરનાં કામોને અધિષ્ટાતા છે. માટે ખાહેરનાં કામો સંખંધીમાં પુરૂ-

(૨)

સોને સૂચના આપવી જોઈએ. એમ જાણી મેં મારી લઘુ પુદ્ધિ માફક આ
નિબંધ લખ્યો છે. તા. ૨૭ મી માહે જુન સને ૧૮૭૬.

હુણી.

સજ્જન સમા ખિયારીએ, અપને કુલકી રીત;
ખરાખરીસેં કીજીએ, વિવા, ખેર ચોર પ્રીત.

સ્ત્રીના નિતિ ધર્મ વિશે નિબંધ.

પરમ કૃપાળુ પરમાત્માએ આ જગતમાં માણસ, પશુ, પક્ષી વીગરે પ્રાણી જાત ઉત્પન્ન કરી છે. તે સૌમાં માણસ જાત વિચાર શક્તિએ કરી ઉપરી પાણું ભોગવે છે.

તમામ ચૈતન્ય છવ જાતમાં સ્ત્રી અને પુરુષ એવી બેજ જાત છે તે-
ઓમાં કેટલાંક પ્રાણી જન્મતી વખત જોડ થઈ (સ્ત્રી પુરુષ સાથે) જન્મે
છે* અને એ બે વડે એઓના ગ્રહસ્થાશ્રમ ચાલી સંતાન ઉત્પન્ન થાય છે.

માણુઓમાં પ્રથમ એવી રીતે આદ્યેન વડે સંસાર ચાલ્યો હશે. અને
તે ઉપરથી એ વખતને જુગલીઓના જુગ કહેતા હશે. ત્યાર બાદ ભત્રી-
જા, ભત્રીજી અથવા મામા કોઈનાં છોકરાંના મળવં ચાલ્યો હશે. અને તે
ચાલ હજુ કેટલાક રાજા હ. ઓમાં ચાલે છે. પછી જેમ જેમ વસ્તીનો અને
જુદ્ધિનો વધારો થતો ગયો તેમ તેમ એ ચાલ ના પસંદ પડવાથી એક ખી-
જા દૂરના સગાની કન્યા આપ લે કરતા ગયા. અને છેવટે હિંદુઓમાં પ્રા-
હ્મણ, ક્ષત્રી, વૈશ્ય અને શૂદ્ર એવી ચાર જાત બંધાઈ. એમાં પ્રાહ્મણ *
સૌથી ઉત્તમ જાતના તે બાકીની ત્રણ જાતની કન્યા લેતા હતા. ક્ષત્રી વૈશ્ય
જાતની અને વૈશ્ય શૂદ્ર જાતની કન્યા લેતા હતા અને પોતાથી ઉંચી જાત-

---

* સારસ ઇ. પ્રાણીઓમાં એક સ્ત્રી અને એક પુરુષ એટલે નર અને
માદા સાથે જન્મે છે. અને એ બેથી એમનો સંસાર ચાલે છે.

† મસલમાન મરેઠા ઇ. માં હજુ પણ એ ચાલ છે એ ચાલ એકજ અંશ-
નુ લોહી રહેવા મટે છે. એ સ્ત્રી પુરુષને કદી માંદો માંદો લગાઈ ટંકા થતા
નથી તથા આદિથી અંત સુધી એકજ અંશનુ લોહી રહે છે એવું એ લો-
કો માને છે.

* ઉદાહરણ રૂપે અયોધ્યાના રઘુરાજની અને પારાશર રૂપિયે મછંગધા
નામની શૂદ્ર માંછણની સાથે લગ્ન કરેલું છે. એટલે એ કન્યાઓ તે સંગ-
રીને એમનાથી પુત્ર ઉત્પન્ન કરેલા છે. અને એ પુત્રો પણ પ્રાહ્મણજ ર-
હેલા છે.† વાદિમક જાતે ભિલ હતા પણ વિદ્યાએ કરી ઉંચી પંકિતમાં દા-
ખલ થયેલા છે.

તનાને કંન્યાદેતા હતા.

એ વખતે વિદ્યા એજ હંચુ કૂળ હતું, અને વિદ્યાવાળો હંચી પં-
કિતમાં દાખલ થઇ ચક્રોત, અને એને હંચી જાતના કંન્યા પણ દેતા હતા.
તેમ એ વખતની કંન્યાઓ પોતે વિદ્વાન હતી તેથી તે પોતાની ખુશીથી
રૂપિ ઇ. ની સાથે પોતાના માખાપની આજ્ઞા લેઇ પરણતી હતી.

પાછળથી ખીજા તથા ત્રીજા જુગમાં પુરૂષો પોતાને મન પસંદ ક-
ન્યાઓ ખોળવા લાગ્યા ત્યારે સ્ત્રીઓએ પણ વિદ્યાભ્યાસ કરી સ્વયંવર ર-
ચીને ખળની તથા વિદ્યાની પરીક્ષા કરીને પુરૂષ સાથે પરણવાની રીત રાખી.
એથી એઓનો જન્મારો હુખમાં જતો હતો પણ છેલ્લા જુગમાં હિંદુ-
ઓમાં કળી એટલે કુસંપે પ્રવેશ કર્યો તેથી તેઓમાં હુટ પડી અને સાર
વરણુ બાગીને અરાડ વરણુ થઇ તેઓ પોત પોતામાં નીચે પ્રમાણે કંન્યા-
ઓ દેવા લાગ્યા.

૧ કંન્યા આપ્યા બદલ વરને પેહેરામણી ન આપાય તો કંકુને
કંન્યા એટલે મદત કંન્યા દાન આપતા.

૨ ધણું કરીને ખાર વર્ષ ઉપરની કંન્યાને પરણાવતા.

૩ ખાસાણુ, સલી અને વૈશ્ય એ ત્રણ જાતિને જનોદનો સંસ્કાર
દેવાની રીત છે તેથી એઓને જનોદ દીધા પછી ખાર વર્ષે પરણાવતા. તે
કરમીઆન છોકરાઓને બ્રહ્મચર્ય પળાવી વિદ્યા ભણાવતા.

૪ પુત્રીને પરણાવ્યા પછી રતુ પ્રાપ્ત થાય ત્યારેજ એટલે સોળ†
વર્ષની ઉંમર થયા પછી સાસરે વળાવતા.

૫ પુત્રીનો ખાપ છોકરાના ખાપ કનેથી કંઈ પણ ખાવા લેતા ન-
હીં એટલુંજ નહીં પણ તેના ધરતુ, સગાતું કે વખતે ગામતું પાણી સરખ
થ શુ પીતો નથી.

૬ સાસરે ગયા પેહેલાં ધણીને (વરને) કળ થાય તો પુત્રીને
ખીજે વર કરવાની છૂટ હતી.

૭ સ્ત્રીએ પુરૂષ સાથે અને પોતાનાં સગાં સહોદર સાથે કેવી રીતે

---

† ગુજરાતી સિવાય તમામ સ્થળના હિંદુઓમાં હજુ પણ ધણી જગો-
એ એજ ચાલ છે અને મુસલમાન ઇ. જાતમાં પણ એજ ચાલે છે.

વર્તવું અને પોતાનો ઘર વ્યવહાર કેવી રીતે ચલાવવો તથા પુરૂષે સ્ત્રી સાથે કેવી રીતે વર્તવું અને પોતે કઈ કઈ ફરજને ખબતથી એ ખાખત દેવ ધ.ની રૂબરૂ પ્રતિજ્ઞાઓ લેવરાવતા અને તે પ્રમાણે તે વખતે સંસ્કૃત ભાષાહોવાથી તથા સ્ત્રી પુરૂષો પોતે ભણેલાં અને મોટી ઉમરનાં હોવાથી સમજતાં હતાં, તેથી તેઓ, એ બંદોખસ્ત પ્રમાણે ચાલતાં હતાં તેથી અહોનીચ સુખાનંદમાં રહેતાં હતાં. આ કામ કરાવનાર બ્રાહ્મણો હતા.

હાલમાં ઉપર લખેલા ધારાઓમાંના એકે ધારો ચાલતો નથી અને પરણવું તે શું? સ્ત્રી પુરૂષના ધર્મ કેવા છે? અને તેઓએ પરસ્પર કેવી રીતે ચાલવું? સ્ત્રીઓના નીતિ ધર્મ કયા? અને પુરૂષોના કયા? સ્ત્રીને શા માટે પરમાત્માએ ઉત્પન્ન કરી. અને એને કેવા ઉપયોગમાં લાવવાથી કેવું ફળ આપે અને પુરૂષોના સ્ત્રી ઉપર કેવા હક છે અને એની સાથે કેવી રીતે વર્તવું ધ. ખાખતથી હાલની સ્ત્રી અને પુરૂષો તદન આજુ વાકેફ હોવાથી પરસ્પર આખી જાંદગી સુધી અતિ દુઃખ પામે છે માટે અલેવી હવે કયા મોટા અર્થે સ્ત્રી જાત પેદા કરી છે. સંસારમાં કયા મોટા સુધારા સ્ત્રી જાત કરી શકે. વખતનો ઉપયોગ કેમ કરવો; યોગ્યાઈ રાખવી; સ્ત્રીઓએ વિદ્યાભ્યાસ કરવો; ઘર ખરચ અને ધરણી શક્તિ પ્રમાણે રાખવાં ધરનો હિસાબ રાખવો, માખાપ સાચું સસરો ધ. ની સાથે કેમ વર્તવું; છોકરાંની સંભાળ કેવી રીતે લેવી; પરમેશ્વર માણસ જાત અને સ્વદેશ સંબંધી પોતાના ધર્મ કેમ પાળવા; શું કરવું અને શું ન કરવું; સ્ત્રીઓને લગતી ચાલતી રૂઢીઓમાં કઈ સારી છે (ઘટીત છે) અને કઈ અઘટીત છે. સ્ત્રીઓની સાચી નીતિ, પોતપોતાની હાલત માફક ધરનાં કામ ખાખત; ફટાણાં ગીતો, ભુડી વાંતો. કુટવા વગેરે ગાડા ચાલથી દુર રહેવા ખાખત; વિનાશકારી ખાળલગન બંધ કરવા ખાખત; દીકરા દીકરીને નાની ઉમરમાં સંસારમાં નાખવાથી થતી ખરાબી; રૂડી સ્ત્રી કોણ અને ભુંડી સ્ત્રી કોણ રત્યાદી વિષયો ઉપર મારી લધુ બુદ્ધિ માફક વર્ણન કરેલું છે કે જોયી ગૂજરાતી હિંદુ સ્ત્રીઓમાં જે ખરાબી ચાલે છે તે થતી અટકે; માટે લક્ષ રાખી નોએની ખાખતો વાંચી તે પ્રમાણે હરેક સ્ત્રીએ ચાલવા ડાશીય કરવી જોઈએ.

પરમાત્માએ કયા મોટા અર્થે સ્ત્રી જાત પેદા કરી છે.

તમામ માણસ જાતનો કર્તા પરમેશ્વર છે. અને એકજ મામા-
પથી આખી સૃષ્ટીનાં માણસ ઉત્પન્ન થયેલાં છે માટે એક બીજાને સહાયતા
કરવી એ માણસ જાતની ફરજ છે; પણ માણસ જાતનો ખોડોળો વિસ્તાર
બધવાથી ઘણા દુરના સંબંધ દુટ્ટી જઈ છેક નજીકના સંબંધ રહેલા છે.
તેમાં છેક નજીકનો, પોતાના દુટ્ટાંબનો, તેથી આજો નાતનો, તેથી આજો
પ્રાંતનો, તેથી આજો દેશનો; એ રીતે વત્તા આજો અનુક્રમે સંબંધ ર-
હેલો છે. પણ આત્માનું ખરૂં સચું અયથા સંબંધવાળું આપણું શરીર
છે. કેમકે શરીર સુખી તો આત્મા સુખી છે અને શરીર દુઃખી તો આ-
ત્મા પણ દુઃખી થાય છે. તે પછી પોતાની અધ્યાત્મના સાથેનું સગપણ
સંતોષી છે. જેવી આપણા શરીરની બે આંખો, બે પગ અને બે હાથ
એવીજ રીતે સ્ત્રીનું અંગ અને પતિનું અંગ મળીને એકજ અંગ
ગણાય છે. માટે ધણી ધણી આણીના સગપણ જેઠું બીજું કોઈનું સગપણ
કે સંબંધ નથી. અને તેથી ઉતરતું પુત્ર અને તેની વહુનું અને તેથી ઉતર-
તું પાકાનું સગપણ છે.

જેવી રીતે રાજાની બે આંખો પ્રધાન છે અને એ પ્રધાન વડે રા-
જા પોતાનું રાજ ચલાવી શકે છે તેવીજ રીતે ઘરનો પ્રધાન સ્ત્રી છે અને
એ પુરૂષની બે આંખો છે. પ્રધાન ભણ્યો ગણ્યો, નીતિવાન અને
ખુદિવાન હોય તો તે રાજાનું રાજ સારી રીતે ચલાવી શકે; રેખત સુખી
રહે અને રાજકાજમાં કંઈ પણ ગરબડ મોટા ચાલે નહીં તેવીજ રીતે ઘર
વ્યવહાર ચલવવામાં સ્ત્રી તોતે ભણી ગણી નીતિવાન અને ખુદિવાન
હોય તો ઘરનો વ્યવહાર સ્ત્રી રીતે ચાલે, હાથ હોકરાં સુખાળાં થાય અને
દુનીઆમાં તે ઘર આખરુદાર ગણાય.

જેમ આડના બીજાને ખાતર પાણી ન મળવાથી તે બીજા આડ થઈ-
ને આડું ફળ આપતું નથી તેમ માણસ જાતમાં પરમાત્મે ખુદિ બીજા મૂ-
કેલું છે તે બીજાને કેળવણી સ્ત્રી પાણી ન મળવાથી ખુદિ સ્ત્રી આડ વ-

હિ પામી છેલ્લે હિદ્દિએ કરીને દુનીઆમાં શુભ ફળ થાય છે તે થતાં નથી.

કેળવણી આપવી એ માણસ બનતના હાથમાં છે, પણ કેટલાક વે-
હેમી અને અભણ તથા મૂર્ખ લોકોના અવિચારને લીધે ઘણા ભોળાઓ
ભોળવાદને એમ માને છે કે જેવી રીતે પુરૂષોને ભણાવીએ છીએ તેવીજ
રીતે સ્ત્રીઓને ભણાવ્યાથી તેઓ સારાં ફળ ન આપતાં ઉન્માર્ગે વહે છે.
પણ જેમ ઘણા જણા દુવામાં પડીને મરી જાય છે માટે તમામ દૂવા અ-
થવા તળાવ ખંધ કરવાં અને ઘણાં દોરડાંનો ગળે ફાંસા ધાકીને મરી જા-
ય છે માટે દોરડાં વાપરવાં નહીં. એમ કોઈ ભણેલી ઉન્માર્ગે ચાલી હશે તો
તે બદલ તમામ સ્ત્રીઓ એવીજ નિવડશે એવું ધારવું એ મૂર્ખના
ભરેલું છે.

જેટલી અભણ સ્ત્રીઓ અનીતિવાન છે તેટલી ભણેલી સ્ત્રીઓ
નહીં હોય; પણ હાલમાં ભણેલી સ્ત્રીઓ થોડી છે અને મૂર્ખ સ્ત્રીઓ
ઘણી છે, તેમ મૂર્ખ સ્ત્રીઓથી જે બીચાર થાય છે તે ઉપચારની ગં-
ધની પેઠે સૌ પુરૂષો સહી રહ્યા છે, તેથી મૂર્ખ સ્ત્રીઓની અનીતિ
ધ્યાનમાં આવતી નથી; અને કોઈ ભણેલી સ્ત્રી અનીતિવાળી નીકળી
હશે તો તે એકનીજ વાત ઝાકી રહ્યા છે એ પુરૂષોનું પૂર્વ ભો-
ળા પાણું છે.

આ સંસારમાં માણસ માત્રને જે જે કરવાનું છે તે તે ખાપતમાં પુરૂષ
ને સ્ત્રીની અને સ્ત્રીને પુરૂષની સહાયતાની જરૂર છે. કામના બે પ્રકાર છે
૧ ખાહેરનાં; ૨ ઘરનાં એ બંને કામ મળીને આખું કામ થાય છે. તે
દરેક અર્ધ ભાગે ફાળવતાં પુરૂષો ખાહેર કામ કરે અને સ્ત્રીઓ ઘરનાં
કામ કરે તેથી એકજ વખતમાં એ બંને કામ થાય છે. હવે જ્યારે
પુરૂષો ઘર સંબંધી કામ કરવા વળગે તો ખાહેરનાં કામ થવામાં ખતેલ
થઈએ છે અને જ્યારે ખાહેરનાં કામ કરવાને વળગે ત્યારે સ્ત્રી ન હોય
તો ઘર સંબંધી કામ કરવાનાં અટકે છે. આ ઉપરથી એમ સમજાય
છે કે આ સંસારમાં પુરૂષ અને સ્ત્રી એ બંનેની જરૂર છે અને એ
બે મળીને એકજ આદમી થાય છે. માટે જેવો પુરૂષ હોય તેવી સ્ત્રી
હોય તો સારી રીતે આ દુસ્તર સંસાર ચાલી શકે. જેમ એક હાથે

તાળી પડતી નથી તેમ સ્ત્રી પુરુષના જોડા વગર આ સંસાર તરી પાર પડવો ઘણો કઠણ છે. માટે આ સંસારમાં સ્ત્રી જાતની ઘણીજ જરૂર છે.

સ્ત્રી વડે પુરુષોને ઘર સંસાર ચલાવવાની ઘણી હેંશ રહે છે અને તેઓ અનેક તરેહના ઉદ્યમ કરે છે તેથી સંસારમાં ઘણીક તરેહના શોષો થાય છે. જ્યારે પુરુષો એકલા પડે છે ત્યારે શ્રમથી, દુખથી કે એવી હરેક ઉપાધીથી હિજરાય છે એવી વખતે સ્ત્રી તેઓને ધીરજ આપીને તથા તેઓનાં મન રંજન કરીને ખુશી રાખે છે તેથી પુરુષોની ગયેલી હિંમત થાછી આવે છે અને તેઓ ફરી ફરીને ઉદ્યમ કરવાને મચે છે.

સ્ત્રીથી સંતાન ઉત્પન્ન થાયછે અને તે સંતાનો સારાં કેળવાયાથી પુરુષોની સાત પેઢી તારી નાંખે છે એવાં મહા કામને અર્થે પરમ કૃપાળુ પરમાત્માએ સ્ત્રી જાત પેદા કરી છે. પણ તેને કેળવણી અને સદ ઉપદેશ આપ્યાથી તે પુરુષને અતિ સુખ આપનારી થાય છે જેમ એક પોપટ સરખું જનાવર સારી સોખતે કરીને સારૂ નીવડે છે તો પરમાત્માએ માણસ જાતમાં સ્વ-ભાવિક વિચાર શક્તિ અને અંગજ્ઞાન મૂકેલું છે તો સારાં નીવડી સર્વેનાં સુખદાતા થાય એમાં કાંઈ નવાઈ નથી.

સ્ત્રીઓને કેળવણી આપ્યાથી થતા ફાયદા.

જેવી રીતે પુરુષોને સારી કેળવણી આપ્યાથી સંસારમાં મહાભારત કામ કરીને પોતાના પાપદાદાઓને ઓળખાવે છે; પ્રભુની ભક્તિ કરીને પોતાની સાત પેઢીના ઉધાર કરે છે તથા નીતિએ ચાલીને તથા નીતિનાં કામ કરીને રૂવ જાતના, દેશના અને કુટુંબના સુખદાતા થાય છે, તેવીજ રીતે પુત્રીઓને કેળવણી આપ્યાથી તે પોતાનાં છોકરાંઓને સારી રીત ઉછેરીને તથા કેળવણી આપવામાં મદત કરીને ખખડદાર, વિવેકવાળા અને સદેશુથી કરે છે. પોતાના ભરથારના, માત પિતાના તથા સગાં વહાલાં તથા નાત જાતિલાના નામને ખટો ન લગાડવા માટે ઘણી કાળજી રાખે છે; પોતાના ગજ માફક પોતાના કાર્ય વેહેવાર ચલાવે છે; તથા પોતાના ભરથારના કામકાજમાં મદત કરે છે એટલુંજ નહીં પણ તેમના દુઃખમાં ભાગ લેઈ તેમને ધીરજ આપે છે. તથા પોતાનાં મૃદુ અને મ-

ધૂર વેણુએ કરી તથા પોતાની ચતુરાઈએ કરી એમનું મનરંજન કરીને તમામ દીગ્ગંજીરી કે હુણ્ણુ તમાવી દે છે અને એ દુષ્ણમાંથી છુટવાને પોતાની ચતુરાઈ વાપરે છે. તથા ઝિરી રાજી પોતે નીનિએ ચાકીને પડોધરની બકેત કરીને અને શુભ પરમયે કાઢ કરીને પોતાના પતિનાં મોર કર્મેનો નાશ કરી નાંખીને એમને ગણ નકરમાંથી દૂરતા તારે છે અને રત્નના સુખમાં મેઘ જાય છે.

મૂર્ખ અને કેળવણી હીણ સ્ત્રીઓ ઉન્માર્ગે ચાલીને સંસારમાં ખરાબી કરે છે અને પોતાના પતિને, સાસુ સસરા, માતાપિતા, સગાં વહાલાંમાં ને હુણ્ણુ દે છે તથા તર્કિયે ખનાવે છે તે સૌ કેળવણી સાણ્ણી સ્ત્રીઓના હાથથી થતાં નથી.

અભણ સ્ત્રીઓ મૂર્ખ અને પાણી પુરોના ઝેરોવાળી યોગવધાને પોતાના શિષ્યપણાનો ભંગ કરે છે. તેથી બેચ કિંદરનાનનાં કુતરાં છેક નીચી અવસ્થા ભોગવે છે અને નીચ રવગાવનાં વધ ગમેજ છે તેવી-જ રીતે સારા ઘરમાં પ્રખ વરણુશંકર નીવડે છે. એટલે તે છેડમાં દેખા-ને ઘરપણ વળતે દુષ્ણ દેનારાં અને તે ના નામને વિજનારાં થાય છે. “ખોદ તે પડે” એ કહેવત પ્રમાણે પોતાનાં કપો પોતે ભોગવે છે અને પોતાની પ્રયત્નની ભૂલે પાછળથી ધણાં પરવાળ દે રાટે —

હાલો.

જે મતિ પાછે ઉપડે, સૌ મતિ આપે હોય;

કાગન બિનસે આપનો; દૂર્જન હશે ન હોય.

અર્થ-તુકશાન જોગવ્યા પછી જે બુદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય તે બુદ્ધિ પ્રથમ-થી વાપરી હોય તો કાગ બગડે નહીં અને કોઈ નહારો માણસ હશે નહીં “આજે સાસુનો તો કાસે વહુનો” એ કહેવત પ્રમાણે એ અજ્ઞાન છેક-રા અને અજ્ઞાન વહુની પણ એજ અવસ્થા થાય છે, અને દિન પરદિન પ્રજ્ઞમાં પણ બિગાડ થતા જાય છે; એથી હમેશાં કબજા, કંકાસ, ઘરમાં ભયાને ભયા રહે છે તથા જાંખીને રોટલો ખાવાનો વારો આવતો નથી. ઘરના બવાજ લોકો ભુલ્યે છે અને તેમની કેડે હોયો થઈ રહે છે. એ સૌ કારણ સ્ત્રીની મૂર્ખતા અને કેળવણી સીવાય છે. કેળવણી પામેલી રત્ની

પોતાનાં હોકરાંને નીતિએ ચલાવવા ધર્મી કાજજી રાખે છે અને પોતે પણ નીતિએ ચાલે છે તેથી “હોકરાં જેવું દેખે તેવું શિખે” અને કુમજ આ-ડ વાળે તેમ વળે” એ કહેવત પ્રમાણે હોકરાં નાનપણથી નીતિજ દેખવામાં અને નીતિજ કિંમત સંવળવામાં આવે છે તેથી તે હોકરાંને મોટપણે તેવીને તેવીજ દેવ પડેલી રહે છે માટે તે તેમનાં માંમાપને શુભ આપનારાં અને તેમના નામને જગ્યા આપનારાં થાય છે કેળવણી પામેલી સ્ત્રીઓના ધરમાં હરનીશ આનંદ આનંદ રહે છે અને તમામ માણસોનો જન્મારો સુખમાં જવડે. તથા દુનીઆમાં તે ધરતી કિર્તિ વખણાય છે.

“સ્ત્રીના પેટમાં વાન રહેતી નથી માટે માં પણ વાત સ્ત્રીને કહેવી નહીં” આ વિશેષણ તમામ જ્ઞાતિને લગાડ્યું છે એ કેવળ અધટિત છે. અશ્રમ તમામ અશ્રમ અને મૂર્ખ સ્ત્રીઓ અને પુરુષો સંસાર વ્યવહારીક રીતિઓથી તથા નીતિથી અજાણ હોય છે તેથી તેમને એક કે બેની ખખર હોતી નથી એટલે આમ થવાથી આવું કુળ થશે અને અમ થવાથી આવું કુળ નહીં થાય; અને ખખડે તે શું અને સુધરે તે શું; તેની તેમને સમજણ હોતી નથી તેથી તેઓ પોતાનીકે પારકી સહવાન ખીલની આગળ ખકી જાય છે. એ વખતે તેઓ પોતાના મનમાં પોતાની વડાધ સમજે છે પણ પોતાનું કે પારકાનું તુકડાન સમજતાં નથી. આથી ધણીઓને ધનમાલને તથા જીવન લાની પહેંચેલી છે એટલુંજ નહીં પણ વખતે મહા ઉતપાત થએલો છે એ હો પુરુષ અને સ્ત્રીઓ અમ-જીલને લીધે છે. ભણેલી સ્ત્રી અથવા પુરુષથી એ પ્રાણે થયું નથી અને થવાનું પણ નથી; કારણ કે તેઓ સૌ સમજે છે કે આથી આવું કુળ થશે. માટે એકલી સ્ત્રીઓને એ વિશેષણ લગાવું છાજતું નથી.

અભણ અને મૂર્ખ સ્ત્રીઓ પોતાનો વખત નકામો સમાવે છે તેથી પુરુષમાં કમાવાની શક્તિ ન હોય અને ખાળકો નહાનાં અગર અકમાઉ હોય તો તેઓ ભૂમિ મરે છે, અને કેળવણી પામેલી સ્ત્રી પોતાનો વખત સદ ઉદ્યમમાં કે સદ રસ્તામાં ખુમે છે, તેથી પુરુષમાં કમાવાની શક્તિ ન હોય અને ખાળકો અકમાઉ હોય તો તે વખતે પોતે સર્વતું ભરાણપોષણ કરે છે અને પોતાનો ધણી દુઃખે કરીને અરભડી જતા હો-

ય તો તેને ધીરજ આપી ખુશીમાં રાખે છે, અને અમલ સ્ત્રીઓ ઉડતો દુઃખમાં દુઃખનો વધારો કરે છે.

આ સંસારમાં સ્ત્રીઓ અનેક તરેહનાં કામ કરી શકે છે તેઓને કેળવણી મળેતા તે અતિયે રૂઝાં કામ કરે એમાં કાંઈ નવાઈ નથી. માટે સ્ત્રીઓને કેળવણી આપવી એ પુરુષ જ્ઞાતાનો ધર્મ છે.

સ્ત્રીઓ સંસારમાં કેવાં કેવાં કામ કરી શકે?

જેમ પુરુષો આ સંસારમાં અનેક તરેહનાં કામ કરી શકે છે એટલે માણસના સુખને સારૂ અનેક તરેહના સંચા ખોળો કાઢે છે, અનેક તરેહનાં ઝાડ ખીડ ઉછેરી સારાં સારાં ફળ ઉપજાવે છે, ખેતરો ખેડીને આનંદ ઉપજાવે છે, રોગીઓના રોગ મટાડવા માટે અનેક તરેહનાં ઔષધો ખોળી કાઢી ઉપયોગમાં આણે છે, દુનીયામાં તમામના સુખને અર્થે કાયદો આપાંચે છે, માણસનાં મન રંજન રહેવા માટે તથા તેઓ નીતિમાં રહે તેને માટે ગદ્ય પદ્યમાં ઘણા સુંદર ગ્રંથો રચે છે, અનેક લગાઈઓમાં ખલાહુરી મેળવે છે, તથા ઘણા પ્રકારના ઉદ્યમ કરીને પોતાના કુટુંબનું ભરણ પોષણ કરે છે તેવીજ રીતે સ્ત્રી જ્ઞાતિ પણ કેળવાયાથી તમામ કામો કરી શકે છે. એટલે કાવ્યશાસ્ત્રના ગ્રંથો શિખવ્યાથી તેઓ કાવ્ય રચના રચી શકે છે એમાં મીરાંબાઈ, જૂરીબાઈ અને આપણી હાલની માયાજી રાણી વિક્ટોરીયાબાઈ ઇ.પ્રખ્યાત છે; લગાઈ વિગરેની કળામાં માહિતગાર કરવાથી એ કામમાં ખલાહુર નિવડે છે એમાં અંશીની રાણી, માંદખીબાઈ. પ્રખ્યાત છે રાજ પ્રકરણી વિદ્યામાં માહિતગાર કરવાથી એ કામમાં ઘણી સુદ્ધિ ખતાવે છે અને પુરુષો કરતાં રૈયંતને જાહેર સુખ આપે છે એમાં આપણી વિક્ટોરીયાબાઈ સ્ત્રીઓ ઇ.પ્રખ્યાત છે ચિત્ર વિદ્યામાં માહિતગાર કરવાથી એ કામમાં હોંશિયાર નિવડે છે એમાં કારમીરની અને ઘણી મદમો વખાણાય છે; હાલમાં ઇંગ્રેજ સરકાર સ્ત્રીઓને વૈવક વિદ્યા શિખવે છે તેથી ઘણી સ્ત્રીઓ એ કામમાં કામિય થયેલી છે અને કેટલીક સ્ત્રીઓ એ કામના પગાર પણ ખાય છે, પ્રથમ સ્ત્રીઓ મેહેતાજી થઈ શકતી નહીં પણ હાલમાં ઘણી સ્ત્રીઓ બહુ ગણીને મેહેતાજીનું કામ કરે છે આ ઉ-

પરથી એમ સિદ્ધ થાય છે કે સ્ત્રી જાતને પુરુષોની પેઠે જેજે કામ સોંપે તે તે કામ તેઓ માવરથી કરી શકે.

પરમેશ્વરે જેમ પુરુષોમાં બુદ્ધિ બીજા મુકેલું છે પણ તે વગર કેળવે કળ આપતું નથી. તેમ સ્ત્રી જાતિમાં પણ પરમાત્માએ બુદ્ધિ બીજા મુકેલું છે પણ તેને કેળવણીરૂપી ખાતર પાણી ન મળવાથી એમનું એમ સુકાયલું રહે છે અને ઉડતું અભણ મૂર્ખ પુરુષોની પેઠે અટેવાળીમાં આવી શુભ કામમાં વિઘ્ન પાડે છે. માટે સ્ત્રી જાતિને નાનપણથી કેળવણી આપવી જોઈએ અને હરેક જાતમાંના કોઈ પણ સદ રસ્તાની ઉપયોગી ખાખત શિખવાડવી જોઈએ એથી હાલમાં જે સ્ત્રીઓ પોતાનો નકામો વખત આજસ અને દમવગરના ઉદ્યમમાં શમાવે છે તે તેમ નકામો વખત કાઢી ન નાંખે અને દેશમાં લાલ આપનારી થાય. માટે સ્ત્રીઓને સદ ઉદ્યોગ શિખવાડવો જોઈએ.

સ્ત્રીઓએ વખતનો ઉપયોગ કેમ કરવો.

ઘણી શેઠેરની સ્ત્રીઓ પોતાના ઘર કામથી દુર્ગત થઈ ઈંધવામાં, લોકોનાં દરણાં દળવામાં, ખાંડવામાં કે રેંટીઓ કાંતવામાં; કાઠીયાવાડ અને કાનમ વિગરેની સ્ત્રીઓ રૂની મોસમમાં કાલાં ફેલવામાં તથા ગામડાની સ્ત્રીઓમાંની કેટલીક સ્ત્રીઓ છાણ અને છાંણાં ધવીણુવામાં પોતાનો વખત ગાળે છે. આવા ધંધાથી તેઓ દહાડાનો પૈસો ખેંપેલાં આના સુધી પેદા કરે છે તે પૈસાનો સંગ્રહ કરીને પોતાનાં તથા દીકરીઓનાં લુગડા લતાં લેવામાં ખાર મહિને વાવરી નાંખે છે. અને કેટલીક સ્ત્રીઓ એમાથી કરકસર કરીને ખાર માસે એકાદ ખે રૂપીઆનો ખચાવ કરે છે. પછી એવા એકાદ ખે રૂપીયા વરસ દહાડે ખચાવતાં ખચાવતાં અંત વખત સુધીમાં થોડા ઘણા રૂપીયાની મુડી સંગ્રહી મૂકે છે, અને મરતી વખતે તે રૂપિયા પોતાનાં છોકરાંને કે પોતાનો વારસ હોય તેમને ખતાવે છે.

ઉપર લખેલા ધંધા કરનારી ઘણું કરીને તમામ વરણ એટલે વાણિયા, બ્રાહ્મણ ૪૦ ની સ્ત્રીઓ છે. સખખ રેંટીઓ, દળણું, ખાંડણું, કાલાં ફેલવાં એ પોતાના ઘર ખેલ કામ કરવાના ધંધા છે. નીચ વરણની સ્ત્રી-

એ તમામ તરેહની મજૂરીના ધંધા (ભાર ઉપાડવાના, તગારાં વહેવાના ૪૦ 'કરવા જાય છે અને તેથી તેઓ દીવસના ખે ચાર પૈસા કે ખે આના પેદા કરે છે. ઉંચ વરણથી તે ધંધા થઈ શકતા નથી અને તે ધંધાથી પોતાની આખર ઘટે છે એવું સમજે છે માટે તે ધંધા કરતી નથી.

હાલમાં આ દેશની સ્ત્રીઓનો વખત ઉપર લખેલા ધંધા કરવામાં કે ઉંચ વરણની અને શ્રીમંતની સ્ત્રી હોયતો ઉંધવામાં અને રડવા કૂટવામાં કે નકામી કુચલી કરવામાં કાઢે છે કેટલીક સ્ત્રીઓ રેશમની આંટીઓ ઉકેલતાં શિખેલી હોય છે તેથી તે તેમાંથી ખે ચાર પૈસા પેદા કરે છે.

એવા નજવા ધંધામાં પોતાનો વખત ગાળ્યા કરતાં આ દેશની સ્ત્રીઓએ પોતાના ખર્ચેલા વખતમાંથી થોડો વખત વિદ્યાભ્યાસ કરવામાં ગાળવો. અને બાકીના વખતમાં હાલમાં દિકરીઓની નિશાળમાં ભરવા, શિવવા વિગરેનું ઉંચુ કામ શિખવવામાં આવે છે, માટે તે પુત્રીઓ પાસેથી શિખી લેવું જોઈએ. જમદાની વિગરે વસ્ત્રો અને કેટલાંક રેશમી તથા સુતરાઉ વસ્ત્રો ઉપર ભરતનું કામ આવે છે તે કામ યૂરોપની સ્ત્રીઓ કરે છે, અને તેમાંથી તે દરરોજ અર્ધા રૂપીઆ ઉપરાંત પેદા કરે છે; તથા તે દેશની સ્ત્રીઓ ચિત્ર વિદ્યાનું કામ શિખે છે તેથી તેઓ સારી સારી છબીઓ ચિત્રી દિવસના ખે, ચાર, પાંચ રૂપિયા પેદા કરે છે; કેટલીક નાનપણમાં વિદ્યાભ્યાસ કરી વૈદકનું કામ શિખે છે તેથી તેઓ ધગાર પેદા કરે છે અને નાકરી ન કરે તો ઘેર જોડાં પણ દિવસના એકથી સો રૂપીઆ સુધી પેદા કરે છે, કેટલીક ગરીબ લોકની સ્ત્રીઓ સંચાના કારખાનામાં મજૂરી કરે છે; તેમાંથી તેઓ સાંજસારે રૂપીઆ અર્ધો રૂપીઆ પેદા કરે છે. આવા સારા સારા ધંધા એ ખંડમાં હોવાથી અને સ્ત્રીઓ તરફ એટલો ખર્ચો લક્ષ રાખ્યાથી એ સ્ત્રીઓ ઘણું પેદા કરે છે. તેવીજ રીતે આ દેશની સ્ત્રીઓને વિદ્યાભ્યાસ કરાવે અને ઉપર કહેલા ધંધા શિખવાડે તો કેટલી ખર્ચો ફાયદો થાય. પણ આ દેશમાં હજુ એવી સારી અપાતી કેળવણીની સ્કુલો નથી તેમ એટલાં ખર્ચાં હુન્નરોનાં કારખાનાં નથી માટે સ્ત્રીઓએ વખતનો ઉપયોગ કેમ કરવો એ બાબે લખાણ લખતાં આ દેશના શ્રીમંતો જે પોતાના દેશનું ભણું દંછતા હોય

તેઓને અરજ કરવામાં આવે છે કે તમારી નહીં તો તમારા ભાઈઓની સ્ત્રીઓ નકાચો વખત ગાળે છે અને તેથી દેશમાં દ્રવ્ય પ્રાપ્ત ન થતાં દળદર પેદા થાય છે માટે સ્ત્રી ઉદ્ધોગ થાળાઓ અને નવિન નવિન સં-
ચાઓ આ દેશમાં દાખલ કરતા જોઈએ એવી સ્ત્રીઓ ઉદ્યમે લાગશે અને આ દેશ દિવસે દિવસે નિર્ધન થતો જાય છે તે ધનવાન થશે અને ધંધો નથી ધંધો નથી એવી ધણીઓ જુઓ પાડે છે તે પાડતા બંધ થશે માટે આ બાબત તમારા દેશના શ્રીમંતાંએ લક્ષ આપવું જોઈએ.

સ્ત્રીઓએ જોખાઈ રાખવી નહિએ.

ધણી સ્ત્રીઓ પોતાનો વખત નકાચો ગાળે છે તેમ છતાં પોતાનો છોકરાંને નવરાનો ધોરણથી સ્વચ્છ રાખતી નથી અને તેમનાં તથા પોતાનાં છોકરાં ધોતી નથી; આથી છોકરાંના ધોતીને નુકસાન થાય છે એટલે હો-
લી બગડે છે તેથી તેમને ખમ્મ થાય છે, સ્વચ્છ થાય છે, અને માથા-
માં ઉંઢરી વીગરે ઉત્પન્ન થાય છે એટલુંજ નહીં પણ પિનસ વીગરે મહા નઠાગ રોગ ઉત્પન્ન થાય છે અને તેઓના મગજ બગડે છે. કેટલીક સ્ત્રી-
ઓ પોતાનાં આંગણું અને ઘર વાળીઝાડી સાફ રાખતી નથી તેથી વી-
છી વિગરે ઝેરી જનનવરો એમાં લગાઈ વખતે જીવને હાની પહોંચાડે છે.
ધણી સ્ત્રીઓ પોતાનો છાપાંનાં ખાંડો વિગરે પાંખેરી નાંખતી નથી તેથી કેટલાકના ખાંડામાં કરોળીઆની લાળ આવવાથી જળધર, વિરોધીક વિ-
ગરે રોગ થાય છે અને ઉઘાડી વસ્ત્રમાં ઝેરી જનનવરું મૂક વિગરે પડવાથી તેખાનાવું મૃત્યુ થાય છે. ધણી સ્ત્રીઓ પોતાનાં આંગણું આ-
ગળ ધડું પાણી રેડીને અથવા પુંને કચરો એકઠો કરીને ગંદનાડો રાખે
છે. તેથી નઠારી હવા ઉત્પન્ન થઈ ધણીઓના જીવને નુકસાન થાય છે.
તથા એવી હવાથી મગજને નુકસાન થાય છે તેથી ધણી-
ઓનાં મગજ ફૂટી જાય છે અને તેમની પ્રજ્ઞાનો નાશ થ-
ઈ જાય છે એટલે સ્મરણ શક્તિ તથા વિચાર શક્તિ ટુંકી
થઈ જાય છે, તથા તેમાં જીવ પડીને કે ઝેરી જનનવરો લગાઈને માણસને
હુખ દે છે; અને આંગણું લિપી ગૂંપીને સ્વચ્છ ન રાખવાથી તથા ખા-

દલા, ગોદડાં વિગરે તડકે સુકવીને હવા વગરનાં ન રાખવાથી તેઓમાં જીવ ઉત્પન્ન થાય છે, તે માણસોને કરડી કરડીને ભારે દુઃખ દે છે. માટે હરેક સ્ત્રીએ પોતાનાં ઘર વાળી આડીને સ્વચ્છ રાખવાં, પોતાનાં આંગણાં અને ઘર કિપવાં, કિંતો વિગરે ધોળવાં; છાપરા ઉપર ખાવાં વિગરે વળવા દેવાં નહીં. છોકરાંને નવરાવવાં તથા પોતે નાહાવું અને તેમનાં તથા પોતાનાં લુગડાં ધોવાં, આંગણામાં કે પોતાના ઘર નજીક ગંદવાડો થવા દેવો નહીં અને વીણીને એટલે શોધીને ખાવું અને પાણી ગળીને પીવું. ગળ્યા વગરનું પાણી પીવાથી વાજો વિગરે રોગ થાય છે અને શોધ્યા વગરનું અને આધારી પથરી વિગરે રોગ થાય છે. માટે અને શોધીને ખાવું અને પાણી ગળીને પીવું.

સ્વચ્છ રહેવું એ આપણા ધર્મ શાસ્ત્ર પ્રમાણે પ્રથમ ધર્મ કહેવાય છે કારણ કે એથી નિર્મળ જીવિ રહે છે. આપણા ધર્મશાસ્ત્રમાં સ્વચ્છ રહેવું એને આચાર કહે છે અને મુસલમાનમાં પાક રહેવું કહે છે. માટે આચાર પાળવો એટલે પાક રહેવું એ હરેક માણસ જાતનો ધર્મ છે એમ માનીને પણ તે પ્રમાણે વર્તવું જોઈએ.

સ્ત્રીઓએ વિદ્યાભ્યાસ કરવો.

પોતાના ધંધાથી મુક્ત થયા બાદ તમામ સ્ત્રીઓએ પોતાતા પતિની હાજરીમાં એમની પાસેથી ધીરે ધીરે વાંચતાં લખતાં શિખવું જોઈએ. વિદ્યા એ માણસ જાતની આંખો છે. એથી માણસ જાતના શા શા ધર્મ છે એટલે માણસોએ કંઈ ફરજે બળવવી, પરમેશ્વર અને માણસ વચ્ચે શો સંબંધ છે, દુનીઆમાં કેવાં કામો કરવાં અને કેવાં ન કરવાં, પોતામાં કંઈ વાતની ખામી છે અને સામામાં કંઈ વાતની ખામી નથી, ખીજાઓ કેવે રસ્તે ગળ્યાથી કેવું ફળ પામ્યા છે અને આપણે તે રસ્તે જઈશું તો કેવું ફળ મળશે, પોતે કેવા નીતિ ધર્મ પાળવા, પોતાના ઘરનો વ્યવહાર કેવી રીતે ચાલે છે અને બીજાના ઘર વ્યવહાર કેવી રીતે ચાલે છે, દુનીઆમાં કેવા લોકો વસે છે તેઓ કેવા કેવા હુજારો કરે છે. અને તેથી તેઓ કેવું સુખ તથા દુઃખ ભોગવે છે, પરમાત્માએ આ દુનીઆમાં કેવી

ખૂબી ભરી મૂકી છે અને તેને નિયમ પૂર્વક ગોઠવ્યાથી શું શું ફળ આપેછે, કેવું ખોલવું અને કેવી રીતે ચાલવું, કેવું કામ કરવું ને કેવું ન કરવું, પોતાને પડતી અડચણો શી રીતે દૂર કરવી, જગતકર્તા પરમાત્માનું શીરીતે ઝોળખાણ કરવું અને તેની સાથે ઝોળખાણ કરવાથી શો ફાયદો થશે, મૂર્ખ કોણ અને શાણું કોણ, પોતે તથા પોતાનાં કુટુંબનાં માણસો કેવી અવસ્થા ભોગવે છે અને એ શાથી ભોગવે છે, દુનીઆમાં ઉંચ કોણ અને નીચ કોણ, પોતાની તથા પોતાના કુટુંબનાં માણસોની તનદુરસ્તી કેવી ચાલે છે, પોતાના દેશની અને પોતાની નાત જાતની સ્ત્રીઓમાં ને પુરૂષોમાં કેવી ખામીઓ છે અને તે કયા ઉપાયોથી દૂર થાય, ફલાણાનો જરા ગણાય છે અને ફલાણાનો અપજશ ગણાય છે તેનું શું કારણ, સુખાળું કોણ અને દુખાળું કોણ અને એ શાથી થયું, કોનો સંગ કરવો અને કોનો ન કરવો, જન્મ મરણ રૂપી કીનારાની વચ્ચે ભવ રૂપી સમુદ્રમાંથી કયું સાર્યક વહેતી લઈ જવું, ધર્મ કરેથી શું થાય અને પાપ કરેથી શું થાય, દયાથી શું થાય અને નિર્દય પણાથી શું થાય, કાળની ગતિ કેવી છે વિગરે વિદ્યાભ્યાસ કરવાથી સુઝે છે. એ માટે નીતિ શાસ્ત્રમાં કહેલું છે કે-

શ્લોક- અનેક સસયોચ્છેદિ, પરોક્ષાર્થસ્ય દર્શકં

સર્વસ્ય લોચનં શાસ્ત્રં, યસ્ય નાસ્ત્યં ધણવસઃ

અર્થ — અનેક સંશયને છેદનાર અને અજાણ અર્થ દર્શાવનાર શાસ્ત્ર વિદ્યારૂપી આંખ જેને નથી તે આંધળું છે,

ધણા પુરૂષો એમ કહેછે કે સ્ત્રીઓને ભણાવીને કયાં નોકરી કરાવવી છે કે કમાવા મોકલવી છે અને ધણી સ્ત્રીઓ પણ એમજ કહે છે. આલું ખોલવું એ એમનું પોતાનું અજાણ પાણાનું છે સખખ ભણીને નોકરી કરવી કે કમાવા જવું એમ નથી. પણ અજાણ પાણાથી ધણી સ્ત્રીઓ હુમ્મી અને ઠગ માણસોથી ઠગાય છે તેથી ખોટા વેહેમોથી વેહમાઈને ભૂવા જાગરીઆઓને પોતાનાં નાણાં ધણીથી છૂપાં ખવગવે છે અને ઠગ જોશી વિગરેપાસે પોતાનાં તથા પોતાના ખાજકોનાં ભવિષ્ય વર્તાવરાવી અથવા હાથના પંજા દેખડાવી તેઓને દાણાદૂણી વિગરે આપી દે છે અને પા-

ખંડીઓને મોટેથી ખોટાં ખોટાં ગપોળાં સાંભળી તે વાતોને સાચી માની મહા આશ્ચર્ય પામી જ્યાં પોતાના ઘરનો અડધો કદાચ તેમને છૂપાં છૂપાં ધન સમર્પણ કરે છે. આતું ભોળાપણું અભગુપણાથી છે. ભણેલી સ્ત્રીઓ એવાઓથી કદી ઠગારો નાહી. ધણા પુરુષોમાં પણ અભગુપણાએ કબો ભોળાપણું છે તે સ્ત્રીનો અવભાવ સ્વભાવોક દેખાછે તેથી એમનામાં ભોળાપણું હોય એમાં કાંઈ નવાઈ નથી.

ધણા છોકરાં કપૂત અને નીતિ હીન નીકળે છે એનું કારણ પણ સ્ત્રીનું અભગુપણું છે તમામ નિશાળોમાં કેળવણી અપાય છે પણ નીતિની કેળવણીનો આધાર તેઓની માતા ઉપર વધારે રાખે છે. મળ્યે બેટકું છોકરું તેઓની માનીપાસે રહે છે. તેટલું બીજાઓની પાસે ગેરનું નથી. માટે સ્ત્રી પોતે ભણેલી હોય તો તે આળસને નીતિ શિખવાડી શકે. જેમ કુમળું ઝાડ વાળીએ તેમ વળે તેમ આળસને નામપણુ રી જે વળણ વાળણું હોય એટલે જેવી દેવ પાડી દોષ તેવી દેવ મોટપણે પણ તેવીને તેવી ગે. સ્ત્રી પોતે ભણેલી હોય તો તે જાણે કે આળસને આવી દેવ પાડવી અને આવી સોખત કરાવવી તે રી તેમનું મન અને રી રીવાજ આવી રીતનો રહેશે પણ મૂર્ખ અભગુ સ્ત્રી એવી આવતો પોતે સમજતી નથી તો આળસને ક્યાંથી શિખવે.

પોતાના ભરથારની ગેર હાજરીમાં એટલે ધણી ગુજરી ગયા પછી અભગુ સ્ત્રીઓ પોતાના ધણીની માત્રમિલકતથી અભગુ હોવાથી તે મિલકત પામતી નથી, અને વખતે પામે છે તો તેમાંથી ધણા હુસ્સા કેટલીક મિલકત ખાઈ જાય છે અને આકીની જુજ તે પામે છે અને વખતે તે મિલકત આપીઆણી ગેય થઈ જાય છે.

હુકાનનો વહીવટ ચાલતો હોય છે તો હુસ્સા હુમારના વિગરે તેમાંથી છૂપી રીતે ના જાં ખાઈ જાય છે તેથી આળસ નાની ઉમરનાં હોય છે તો તેમને મોટી ઉમર થતાં જુજ નાણું હાય લાગે છે અને કાંઈ સંતાન નહોય તો પિત્રાઈ ગોત્રાઈ વિગરે લાગતા વળગતા તે અપણા રંડાયત્રીના હાથમાં કાંઈ પણ જવા દેતા નથી. તેથી તે સ્ત્રીને ધણી જીવતાં નાણાં વિગરેથી હુખ હતું તે સુખ નાથ પામી મહા મહા દુખ મોગવતું પડે છે.

સ્ત્રીના અભણ પણાએ કરી ધણી પરદેશ ગયો હોય તો ત્યાંથી છૂપા સમાચાર આવેલા હોય તો તે લોકોમાં જાહેર થઈ જાય છે. આવી રીતે સ્ત્રીઓના ન ભણવાથી ઘણા અવશ્ય થાય છે અને ઘણાઓને અવશ્ય થતા સાંભળેલા છે માટે તમામ સ્ત્રીઓએ વિદ્યાભ્યાસ કરવો જોઈએ અને પોતાની પુત્રીઓને તથા પુત્રોને નાનપણથી નિશાળમાં મોકલી અભ્યાસ કરાવવો જોઈએ.

ધર ખરચ અને ઘરેણાં શકિત પ્રમાણે રાખવાં જોઈએ.

પોતાના ઘરનું ખાવાનું, ઝોઢવાનું અને ખીજી હરેક ખરચ પોતાના ઘરની આવદાની તપાસીને રાખવું જોઈએ. ઘણા લોકો ખીજનું દેખીને તેમની ખરાબરી કરવા જાય છે. એટલે ખીજાઓ પોતે પૈસાદાર હોય છે તેવી નવિન નવિન પોષાક રાખે છે, નવિન નવિન ઘરેણાં ધડાવે છે અને ખાધા પીધા વિગરેતો ખરચ ઉમઠા રાખે છે તે દેખીને કેટલીક સ્ત્રીઓનું અને પુરૂષોનું મન તે પ્રમાણે કરવાને ચલાય છે. અને ગામમાં ધીર હોય છે તો કરળે નાણાં કાઢીને પોતે કુલાણી બની જાય છે એટલે તે પ્રમાણે ધામ ધુમ રાખે છે. વિવાહવાજનમાં એક ખીજથી ચડસા ચડસી કરીને ભારે ભારે ખરચો કરી એક ખીજને માથે ફૂદી જવાનું યત્ન કરે છે, જમનાગ અથવા એઓના મળતીઆ પોતાની મતલબ પાર પાડતા સુધી તેમના શુણ ગાય છે તેમ તેમ તેઓ પૂનતાતા જાય છે, પણ કરજ કાઢેલું લોકોનું નાણું શી રીતે પુરૂ કરીશું તેનો વિચાર કરતા નથી. “ઢમ ઢોલ ને મોહ પોલ” તે કયાં સુધી નસે. આખરે એઓનું ખિલ લોકોના કબજામાં આવે છે ત્યારે લોકો ઉધરાણી આવે છે. પોતાની પાસે નાણાં હોતાં નથી અને કોઈ ધીરતુ નથી ત્યારે પરતાય છે. પેણું ઘરેણું ગાંડુ વેચી નાખવું પડે છે અને હતા તેવાને તેવા થઈ ઉડતા લોકોની જમીઓથી સંતાવું પડે છે. એ વેળા લોકો ઘણા ધીમાર દે છે. આવી ખાલી દંભાઈ કરતાં પોતાના ગબ્બ માફક આવે તો તે ઉભી આખરે સુખથી દહાડા કાઢે.

પોતાની જૂવાનીમાં પેદા કરેલો પૈસો ઘણાઓ ઘરેણાં ગાંડાં અને

ધર ખરમમાં ઉડાવી નાંખે છે તેઓને જ્યારે તેમનાં હાડકાં માલતાં બંધ પડી
ખાત્રા પીવાના સારાં પડે છે ત્યારે ઘરેણાં ઘરેણાં વેળી નાંખી દાણાફણી
આણનાં પડે છે. આના કરતાં એ ઘરેણાંનાં નાણાં ને વ્યાજે મુકતાં હોય
તો તે બાણાં ધાય અને ઘરેણાંને સારું દ્રવ્ય સંઘી ગણ્યા હોય તો તે
કામ લાગે. અને જે પાછળથી પસ્તાવો ધાય છે તે ન ધાય. માટે પ્રથમથી
વિચાર કરીને ખરમ કરવો જોઈએ.

ધણાએ પેતાનાં આજક વિચરેને ઘરેણાં ઘરેણે છે પણ તેમને લુ-
ગડાં પેહેલાનાં આપના નથી. આથી આજક વિચરે તપ ટાટથી ધણાં
દુખી થાય છે એટલું જ નહીં પણ તેઓમાં અનેક તરેહના હવામિ કરી રો-
ગ ઉત્પન્ન થાય છે. વળી ઘરેણાંની કેટલાકના હવ પણુ ગયા છે અને જાય
છે એ વિષે હજારો દાખલા અનંતા સંખ્યાની છે. આવી ઘરેણાંની હા-
નીકારક શોભા ન કરતાં તે ઘરેણાંના દાખલા વ્યાજગાંધીજી હોકરાં ધ. ને
લુગડાં પેહેલાને તો કેટલો ખર્ચો કર્યો થાય. “એક વસાનો આદમી ને વી-
સવસાનું લુગડું” એ કહેવત પ્રમાણે પેતાના ગળત આફક લુગડાં આણી
પેહેલાવે અને તેને ધોઈને સાફ રાખે તો કેટલી બધી શોભા આપે. હિંદુ-
ઓમાં આ ચાલ ચોજો છે અને ઘરેણાં પેહેલાના ચાલ વધારે છે, તેઓ
ઘરેણાંથી શોભા માની લે છે પણ લુગડાં વગર હોકરાંને નાગાં ફેરવે છે અ-
ને તેઓને પગરણ સરાણ પણ પેહેલાવતા નથી એ વિષે જરાએ લાજ
અમજતા નથી એ કેવું નવાઈ લેવું છે.

પેતાના ઘરમાં વખત ઘરેણુ * ન હોય અને પેતાને ત્યાં વિવાહ

* આશુત્ત માનને શુભરૂપી ઘરેણુ હોય તો તે દુનીઆમાં માન
પામે, પણ ચલાય એટલું સોના રૂપાનું ઘરેણુ હોય પણ અવશ્ય હોય
તો તેને કોઈ માન આપે નહીં અને તેની કોઈ આખર ગણે નહીં માટે
શુભરૂપી ઘરેણુ ‘ગેહલું’. એવી તમને સૌ લોકો આદારો અને તમારા ઉ-
પર પતિત અને પ્રીતિ રાખશે. ઘરેણાંથી શોભા હોય તો મલા-સાવ ગા-
યકવાડને ત્યાં કોઈ વાતની ખોટ નહોતી પણ તેનામાં શુભરૂપી ઘરેણુ
નહોતું તરી તે ઘરેણુ સૌ વૃથા ગયું. માટે હે દેવી સ્ત્રી અને પુરો તમે
શુભરૂપી ઘરેણાંનો સંગ્રહ કરો. અને આ ખાલી હાનીકારક ઘરેણાંથી
મોટાઈ માની લેવો તો ન માનો.

આવ્યો તો પારકાનું ધરેણું માગી આણી તે પેઢેરીને ધરેણાથી ખૂબ ગરકાવ થઈ જાય છે અને વાજાં, દોલ, સરણાઈ, સ્વર્ણગણં વિગરેથી ખૂબ ધામધુમ કરી મૂકે છે. હિંદુઓના ખાલી દંભ પરદેશીઓના જોવામાં આવ્યાથી તેઓ એક સમજ્યા કે હિંદુઓમાં ધણું પૈસો છે તેપરથી દૂર દેશના લોકો હિંદુઓ ઉપર ગદી આવ્યા અને હિંદુઓમાં કુસંપ હોવાથી છતી લેઈ વસ કરી લીધા તે હજુ સુધી પરદેશીઓના હાથમાંથી નીકળવા પામ્યા નથી. ઘણાઓની રાજી ખૂટી ગઈ છે તેથી તેઓ રાજી નથી રાજી નથી એવી બૂમો પાડે છે. અને ઘણા શ્રીમંત રોક ચાલુકારો દખાઈ ગયા છે અને જે પૈસો હતો તે સારા દ્રવાર વહી ગયો છે તેમ છતાં હજુ સુધી હિંદુઓ એની એ ખાલી દંભાઈ ખાલી રહ્યા છે. આ દંભાઈ દખાઈને કોઈ જાણીતા પ્રીન્સ ઓફ વેલ્થ જેવા શાહજાદાની નજરમાં હિંદુઓની ગરીબાઈ ન આવે તો ખીજાઓની નજરમાં તો ક્યાંથી આવે. માટે ઓ દેશી સ્ત્રી અને પુરુષો આ સમય ધણું ખરીક છે માટે ધરેણાંમાં તથા નાતવરા વિગરેના ભારી ખરચો દૂર કરો. અને માંહે પોલ છતાં ખાલિરથી દંભાઈ ન દેખાડો કે જેથી કોઈ પરદેશી નવો અમીર ઉમરાવ આ દેશમાં આવે તો તમારે માટે શ્રીમંતાઈનો વિચાર ન ખાંધે અને તમારી હાલની અવસ્થા સમજી કંઈ સારો વિચાર ખાંધે. માટે પોતાના ધરની અવસ્થા માફક ધરેણું કરાવો. પુરૂષ કદી પોતે પ્રજાઈને ધરેણું કરાવે તો તે વખતે સ્ત્રીએ તેને રોકવો જોઈએ. અને સ્ત્રીઓએ પોતાનો ધણી ધરેણું ન કરાવે તો તે વાતની આડંબ ન કરવી જોઈએ.

સ્ત્રીઓએ ધરનો હિસાબ રાખવો.

દરેક સ્ત્રીએ પોતાના ધર ખરચના એટલે ધર ખરચ સાર આણેલા દાણા, લુગડાં લતાં, દીવેલ, તેલ, ધી, ચાક, દૂધ વિગરેનો તથા ધર વ્યવહાર મંખંધી કંઈ પણ નાણાંની લેવડ દેવડ થઈ હોય તો તેનો હિસાબ રાખવો જોઈએ સખખ ધણું કરીને ધર ખરચ સ્ત્રીઓના હાથથી થાય છે માટે ઉપરના ખરચોની સંભાળ સ્ત્રીઓને રાખવાની છે. ધરની માસિક રત્ની છે તેથી તે ધરની જોટલી વાત જાણે તેટલી પુરૂષના જાણવામાં ન આવે.

માટે ઘર બ્યવહાર સંબંધી કંઈ પણ આપ લે થઈ હોય અથવા બીજા હરેક રીતનું ખરચ થયું હોય તો તેના હિસાબ સ્ત્રીએ રાખવો જોઈએ. તથા ઘરની આવદાનીના પ્રમાણમાં ખરચ કરવાને ધણું ચિંતવન રાખવું જોઈએ.

નામું લખી રાખ્યું હોય તો માસમ પડે કે ઘરની આવદાની માફક ખરચ થાય છે કે નહીં અને ગઈ સાલ આટલું ખરચ થયું અને આ સાલ આટલું ખરચ થયું ગઈ સાલ આ કારણથી ખરચ જલસ્તી થયો અને આ સાલ આ કારણથી ઓછો થયો. ફલાણાને ત્યાં ચાંલા વિગરેમાં આટલા રૂપીઆ આપેલા તેમાંથી પોતાને ત્યાં ટાણું આપ્યું ત્યારે આટલા રૂપીઆ આવ્યા, વિગરે નામું લખી રાખ્યાથી જણાઈ આવે છે. “લખ્યું વંચાય ને મોનું મોમાં રહે” એ કહેવત ખરી છે; લખી રાખેલી વાત સરવેને માન્ય કરવી પડે છે અને મોંઢાની વાત આશરો પડતી રહે છે માટે જૂઠી પડે છે. હરેક કામમાં મોંઢાની વાતને ટેકો મળતો નથી પણ લખી રાખેલી વાતને ટેકો મળે છે. માટે દરેક સ્ત્રીએ ઘર બ્યવહાર સંબંધી તમામ હકીકત ધણું કરીને લખી રાખવી જોઈએ.

વળી જેમ સ્ત્રીઓએ ઘર સંબંધી નામું લખી રાખી પુરૂષોને તપાસવા આપવું જોઈએ તેમ દુકાન સંબંધી વેહેપાર રોજગાર સંબંધી લેવડ દેવડને સ્ત્રીઓએ તપાસી જોવી જોઈએ. અને પોતે વાકેફ થવું જોઈએ. તેથી ધણીવાર પુરૂષની ગેરહાજરીમાં વાંધાઓ પડે છે તે પોતે દુકાન સંબંધી વહિવટથી વાકેફગારી હોય તો તેના નિકાલ કાઢે અને સામા આદમીની હુમ્મ્યાઈ હોય તો તે ઉઘાડી કરી આપે. આવી તરેહના અનેક ફાયદાઓ નામું લખી રાખ્યાથી અને નામામાં સ્ત્રીને વાકેફ કરવાથી થાય છે માટે દરેક સ્ત્રીએ પોતાના ઘર સંબંધી હિસાબ રાખવા અને દુકાન સંબંધી વહિવટથી વાકેફ થવું જોઈએ.

સ્ત્રીઓએ પોતાનાં શાસુ સસરા ઇંડો સંબંધીઓ સાથે

કમ વર્તવું જોઈએ.

દરેક સ્ત્રી જાતિએ પોતાનાં માઆપ, બાઈભાંડ, સાસુ સસરા

અને પતિ વિગરે પીઆરનાં અને સાસરાનાં સગાં સંબંધી સાથે ન-
 અતા પૂર્વક ખોલવું તથા તેઓ કહે તે પોતાથી થઈ શકે તેણું હોય
 અથવા પરમાત્માના નિયમને ખલેલ ન પહોંચે કે પોતાનું શીલવૃત્ત
 ભંગ ન થાય એવું હોય તો તે કરીને તેઓનાં મન રંજન રાખવાં.
 અને તેઓ પોતાને ચલાય અથવા પોતા ઉપર અતિ પ્રેમ ખતાવી આ-
 શીરવાદ દે એવી વર્તણૂંક દેખાડવી એ સ્ત્રી જાતિનો ધર્મ છે.

કેટલીક સ્ત્રીઓ પીઆરીઆં તરફથી સાક્ષા, લુગડાં વિગરે પો-
 તાને ખરોખર વખતસર ન મળવાથી તેઓને ઘણી ગાળો દે છે તથા
 પોતે ત્યાં જઈ બારે કંકાસ કરે છે એ શાણી સ્ત્રીઓનો ધર્મ નથી.
 સખખ માઆપનો ધર્મ એટલોજ છે કે પોતાની પુત્રીને લાયક હિમર-
 ની થયે પોતાનું ગળુ ન હોય તો આરા પુરૂષની સાથે કંઈ લીધા દીધા
 વગર પરણાવવી. પછી પોતાની પાસે પૈસો હોય તો પોતાનો અંસ
 જાણી કંઈ જોડો લુગડાં કરે, અને સંપત ન હોય તો તે પુત્રી પો-
 તાના સાસરાના ઘરનાં લુગડાં પેહેરે માટે શાણી પુત્રીએ તો એમજ
 સમજવું જોઈએ કે માઆપનું ગળુ નથી તેથી લુમડાં ન કર્યાં અ-
 થવા પોતાનું ગળુ છે તેમ છતાં ન કર્યાં તો એમ મન વાળવું કે
 એમણે જન્મ આપ્યો અને ઉછેરીને મોટી કરી એ બધી તરેહનાં
 લુગડાં આપ્યાં જટલુંજ છે એમ માની લેવું જોઈએ. નાનપણમાં મા
 આપને છોકરું ઉછેરતાં કેટલું દુઃખ થાય છે તે અનુભવ થયે માલમ
 થડશે. હવે એ દુખનો ખદલો દીકરીએ પોતે વાળ્યો છે ? માઆપની
 એક ઘડીના ખદલો છોકરાં આપી હિમર સેવા કર્યાં કરે તોપણ વળી
 શકવાનો નથી તો પછી ઉછેરીને મોટાં કર્યાં તે દરમીઆનનો ખદલો
 શી રીતે વળે. એમણે તે વખતમાં કેટલું બધું દુઃખ વેઠ્યું છે અને
 બાળકની કેવી આજ્ઞાઓ પાળી છે તે વિશે પ્રથમ વિચારે તો ખાર
 માસે એક જોડા લુગડાં સારૂં કે કંઈ એવી હરૈક ખાખત સારૂં સુપાત્ર
 પુત્રી પોતાનાં માઆપને ગાળ કે દુઃખ ન દે.

ગમે તેવાં માઆપ હશે તો તેઓ જ્યાં સુધી જીવશે ત્યાં સુધી
 કંઈ આપ્યા વગર પણ સંભાળ લેશે. તેમ પુત્રીને માઆપ, ભાઈ વિ-

ગરે હશે ત્યાં સુધી વિશ્રામ છે અને ઝાંચ છે માટે ડાઘ પણ સ્ત્રીએ પોતાનાં માખાપનો તીરસ્કાર કરવો નહીં. માખાપનો તીરસ્કાર કરનાર પરમાત્માનો મોટો ગુનેગાર છે એવું શાસ્ત્રમાં સાફ પોકારીને કહે છે માટે શાસ્ત્રની રૂઢીએ કરીને પણ માખાપને ડાઘ પણ પ્રકારે ધીકારવાં નહીં.

ધણી સ્ત્રીએ મૂર્ખ અન્નણ સ્ત્રીઓનું દેખીને પોતાનાં સાસુ સસરા, દીએર, જેઠ, નણંદ બીગરેની સાથે ભારે ઝઘડો કરે છે અને તેઓને માથે ગાળોનો વરસાદ વરસાવે છે તથા તેમનાં છૂપાઈ રહેલાં છિદ્રો લોકોમાં જાહેર કરે છે. પણ એથી આગળ જતાં પોતાને કે-ટલો ખર્ષા ગેદફાયેદા છે તે ખીલકૂલ વિચારતી નથી અને સાસુ સસરા ઇ. ની સાથે પોતાનો શો સંબંધ છે એટલે પુરૂષ, એ પોતાનું અર્ધાંગ છે માટે તેનાં માવેતર પોતાનાં માવેતર છે અને તેનાં ભાઈ ભાંડુ પોતાનાં ભાઈ ભાંડુ છે તેથી પોતાનાં ભાઈ ભાંડુને તથા માખાપ ન પાતે જેવી રીતે ચલાય છે તેવી રીતે તેઓને ચલાવાં જોઈએ અને તેમનાપર પ્રીતિભાવ રાખવો જોઈએ.

પુરૂષને ખે વિશ્રામ છે એક સાસરાનો અને ખીજો પોતાના પી-તાનો તેમ સ્ત્રીઓને પણ એજ ખે વિશ્રામ છે. એ ખે વિશ્રામમાંથી એકે પણ ખાંડો થાય તો તેને માથે ભારે સંકટ છે ત્યારે જ્યારે આ ખંને આશ્રમ ખાંડા થાય ત્યારે ભારે દુઃખ અને હાની થાય તેમાં કંઈ નવાઈ નથી. માટે ખને તેટલો યતન કરીને એખે આશ્રમમાંના એકે આશ્રમમાં ખગાડ કરવો ન જોઈએ.

સાસુ સસરાએ પોતાની જૂવાનીમાં મહા મહા દુઃખ વેઠીને નાન નપણમાં પુત્રની ચાકરી કરેલી તેના પણ જ્યારે છોકરામાં જૂવાની દા-ખલ થાય છે ત્યારે માખાપમાં પ્રવેષ કરે છે તે વખતે તે પુત્રે તેમની સેવા ખજાવવી અને પુત્રની વડુ એની અર્ધાંગના છે માટે તેણીએ પણ પોતાના પતિના દુખમાં અયવા તેમને જે સેવા કામ કરવાનું છે તેમાં ભાગ સેવા જોઈએ અને જેવી રીતે ખાળપણમાં માખાપે પુત્રની આજ્ઞા પાળેલી તેવી રીતે તે વખતમાં સ્ત્રી પુરૂષોએ તેમની આજ્ઞા પા-ળવી જોઈએ એથી પરમેશ્વર તેઓનાપર પ્રસન્ન રહે છે. માખાપની સે-

બા વિરે શ્રવણાખ્યાન સક્રિએ સંબંધુ' હશે તેથી ટુંકામાં એટલુંજ કહેવાનું કે તેઓને દુઃખ ન દેવું તેથી અંતે સાર છે.

સગાં સંબંધી સાથે હળી મળીને ચાલવાથી તેઓ ચાહી ખોલાવે છે તથા તેમનો વનો વાચુથી તેઓ પોતાના દુઃખમાં અથવા ઓપટી વખતે સામીક થાય છે. વઢકણી સ્ત્રીને માથે પૂર્ણ આકૃત આવી પડી હોય છે તો પણ તેનાં માભાપ સરખાં પણ તેની વારે ધાતાં નથી તો ખીજાં સંબંધીઓ તો ક્યાંયો ધાય? પોતે “વેંત નમે તો સામો હાય નમે” એ કહેવત પ્રમાણે પોતે જો જરાએ ખીજાને હેડો સાહો હોય તો સામો પણ તેને મદત કરે, અને જ્યારે પોતે આડી હોય તો ખીજાઓ આડા થાય એમાં કાંઈ નવાઈ નથી. માટે સગાં સંબંધીઓની સાથે હળીમળીને ચાલવું અને તેઓને મીઠા ખોલે કરી ખોલાવવાં. મીઠી વાણીથી અને નમ્રતાથી કોઈ રસ્તાનો જતો માણસ પણ મદત કરે છે અને પુછેલા ઉત્તરનો જવાબ તત્કાળ દે છે તો પછી જેઓની સાથે વારંવાર સંબંધ રહેલો છે તેઓની સાથે એ પ્રમાણે ખોલાય અને ચલાય તો તેઓ કામ આવે એમાં કાંઈ નવાઈ નથી ભલાઈ મેળવવી અને લુંડાઈ મેળવવી એ પોતાનાજ હાથમાં છે. ધર પાડી નાંખવું એ સેહેલું છે પણ તેને પછી ચણવું એ કઠણ છે તેમ લુંડાચ કરવી એ સેહેલી છે પણ લુંડાચ કર્યા પછી ભલાઈમેળવવી ઘણી કઠણ છે માટે પ્રથમથીજ ભલાચ રાખી હોય તો વધારે સારું.

ઘણી સ્ત્રીઓ પોતાનાં વડુવારા સાથે આડી રીતે ચાલે છે અને તેને બારે દુઃખ દે છે તેઓ એમ સમજે છે કે પોતાના છોકરાને પરણાવ્યો એટલે તે પોતાની દાસી પછ સૂકી. તેથી પોતે કહે તેમ કરે અને પોતે જેવી વેઠ કરાવે તેવી કરે. આવા અભણ સાસુના દુષ્ટ ચિત્તારથી તે વડુ ખિયારી કુળી વયમાં સાસરે આવી ત્યારથી મહા જૂઠમના પંઝામાં આવી ફસે છે. તેના ઉપર મહા દુઃખનો વર્ષાદ વર્સાવી મૂકે છે. તે એટલે સૂધી કે તે ખિયારી અખળા કદી સામી થાય તો તેના ઉપર ખીજી શોક લાવવાને ચુકતી નથી. કદાપિ છોકરો એમ કશવાને નાણુચ હોય તો તેના ઉપર કોપે છે અને જેમ અને તેમ તેને

પોતાની સ્ત્રીપરની પ્રીતિ ટૂંકી જાય તેને માટે જૂઠાં સાચાં તામત મૂકીને તેનું મન ડગાવી નાંખે છે.

આ કામમાં વખતે એ સાસુની પુત્રીએ પણ સામેલ થઈ તેની સાથે ભારે અંધડો કરે છે પણ તે પુત્રીએ ભવિષ્યનો જરાયે વિચાર કરતી નથી તેમ તેની મા પણ ભવિષ્યનો વિચાર કરતી નથી જો તે ભવિષ્યનો વિચાર કરે તો તે પુત્રની વડુને કદીએ દુખ ન દે અને તેની સાથે હળી મળીને ચાલે. પણ તેને માથે તેની સાસુનો જીલમ વર્તાયેલો તે પોતે સાંખેલો એટલે તે પોતે એમજ સમજે છે કે મને જેમ મારી સાસુએ દુખ દીધું તેમ મારે મારા પુત્રની વડુને દુખ દેવું અને તેના ઉપર ઉપરી પણું ભોગવવું. આવા વધરા સ્ત્રીઓના અભણ પાણાથી થાય છે. જો સ્ત્રી ભણેલી હોય તો તે સમજે છે કે પોતાના ધણીની મગાઈ સર્વોપરી છે અને તેથી ઉતરતી પોતાના પૂત્રની અને તેની અર્ધાંગનાની છે. તેથી પૂત્રની વડુ પોતાની પૂત્રી ખરાબર છે; એની સાથે સહકાઈ રાખવાથી તે પોતાને ધરડપણમાં સુખ આપે છે. ધણી સ્ત્રીએને ધરડપણમાં ધણા પૂત્ર અને તેમની વડુઓ છતાં અને ધરમાં ધણું ખાવાનું છતાં અનમજતું નથી અને પેલી વઢકારી નણુંદાથી વડુનો અમલ પૂરું જામ્યા પછી આગતા સ્વાગતા થતી નથી. તે વખતને માટે તેઓએ એવી કહેવત ધડી કાઢેલી છે કે “આયે વરની ખેહેન તે જાય એમની એમ, આયે વરની સાળી તો પેહેરીને જાય સાડી” આ ખોલ લાથ પડવાનું કારણ સાસુનું છે. સંખમ સાસુ પોતે નીતિ વાળી અને દયાવાળી હોય તો તેમની પૂત્રીઓ પણ તેવી થાય અને વડુઓ પણ તેવી થાય. તો કોઈ કોઈને ગાંઠો માંહી લડાઈ દેટો થાય નહીં અને એક ખીજપરથી મન પતિત હોઈ જાય છે તે કોઈ જાય નહીં. અને એમના દિવસો સુખેથી નિર્ગમન થાય. માટે દરેક સ્ત્રી જાતનો ધર્મ એ છે કે પોતાની વડુવાર, નણુંદ, ભોજનધર્મ

† જેઠની સ્ત્રી અને દાંએરની સ્ત્રી પણ પોતાના ભાઈની સ્ત્રી કરતાં વધારે સંબંધ વાળી છે અને તેથીજ આપણામાં “જી” માનાર્થ અક્ષર વાપરીને બાબીજી કરી ખોલાવે છે અને તેમનાં છેકરાં પોતે

સાચું, સમરે, દીઝર, જેઠ અને સૌ સંબંધી તથા આયોચી પાડો-
ચીઓ સાથે હળીમળીને ચાલવું અને તે સૌની પ્રીતિ સંપાદન કરવી.

પ્રીતિ સંપાદન કરવી એ પોતાના હાથમાં છે તે માટે કહેવત
છે કે “ આપ ભક્ષા તો સૌ જગભક્ષા ” એટલે પોતામાં ભલમનસાધ
હોય તો લોકો પણ તેને ચાહીને ખોલાવે અને સૌ ભક્ષી સ્ત્રી ભક્ષી
સ્ત્રી કહે. માટે દરેક સ્ત્રીએ સદગુણો ગ્રહીને ભલમનસાધ રાખવી. આ
થી તેઓનાં કુટુંબનાં માણસો પણ તેવાં નિવડશે. અને તેમના ધ-
રની આખર તથા જથ્થા લોકોમાં ગવાશે.

સ્ત્રીઓએ પોતાનાં છોકરાંની સંભાળ કેમ લેવી.

સ્ત્રીઓએ જન્મ આપ્યા પછી બાળકને ધાવણુ ન છોડાવું.
હાય એટલે બાળક બે તણુ વર્ષનું થાય ત્યાં સુધી તેલ, ખટાઇ, ઘણી
તીખી અને ગરીબ વસ્તુઓ તથા કુપચ્ચ ખોરાક જેખાધાથી બાળકને
ઉપદ્રવ પેદા થાય તે ન ખાવા. માતાના ગિચ્ચા સ્વાદથી છોકરાંને ઘણા
અવગુણ થઇ તેઓનાં શરીર નિર્બળ થાય છે. અને આખી ઉમર
સુધી તે બાળકો માંદા ને માંદાં રહે છે માટે કચરી પાળવી જોઇએ.

ઘણી સ્ત્રીઓ ઉદરમાં સંતાન હોય છે તે વખતે ઈંટો, નળીઆં
વિગરે ખાય છે તથા ખીલકુલ કચરી પાળતી નથી તેથી છોકરાંનો જન્મ
આપતાં કઠટાય છે એટલુંજ નહીં પણ વખતે પોતાના પ્રાણ પણ
શુએ છે. કદી તેમ ન થાય તો તેમનું બાળક તો જરૂર રોગીબટ હો-
ય છે તેને અનેક તરેહની દવાઓ ખવરાવે છે તોપણ તે સાચું થ-

તાનાં છોકરાં જેવાં છે. સખખ પોતાને કંઈ સંતાન ન હોય તો મૂઆ
થઈ એ છોકરાં ક્રિયા કરાવે તો તે પોતે પામે પણ ભાઈનાં કે બેનનાં
છોકરાં ક્રિયા કરાવે તો તે પામે નહીં એવું શાસ્ત્ર કહે છે માટે તે
છોકરાંપર પોતાના પુત્ર જેવી પ્રીતિ રાખવી.

ઋ ઘણી વાર સાસુના જીલમથી ઘણી વહુઓએ પોતાના પ્રાણ
બળાટકારે ખાયાછે અને તેથી તેઓનાં ન સંતાન ગયેલાં છે. માટે
ખાજખાઈ એ બાબત પરતાવો થાય તેના કરતાં પ્રયમથી સમજીને
માલો તો તે વધારે સાર.

તું નથી અને એક જામના જરા સ્વાદ સાર ખાળકને સાર પોતે
 થઈ કુખ પામે છે.

કદી તમામ તરેહની કચરી પાળે અને છોકરું સાજું હોય પણ
 તે સ્ત્રી રાતની વખતે જુલ્મી હવા સેવે તો તે છોકરું માંડુ થાય. રાતની
 વખતે જુલ્મી હવા તમામને નુકશાન કારક છે તેમ સ્ત્રીને પણ છે એથી
 એના શરીરમાં વાયુ વિગેરેની ઉપાધી થાય છે. તે ધાવનાર ખાળકના
 શરીરમાં પ્રવેશ કરે છે એટલે ખાળકને વરાધ વાવળી વિગેરે જેમ ટા-
 દા પદાર્થ ખાધાથી થાય છે તેમ થાય છે. વળી કેટલી સ્ત્રીઓ રાતની
 વખતે પોતાના ખાળકને સોડમાં લઈને સૂએ છે. તે વખતે પોતે જ-
 રાએ સંભાળ રાખતી નથી તેથી કોઈ વાર ખાળકો હંધમાં ડપાઈને
 મરણ પામે છે અને વખતે ઘણી પીડા પામે છે માટે તે વખતે ઘણી
 સંભાળ રાખવી જોઈએ.

છોકરાંને મલિન પવા ન દેતાં તેઓને નવરાવી ધોવરાવી સ્વ-
 રૂઢ રાખવાં, તથા સ્વરૂઢ લુગડાં પહેરાવી નગ્ન ન રાખવાં. મલિન-
 થણાથી કેવા અવગુણ થાય છે તે પાછળ લખ્યા છે તેમ છતાં અત્રે
 એટલુંજ કહેવાતું કે સ્વરૂઢતાથી તેઓની જીવિ આગળ જતાં નિ-
 ર્મળ રહે છે અને રોગ ઉપાધિ થએલી હોય તો તે અરધી નાશ પામે
 છે તો જ્યારે પ્રથમથીજ જાળવીને છોકરું ઉછેરું હોય તો તે નિરોગી
 રહે અને તેની ઠેડ સુધી તખીઅત તેવીને તેવી રહે એમાં કાંઈ ન-
 વાઈ નથી. માટે છોકરાંને મલિન રાખવાં નહીં.

પ્રથમથી છોકરાંને ખોચાવાળા ઘોડીઆમાં ન સુવાડતાં પારણા
 માં કે એવા ઘાટની માંચીમાં સુવાડવાં જોઈએ. ઘોડીઆમાં સૂતાડવા
 થી કરોડનું હાડકું વળી જાય છે અને કેડો તથા સાંધા નરમ થઈ
 જાય છે તેથી આગળ જતાં અકડ હિંડાતું કે ખેસાતુ નથી. અને એ છોકરું
 જ્યારે જૂનાનીમાં આવે છે ત્યારે તે ખેસતી વખતે પગના ગોડા ખાંધે
 છે અને ઘરડપણમાં ઘણા ડોસાઓ ચીપીઆની પેઠે ખેવડ વળી જાય
 છે. આથી પુરૂષોમાં અને સ્ત્રીઓમાં અખળપણું આણનાર ઘોડીઉછે.

શરીરના ખળની એટલી જૂરસાની સાથે મગજનો સંબંધ છે,

અને મગજ જેવું તેવી જુદી છે તેથી શરીરના અખળપણથી મગજ નરમ પડી જઈ તેથી જુદી દુકી થઈ જાય છે, માટે દેશી સ્ત્રી આને ઘટે છે કે જેમ અને તેમ તેઓએ આ ચાલ જલદી દૂર કરવો જોઈએ. દેશની પડતી થવાનું આ પણ એક કારણ છે માટે પુરુષોએ પણ તે ચાલ દૂર કરવામાં ખનતી કેશિય કરવી જોઈએ.

ખાળક હિંડતાં શિખે ત્યારે તેને હિંડતાં શિખવા માટે જે સાધનો જોઈએ તે તે સાધનો આણી આપવાં જોઈએ. અને કંઈ આખડી પડે અથવા ભયવાળી જગોએ જઈ ચઢે તેની ઘણી સંભાળ રાખવી જોઈએ. તથા તે ખાળક પ્રથમ કાલાં કાલાં મૂક વચનો ખોલે છે પણ તે દિવસે દિવસે સુધરાવી શુદ્ધ ઉચ્ચાર કરતાં શિખવવા જોઈએ. શબ્દો ન સુધરાવાથી ખાળકો મોટી ઉમરનાં થયે નહારા નહારા ઉચ્ચાર કરે છે અને કેટલાક તોતડા એટલે દુટક દુટક શબ્દોનું ઉચ્ચારણ કરનારા થાય છે, માટે નાનપણથી શબ્દસુધારવાનીસંભાળ રાખવી જોઈએ. ઘણું કરીને છોકરું માતાના હાથથી ઉછેરવામાં આવે છે માટે માતાઓ, પોતે શુદ્ધ શબ્દ ખોલી શક્તિ હોય તો તે ખાળકને શિખવે પણ માને તે ખાખતનું જ્ઞાન ન હોય તો ક્યાંથી શિખવે? માટે માતાઓએ શુદ્ધ શબ્દ ખોલતાં તથા ઓખતાં શિખવા જોઈએ.

ખાતાં શિખ્યા પછી પણ ખાળકને પાચનકારી ખોરાક ખવરાવવા જોઈએ. સખખ તે વખતે તેઓનો જઠરાગ્નિ ઘણા પ્રખળ હોતા નથી તેથી તેઓને ભારે અને કુપચ્ચ ખોરાક પચી શકતા નથી માટે તે માંદા પડે તેથી ખાતાં શિખ્યા પછી ખાળકને મૃદુ ખોરાક ખવરાવવા. હિંડતાં શિખ્યા પછી ખાળકને સારી હવા ખવરાવવી એટલે સારી જુલ્લી હવામાં તેઓને ફેરવવાં તથા થોડું થોડું રટણ કરાવવું અને અંગ કસરત કરાવતા રહેવું જુલ્લી હવાથી તેઓનાં શરીર આરામમાં રહે છે; રટણ કરાવ્યાથી તેઓના શરીરનો ખાંધો મજબૂત થાય છે. એ વખતે પુષ્કારો દૂધ વિગરે ખોરાક પોતાનું ગળુ હોય છે ખવરાવવા એથી તે ખાળકો આંગળ જતાં પોતાના શરીરના જુ-

મથી ગહાય તેવાં કામો કરવાને માથે લે છે. એટલુંજ નહીં પણ લક્ષ્ય પતે પોતાના દેશનો અચાવ કરી શકે છે.

દરેક આળકને નીતિની વિવિધ રમતોં રમતાં શિખવવી જોઈએ. રમતથી તેઓની વિચાર શક્તિ અને અવગતિન શક્તિ વધે છે તથા તેઓનું મગજ, પ્રવૃદ્ધ રહે છે. પણ જેમ જેમ તે મોટું થતું જાય એટલે તેનાં મન તન વૃદ્ધિ પામતાં જાય તેમ તેમ તેનું લક્ષ્ય રમતમાંથી એણે કરાવી વિદ્યા તરફ ફેરવતા જવું જોઈએ.

નાનપણથી તેઓને સારી સોખતમાં ફરવા દેવાં. નીચ અને હુલસી કામનાં (જેઓના ઘરમાં અનીતિ ભરેલી છે એવાઓનાં) છોકરાંની સોખત કરવા દેવી નહીં પણ જેના ઘરમાં નીતિ હોય, વિવેક હોય અને તેમનાં માખાપ વિદ્વાન અથવા ખાનદાનવાળાં હોય એવાં છોકરાંઓની સોખત કરાવવી. જેના ઘરમાં જેવી રૂઢી તેવી તેમનાં છોકરાં શિખે છે અને તેમની સોખતે ફરવાથી છોકરાંમાં તેવા ગુણ આવે છે માટે નઠારાં છોકરાંની સોખત કરવા દેવી નહીં.

આળકને નાનપણથી સાચુ ખોલતાં શિખવવું. તથા તેઓ પ્રાણી માત્ર ઉપર દયા રાખે અને પરમેશ્વરની ભકિત કરે અને તેના નિયમ ધાળે તેને માટે હમેશાં ઉપદેશ કરતાં રહેવું.

ઘણાં છોકરાં નાનપણથી જુદું ખોલે છે, ખેતરખેત ખોલે છે તથા ખીજાં પ્રાણીઓને દુખ દેહે તે વખતે તેમની માતા અજ્ઞાનપણથી ખુશ થાય છે પણ તેઓ આગળ જતાં જુદું ખોલનારાં, દુષ્ટ અને દયાહીન થઈ દુનીઆને કનડનારાં થાય છે તથા વખતે ગુનો કર્યા બદલ ખત્તા ખાય છે ત્યારે તેઓ ભારે પસ્તાવામાં પડે છે માટે પ્રથમથી વિચારીને જેમ અને તેમ છોકરાંની નીતિ શરીરની તંનદુસ્તી અને મનના જ્ઞાનની વૃદ્ધિ તરફ માતાઓએ ઘણું લક્ષ્ય આપવું જોઈએ.

* એક માણસને તેની મા ઉપર કહ્યા પ્રમાણે ઉછેરે તો તે એકલો કાંઈ દેશનો અચાવ કરી શકતાનો નથી પણ અધી સ્ત્રીઓ પોતાનાં અધાં છોકરાંને તે પ્રમાણે ઉછેરે તો તમામ મળીને પારેલું કામ કરી શકે.

પરમેશ્વર, માણસ જાત અને સ્વદેશ સંબંધી પોતાના

ધર્મ ક્રમ પાળવા અને બજાવવા.

આપણને પરમાત્માએ આ દુનીઆમાં શા વારતે ઉત્પન્ન કર્યા છે અને એ પરમાત્માની કહ કહ ફરજો પાળવાની છે. તથા દુનીઆં પ્રત્યે એટલે માણસ જાતિ પ્રત્યે અને સ્વદેશ સંબંધી પોતાના ધર્મ કેવી રીતે પાળવાના અને બજાવવાના છે એ દરેક પુરૂષ અને સ્ત્રીએ સમજવું જોઈએ.

પરમકપાળુ પરમાત્માએ માણસ જાતિને માટે આ દુનીઆમાં તમામ તરફનું ભગી મૂકેલું છે. માણસો પોતે સાધનહીણ છતાં જીવિ બળે કરી જ્યાં જોતો જોવો ઘટે ત્યાં તેનો તેવો ઉપયોગ કરી શકે છે તથા તેઓ સર્વ પ્રાણી જાતનું ઉપરીપણું ભોગવે છે. તે ઉપરથી એમ સમજાય છે કે એ પરમાત્માની માણસ જાતિપર પૂર્ણ મહેરબાની છે. માટે માણસ જાતિએ પરમાત્માના નિયમોને અનુસરીને આ દુનીઆમાં ચાલવું જોઈએ. એટલે સાચું જોલવું, હુઆઈ ન કરવી, ગરીબ પર દયા રાખવી, પર ઉપકાર કરવો, નમ્રતા રાખવી કોઈને નુકસાન કરવાની દાનત ન રાખવી, ચોરી તથા જારી કરવા તરફ લક્ષ ન રાખવું, પરમાત્માએ જે આયુષ્યની હદ બાંધેલી છે તે દરમિયાન તમામ વખતનો સારો ઉપયોગ કરવો પણ દુર્વ્યસન, આળસ અને કોઈની નિંદા કરવામાં નકામો વખત ગાળવો નહીં તથા આપણા અને તમામ જગતનો તથા સકળ બ્રહ્માંડનો કર્તો પરમાત્મા છે તે પોતે અચળ, અમાઈક સમ્વિદાનંદરૂપ અને તમામનું ભરણ પોષણ કરનાર છે માટે એ દયાળુ પીતાની ભક્તિ કરવી જોઈએ.

ધણાં પોતાના ધંધાથી મુક્ત થયા પછી બધો વખત ફોગટ ગાજે છે પણ કદીએ પરમેશ્વરનો ઉપકાર માનતાં નથી અને પોતાના કરેલા શુન્દહાની માફી માગતાં નથી તેથી તે પુરૂષો અને સ્ત્રીઓ પરમાત્માનાં શુન્દહગાર થાય છે અને તેઓને મૂઆ પછી પરમાત્માની આગળ પોતાનાં કરેલાં કર્મોનો અને પોતાનો નકામો વખત ગાળ્યાનો ખોળેખોળ

નો જવાબ દેવો પડશે. એ વખતે એઓના જીવને ઘણું દુઃખ વેઠવાનું છે. માટે “પાણી પેટેલી પાળ ખાંધરી” એ કહેવત પ્રમાણે પ્રથમથી જ પરમાત્માના નિયમો પાળવા એ વધારે સારું છે. આ દુનિઆમાં કોઈ ધનવાન, કોઈ ધન હીણ, કોઈ અકલ હીણ, કોઈ અકલવાન, કોઈ કાણ, કોઈ ગોર, કોઈ સુખી અને કોઈ દુખી છે. તે સૌ માણસ જાત પ્રથમ એકજ માઆપથી ઉત્પન્ન થઈ છે અને સૌનો ખનાવનાર અને પાળનાર એકજ પરમાત્મા છે. માટે સૌ માણસો એક કુટુંબી છે તેથી કોઈને પણ હલકો ન ગણતાં તમામને સમાન ગણવા અને તેઓના પર પ્રીતિ તથા દયા રાખવી. એટલે પોતાને પરમેશ્વરે ખાવા પીવાનું અને ધન આપ્યું હોય તો અપંગોને અન્ન આપવું અને ગરીબોને ઉદ્યમે લગાડવા સારું હિતરચાળાઓ સ્થાપવી તથા હરેક રીતે તેઓને રોજ મળે અને પોતાનું કામ થાય તેવાં કારખાનાં કાઢવાં. તેઓનું અજ્ઞાનપણું દૂર કરવા સારું વિદ્યાશાળાઓ સ્થાપી જેમ અને તેમ તેઓને ભણાવવા જેથી તેઓ વિદ્યાર્થી બને તેમજ કૃષિ આખે, પાણીની સગવડને માટે જળાશય ખનાવવાં અને જીનાં નવાણાં ને મરામત કરાવી નવાં કરાવવાં; નિરાશ્રીતોને માટે આશ્રમ બંધાવવા એટલે ધર્મશાળાઓ ખનાવવી; દુખીનાં દુઃખ દૂર થવા માટે ઔષધશાળાઓ ખનાવવી; તથા પરઉપકાર્યે જેટલી અને તેટલી જીવિતઓ કામે લગાડવી અને પોતાના દેશની જેમ અને તેમ ચઢતી થાય તેને માટે અને તેટલા યત્ન કરવા. પોતાના દેશમાં દુકાળ પડ્યો હોય તો અન્ન વગર જેવી રીતે પોતાના કુટુંબના પ્રાણને જેવું નુકશાન થાય તેવું ખીજાનું સમજીને તેઓને અનની સહાય કરવી. હિતોપદેશ મિત્ર લાભમાં કહ્યું છે કે:-

શ્લોક.—મરુસ્થલપાંચથાવૃષ્ટિઃક્ષુધાર્તેભોજનંતથા

દરિદ્રેદીયતેદાનંસફલંપાણ્ડુનન્દન

અર્થ—જે દેશમાં વૃષ્ટી ન થઈ હોય એટલે દુકાળ પડ્યો હોય તે દેશના લોકોને એટલે તે દેશના જે લોકો અન્ન વગર ભુખે મરે

છે, એવાઓને અંન આપવું. એ એટલે દાન છે. એવું શ્રીકૃષ્ણ અર્જુન પ્રત્યે કહે છે વળી

શ્લોક.—દરિદ્રાન્ભરકૌતેયમાપ્રયચ્છેશ્વરેધનં

વ્યાધિતસ્યૌષધંપથ્યંનીરુજસ્યકિમૌષધૈઃ॥

અર્થ—હે અર્જુન દરિદ્રને એટલે ગરિબને દાન આપ. મતલબ કે ગરીબોને આશ્રય આપી કામે લગાડ. ધણા એમ સમજે છે કે ગરીબને દાન આપવું એટલે પૈસા આપવો એથી એ પોતાના એક દહાડાનું અંન લાવીને ખાશે અગર એવા પોતાને મારો આવતા ખરચમાં ખરચશે. પણ ખરું જોતાં એમ નથી, એતો એમ છે કે, ગરીબોને આશ્રય આપીને તેઓને ઉદ્યમે લગાડવા જેથી તેઓ હમેશાનું ખાવાનું પેદા કરી શકે. શ્રીમંતને દાન આપવું. સખખ શ્રીમંતનોધર્મ તો હોતો પર ઉપગાર કરવાનો છે તે પોતે પરઉપગાર ન કરે અને હોતો આશ્રય લે એ પરમાત્માનો ગુન્હો છે એવું શ્રીકૃષ્ણ પોતે અર્જુનને કહે છે. સખખ જોને રોગ છે તેને ઔષધ કામનું છે પણ જોને રોગ નથી તેને ઔષધ આપવાથી પોતાને તે કામનું ન હોવાથી દોષી નાંખશે કોઈ ખોટો ઉપયોગ કરશે માટે ન આપવું તે સારું. તેમ એ શ્રીમંતાને દાન આપ્યાથી છે. આવો ગીતાને વિષે શ્રીકૃષ્ણ અર્જુનને ઉપદેશ કરેલો છે તેમ છતાં આપણે દેખીતું પણ જાણીએ છીએ કે એ પ્રમાણે નકામા લાડ ખવરાવી પુન્ય સમજવું અને ખાલી ઢોંગીઓને નાણાં આપી પુન્ય સમજવું એ ગેર ઘટારત છે. આથી હોતી અનીતિ થાય છે પણ નીતિનો વધારો થતો નથી. સખખ એવી રીતે દાન કરવાથી દેશમાં દરિદ્રતા પ્રવેશ કરે છે. માટે માણસ જાતનો ધર્મ છે કે દરેક માણસ જાતને શુભ આશ્રય આપવો અને પોતાના દેશનું કલ્યાણ થાય તે તરફ ખુબ લક્ષ આપવું જોઈએ. દ્રુટી ખંધાયાના વિચારે જોતાં આખી દુનીઆનાં તમામ માણસો એક માળાપથી કલ્પન થયેલાં છે માટે તે સૌ એકજ કુટુંબી છે. પણ

હાલના બોળા વિસ્તાર કરીને તે સગાઈ મળી ચકાતી નથી. તેથી દુકામાં એક ધરમાં રહેનારાં અને એક માખાપયાં ધરેલાં પેદીનાં માણસો તે એક કુટુંબી, અને જે પેદી જેના નાંમથી ઓળખાય છે તેના વિસ્તાર વધો ધરેલાં જરા દુરનાં કુટુંબી છે અને તે સૌ કુટુંબી બાઈ બાંકુ ગણાય છે; ગામમાં વસનારાં ગામઢ બાઈ, પ્રાંતમાં વસનારાં પ્રાંતબાઈ, અને દેશમાં વસનારાં માણસો દેશી બાઈ છે. તે સૌની સાથે શો સંબંધ છે તે જ્યારે પોતાનું સ્થળ મુકી પરસ્થળમાં જઈ ચઢ્યા હોઈએ અને ત્યાં તેમાંનો કોઈ મળી આવે ત્યારે જણાય છે તે એવી રીતે કે તેના પર સ્વાભાવીક પ્રીતિ આવે છે તે પરથી તેઓની સાથે શો સંબંધ છે તે જણાઈ આવે છે વળી કોઈ પારકા દેશનો પોતાના દેશને માટે, પારકી નાતનો પોતાની નાતને માટે, પારકા ગામનો પોતાના ગામને માટે કંઈ આડું બોલે, તો તે વખતે મનમાંથી જે કંઈ ઉત્તર બોલવાના વિચાર ઉપડે છે તે અભિમાન કહેવાય છે. તે અભિમાન તમામના હૈયામાં પરમાત્માએ સ્વભાવિક ભરી મુકેલું છે તેમ છતાં હાલના વખતના હિંદુઓ પોતાના દેશના અનેક નકારા આલોને લીધે ઓછ બેઠા છે. માટે તે માલ જેમ અને તેમ દૂર કરવા અને આપણુ સૌ દેશી અને જાતિ વચે શો સંબંધ છે તે ખાખત વિચાર કરવો જોઈએ. અને આ સમયને અનુસરીને વિદ્યા પ્રાપ્ત કરી તથા દૂરાચરણો દૂર કરી સદાચરણો ગ્રાલી એક ખીજપરની દંર્ષી સમાવી દેવો જોઈએ. એ તમામ ક્રીપુરૂષોને ઘટારત છે.

શું કરવું ને શું ન કરવું.

દરેક સ્ત્રીએ પોતાનાં છોકરાંને નીતિની કેળવણી આપીને ઉછેરે જ્યાં, ઘર ધંધાથી મુક્ત થઈને પોતાનો વખત આળસ કે લડાઈ ટંટામાં કે ફોગટની કુચલી કરવામાં અથવા જેમાં પોતાનું અનહિત છે એટલે કોઈ પણ પાછળથી નિંદા કરે એવી ખાખતોમાં નકામો ન ગાળવો. ગયેલો વખત ફરીને હાથ લાગવાનો નથી અને જે પણ જાણ છે તે આવરદામાંથી ઓછી થાય છે માટે પોતાનો વખત વિદ્યાભ્યાસ કરવાનાં કે સુ ઉદ્યમ કરવામાં અથવા પરમાત્માની ભક્તિ કરવામાં

જાળવો, પોતે સુદૃઢમ [જેમાંથી ચોડી અથવા ધણી મેહેનતે ધણી
 યેસો પેદા કરી ચકાય, સોડાયી અપજશ ન મળે અને પરમેશ્વર ના-
 મુશ ન રહે એવા ઉદ્યમ] કરવા અને પોતાનાં કુટુંબનાં, સંબં-
 ધનાં અને આડોસી પાડોસી વિગરેને સદરસ્તે ચઢાવવા સારો ખોષ
 કરવો તથા તેમને સદ ઉદ્યમ ખતાવવા, પોતાની જાનની તથા નાતની
 સ્ત્રીઓની હાલત સુધરે અને તેઓમાં જે દૂગચણું છે તે દૂર થાય
 તેને માટે હળવે હળવે એક બીજી સ્ત્રીને પોતાના પક્ષમાં દાખલ ક-
 રીને તે મત ભાગી પાડવો, દયા રાખવી, પરમેશ્વરની શુદ્ધ અંતઃકર-
 ભુથી ભક્તિ કરવી, ઢાંગ ન કરવો એટલે ધણી સ્ત્રીઓ પોતાના ધ-
 હીને અથવા સાસુ સસરા વિગરેને કુંખગવવા, વશ કરવા અથવા
 બીજા કારણોથી પોતે ભૂત આભ્યું છે અથવા માતા આવી છે એવા
 જૂઠા જૂઠા ઢોંગ કરે છે અને પોતાનાં નાણાં તેઓની પાસેથી ભૂત
 જાગરીઆ વીગરેને ખવરાવે; આથી એકતો પોતાનાં નાણાં જાપછે અને
 બીજું પોતાનાં મરી ગયેલાં માખાપનાં અથવા સાસુ સસરાનાં કે ધર-
 ડીઓનાં નામ વગોવાય છે તથા પોતે જૂઠું ખોસે છે તેથી પરમેશ્વર-
 ની શનેગાર થાય છે માટે એવા ફોગટના ઢોંગ ન કરવા; ધણી
 સ્ત્રીઓ પોતાની ખોડથી પોતાના ધણીની કે કુટુંબીઓની આજુ મા-
 નાંતિ થાયછે પણ પાછળથી હુમ્મી સ્ત્રીઓની સોખતથી કોઈ હુરામ
 ખોર ઢોંગીઓને ખોળી કાઢીને પોતાના ભાયડાને વશ કરવા માટે
 જાદુ કરાવે છે, અને વખતે કંઈ ખવરાવે છે. આથી ધણી સ્ત્રીઓના
 ભાયડા ગાંડા થઈ ગયા છે અને ધણા મરણ પામ્યા છે. જ્યારે એવી
 રીતે થાય છે ત્યારે પોતાને માથે એક તો ખુન કર્યાનો શુનો થાય છે
 તેનો પરમેશ્વર આગળ જવાખ દેવો પડશે અને બીજું તે સ્ત્રીના
 ધણી ગાંડો થઈ જાયછે અથવા મરી જાયછે ત્યારે પોતે સાધનહીણ થઈ
 જવાથી મહા દુઃખમાં આવી પડે છે માટે એવી રીતે ન કરતાં પોતાની
 જાનની મીઠાશે કરીને તથા પોતે સદાચરણુ ચાહીને પતિને વશ ક-
 રવો મંત્ર અને મોહની એ જામ છે જામે કરાને ખત્તા ખાયછે અ-
 ને જામે કરીને સુખી થાય છે, માટે જામમાં રસ ભેળવવો એટલે તે-

ઓનાં ધારેલાં કામ થશે અને ઉપર કહેલાં કામો કરશે તો તેને જાહેર હાની થશે માટે તે પ્રમાણે ન કરવું; પરપુષો સાથે નપાક પ્રીતિ ન બાંધવી અને એવા નપાક પુરુષો અને સ્ત્રીઓ સાથે ઉભાં પગ ન રહેવું, સખખ એથી પોતાના શીલવ્રતનો ભંગ થઈ જઈ પોતાનાં આપ દાદાનાં નામને કલંગ લાગે છે, અને પરમેશ્વરના કોપ નીચે આવવું પડે છે માટે એવાંને છાંયડે કોઈ દિવસ ઉભું ન રહેવું, મતભંગ કરવો એટલે જોયો તરફથી પોતાને ઉપદેશ મળે અને પોતાની નીતિનો ભંગ ન થાય અને નિર્માળ જીવિ થાય એવાઓનો સંગ કરવો. મોઢેથી ખિખત્સ વેણુ એકે કાઢવું નહીં અને જ્યાં એવું બોલાવું હોય ત્યાં ઉભાં પગ રહેવું નહીં. શુક્લ અંન ખાવું અને ખવગવવું એટલે કોઈએ નહારી રીત પેદા કરેલું અથવા એકું અંન ખાવું નહીં તેમ અદખની હદ તોડવી નહીં.

ધણી સ્ત્રીઓ ઢંગઢાળ વગરનાં અને હસવા લાયક તથા સર-ભાવા જોગ ગીતો ગાય છે તે ન ગાતાં સ્ત્રીજાતનો સ્વભાવિક કોમળ અને મધુર સ્વર છે તે ખીખએને ઘણા પ્રીય લાગે છે માટે સ્ત્રી જાતીએ એવાં બે ઢોળ ગીતો ન ગાતાં સારાં ઢાળવાળાં અને ગીતવાળાં થઈ, ગીત વીગરે રાગ રાગજીનાં પદ ગાતાં ચિખવાં ગાયન ચિખવું એ પણ ઘણું ઉપયોગી છે અને તે, વખતે એટલું બધું કામ લાગેલું છે કે એથી પોતાના જનમાલ વિગરેને ખસાવે છે. ચાંપરાજ હાડાની સ્ત્રી વિગરે સ્ત્રીઓએ ગાયન કળા ચિખ્યાથી ઘણાં ભારે સંકટો નિવાર્યાં છે, તથા જેવી રીતે ખીજી વિધાઓમાં જીવિની કેળવણી છે તેવીજ રીતે આની અદર પણ ઘણી સમજૂતીની સાથે જીવિની કેળવણીએ. અસલની ઘણી ખરી સ્ત્રીઓ, એ વિદ્યા જાણતી હતી પણ હાલમાં એ વિદ્યા તદન ભાગી પડી છે માટે તે વિદ્યા ચિખવાને તમામ સ્ત્રીઓએ મનન કરવું જોઈએ. એ વિદ્યા ચિખીને શુણ્કાઓની પેઠે ક-ભાવા જવું એમ નથી પણ એથી ઉપર લખેલા વિગરે ઘણા ફાયદા છે માટે ચિખવી.

આ સિવાય દુનિઆમાં સ્ત્રીઓ સંબંધી જે જે થઈતી રીતો છે

અને જેમાં પોતાનું હીત છે તે રીતો દરેક સ્ત્રીએ ગૃહવી અને જે અધર્મીત એટલે જેમાં પોતાનું અનહીત છે તે રીત કદીએ ગૃહવી નહીં.

સ્ત્રીઓને લગતી ચાલતી રૂઢીઓમાં કંઈ ધટીત છે ને કંઈ અધર્મીત છે.

૧ આ દેશની સ્ત્રીઓની ચાલતી રૂઢીઓમાં રૂઠું પ્રાપ્તી થયે ઘરમાં અડકવું નહીં એટલે દૂર ખેતવું; મતલબકે આ વખતે સ્ત્રીજન-તિના ચરીરમાંથી રૂધિર વિગરે નીકળે છે તેથી તેનું ચરીર ખેડોમ રહે છે. આવી વખતે તે સ્ત્રીઓ કામ કરે તો તેમના ચગરને અનેક તરેહના રોગ રૂપન થાય અને આવી વખતનાં સ્ત્રી પુરૂષ સંબોગ કરે તો તેથી જે પ્રજા થાય તે મહા વિતરવાળી અને નાશાન થાય એવું વેદક વિગરે ગ્રંથોથી સાફ માલમ પડે છે, માટે હિંદુસ્તાનના શાણ્ણા અને વિદ્વાન રૂધિરોએ આ બાબત ધર્મ શાસ્ત્રમાં દાખલ કરી. સખખ આ દુનિયામાં તમામ માણસો એક તરેહનાં અને એક મિજાજનાં નથી તેથી કમ અકલનાં માણસો આ વખત નસાયે માટે અડકયાથી અમડાય વિગરે જારે દોષ મૂકેલા છે. એ દોષ કરાને નીચ સ્વભાવના માણસો પણ સંગ કરતાં અચકાય છે માટે એ વિષે જે બાધ મૂકેલા છે તે વ્યાજબી છે અને તે તમામે પાળવા જોઈએ. જ્યાં સુધી રક્તપ્રાવ બંધ પડે તો નથી ત્યાં સુધી કંઈ પણ કામ ન કરવું એ ધણું વ્યાજબી છે. પારસી વિગરેમાં પણ એ ચાલે છે અને અંગ્રેજ વિગરે હોડોમાં પણ એ વખતે કંઈ પણ કામ કરવાનો ચાલ નથી તે પરથી પણ સિદ્ધ થઈ શકે છે કે એ વ્યાજબી ચાલ છે પણ તેમાં થી મતલબ છે તે દેશી સ્ત્રી ખિલકુલ જાણતી નથી તેમ પુરૂષો પણ જાણતા નથી તેથી તેઓ તે વેળાને માટે સ્ત્રી જાતને તુચ્છ ગણે છે.

પ્રથમ સ્ત્રીને પગલાવતી વખતે પુરૂષ પાસેથી પદ્મ એટલે સ્ત્રી ના શુભરા માટે કેટલુંક નાણું મૂકવામાં આવે છે એ ચાલ પણ ધણું સારી છે. એથી ધણી શુભરી ગયા પછી સ્ત્રી પોતે નિગધારહોય તો તે વખતે એ નાણાંમાંથી કંઈ ઉપજ આવે તેમાંથી તેનો શુભર

મારી અને કામનું આશીઆજી વેઠવું ન પડે માટે એ પારો સારા છે.

સ્ત્રીઓએ રસોઈ બનાવવી અથવા ઘર પંખા સંબંધી કામ કરવાં એ રૂઢી વધારે સારી છે. એ બાબત તમામ સ્ત્રીઓ પાતાની પુત્રીઓને માટે નાનપણથી વધારે ચિંતવન રાખે છે અને જેમ બને તેમ એ કામમાં વધારે મહેનત લેઈ એઓને સાસરે જતાં પહેલાં વાકેફ કરે છે. જે પુત્રી એ કામમાં વહેલી માહિતગાર થતી નથી તેને માટે તેની મા કહે છે કે “પુત્રી તને રસોઈ વગરે કામ નથી આવડતું તો સાસરામાં થી રીતે સતારો. ” આ કહેવત અમરમાં લાવવા માટે જે-હું તેની મા ચિંતવન રાખે છે તેવું તેને નીતિમાં ચલાવવું અને નિશાળમાં અભ્યાસ કરાવી હુ ઉદ્યમમાં માહિતગાર કરવી એ બાબત રાખે તો આશળ જતાં તે પુત્રીનો મનખો સુધરે, અને સાસરીમાં તેના સુખેથી દિવસ જાય.

રસોઈ કરવાનું કામ નિશાળમાં પાક શાસ્ત્રની ચોપડી ઉપરથી શિખવવામાં આવે છે. તે પુત્રી બહેલી હોય છે માટે તેના લાયક ઉમર થયે બરોબર ઉપયોગ કરે છે અને જે અભણ સ્ત્રીઓ રસોઈ બનાવે છે તેથી ઘણું દરજે ઘણી સ્વાદ બનાવે છે.

પાણી વિગરે ભરવું એ કાંઈ પંધામાં નથી. એ કામ વગર શિખે પણ આવડે છે. માટે પુત્રીઓને નિશાળમાં મૂકી બહારે અને પછી સાસરે જતાં પહેલાં અને બાર વર્ષ પછી ઘર કામમાં તે પુત્રીને માહિતગાર કરે તો તે જે કામ બતાવે તે કામમાં ઝટ વાકેફ થઈ જાય. અભણ પુત્રી કરતાં તેની અકબ વધારે હોય છે તેથી તેને જે કામ કરતાં શિખવે તે વગર પ્રયાસે જલદી જલદી શિખી જાય માટે પુત્રીઓને બહારવવી એ વધારે સારું છે.

ઘણું કરીને રાજ અને રંક તમામના ઘરમાં સ્ત્રીજ રસોઈ કરનાર હોય છે તે જેમ રસોઈ બનાવવામાં હોંશીઆર તેમ તે ખર્ચકાર બહાય છે. અને જેને રસોઈનું કામ પાતવું નથી તેની નિંદા થાય છે. માટે સ્ત્રીઓએ પાક શાસ્ત્ર બહીને રસોઈ કરતાં શિખવી જોઈએ.

૩ સ્ત્રીઓએ પોતાનાં ખાળકો ઉછેરીને મોટાં કરવાં એ પણ સારી રીતી છે. સખખ ખાળકને ખાત્રા પીત્રા વિગરે સુખ આપવાનું તેઓની માતાના હાથમાં છે. પણ તેઓ પોતે કેળવણી લેધને ઉછેરે તો વધારે સાર કારણ કે એથી છોકરાં મારાં નિવડે છે. જેમ કોઈ માળી પોતે હાંચીઆર હોય તો તે વાડીના વૃક્ષોને સારી રીતે ઉછેરે. પણ પોતે અજ્ઞાની હોય તો તે ખીંગાડી નાંખે તેમ સ્ત્રી કેળવણી માળી હાંચીઆર થયેલા હોય તો છોકરાંને સારી રીતે ઉછેરી શકે.

પુત્રીઓને નાનપણથી તેમની મા કાંતવા વિગરેનું કામ શિખવે છે આ રીતી પ્રથમના રીવાજ પ્રમાણે સારી છે. સખખ અગાઉ એકે કુંન્યાશાળા નોકતાં તેમ એવી કોઈ જગ્યા નોકતાં કે જ્યાંથી ખીજ તરેલું વધારે પેદા કરી શકે એવું કામ શિખે. પણ હાલમાં ઘણી જગ્યાએ કુંન્યાશાળાઓ થઈ છે. માટે હવે એ ચાલતી રીતી દૂર કરી હાલમાં આ રીતી શિખવવી ન્નેધએ. અને રસોઈ વિગરેનું કામ ખાર વર્ષ ઉપગતસાથે વળાન્યાની અગાઉ શિખવડવું ન્નેધએ, એ સખખ ખાર વરસની અંદર પુત્રી સારે ઉધમ કરવાનું શિખી લેશે, બહુશે અને રસોઈ અંખધી વિદ્યા શિખશે. પછી સાસરે જઈ મૂર્ખ સ્ત્રીઓના વખત જેમ આજના ઉંધ વિગેરેમાં જાય છે તેમ તેના જશે નહીં. અને તેના જન્નારે આનંદમાં જશે.

આ નિવાયની ઘણી ખરી તમામ રીતીઓ અધરીત છે. જેમકે દરેક સ્ત્રીએ રડતાં કુટતાં શિખવું. આ કામ શિખવાને માટે નાનપણ માં છોકરીઓની નિશાળ કેટલાંક વૃત્તા છે જેવાંકે ગોરો, મધગોરો વિગરે. આ વૃત્ત શાને માટે છે તે સ્ત્રીઓ જાણતી નથી. તેઓ વૃત્તાને અનર્થ કરી નાખી હાલમાં આવી રીતે રડવાનું, કુટવાનું અને ભુંડે ખોલવાનું શિખે છે.

દરેક નાતની આ દેશની સ્ત્રીઓમાં વિવાહના આનંદી દિવસોમાં કુટાણા ગાવાનો ચાલ છે. આ ચાલથી ઘણી પુત્રીઓ નાનપણથી કુ-આલ શિખે છે અને મનમાં આવે તેમ ખોલવા ચાલવાનું શિખે છે. આ રીતીથી થતા ગેરકાયદા ખાખત આગળ લખેલું છે તેથી સમજાશે

કે આ ચાલ ધણોજ હાનીકારક છે.

ધણું કરીને તમામ ભૈરવો પડદામાં રહેવું. કદી બહાર ફરવા નિકળવું તો પુરુષોની લાજ કાઢવી. મતલબ કે પર પુરુષને પોતાનું મોઢું ન બતાવવું. કેમકે સ્ત્રી જાતિમાં પરમાત્માએ સ્વભાવિક મનહર રૂપ મુકેલું છે તે રૂપ પુરુષોના જોવામાં આજ્ઞાથી પુરુષો મોહીત થઈ ટલાક ઉન્માર્ગ કામી પુરુષો એઓની કેડે લાગી તેઓનું શીજવૃત્ત તોડાવવાને પ્રયત્ન કરે છે. એમ માની કેટલાક ધારણે કે એ ચાલ સાચી છે. પણ આ ચાલ પ્રડવાનું શું કારણ તે તેઓ સમજતા નથી.

તે ચાલ નીકળવાનું કારણ મુસલમાન લોકો આ દેશમાં આજ્ઞાથી એ લોકો રૂપવાન હિંદુ સ્ત્રીઓ નજરે પડતી તો તે પર બળાત્કાર કરતા હતા અને તેઓનો પોતાનો પરીબળ હોવાથી તેઓની કોઈ નાદ ફરીયાદ સાંભળતું નહીં; તે પરથી આ ચાલ નિકળ્યો કે કોઈને મોઢું ન બતાવવું. આ ચાલ હજુ સુધી ચાલતો રહેતો છે. સામાન્ય હજુ પરદેશી રાજ છે અને દેશી રાજ નમળા અને અભણ નિકળ્યા એટલે તેઓ પણ પોતાની રૂંચત પોતાનાં બાળ બચ્ચા જેવી છતાં ફક્ત જોઈએ જોવા લાગ્યા તથી એ ચાલ ચાલતો રહ્યો પણ હાલમાં જે પરદેશી રાજ છે તે નકી છે અને તેના કામદારો તેના દુષ્ટ નથી તથી એ ચાલ દૂર થવો જોઈએ. આ ચાલ ચાલતો રહ્યાથી સ્ત્રીઓની અવલોકન શક્તિને નુકશાન થાય છે અને પોતાની પાસે આવી ન મળે એવી વસ્તુઓથી અજાણ રહે છે. માટે એ ચાલ દૂર કરવો એ વધારે સારું છે. આ વખતમાં સ્ત્રીઓ કેળવણી પામવા લાગી છે અને પોતાનું શીજવૃત્ત જાળવવા બાબત સમજે છે માટે એ બાબતની હરકત નથી. તેમ જો કોઈ કોઈ સ્ત્રીનું શીજવૃત્ત બળાત્કારે ભાંગે તો તેને ભારે શિક્ષા થાય એવો સરકારનો કાયદો છે અને એ પ્રમાણે જુનાઓને શિક્ષા થાય છે માટે એ રૂઢી દૂર થવી જોઈએ.

પરમાત્માએ સ્ત્રી જાતિને ધણું નાજુક શરીર બોલેલું છે. તેમ આ દેશની સ્ત્રીઓ રૂપ વધારવા માટે નાતપણમાં પોતાની પુત્રીઓનાં નાક ફાન વિધાવે છે. અને છુંદડાં છુદાવે છે. આ ખોટી રીવાજી

ધુત્રીઓને બારે દુખ થાય છે એટલુંજ નહીં પણ પનૂર વિગરે કેટલાક રાગો ઉત્પન્ન થઈ ધણી પુત્રીઓ મરણ પામે છે.

વળી ઘરેણું વિગરે ઘાઝીને એટલે હાથમાં પાંચશોરના ચૂડા જમમાં પાંચશોરનાં કણાં ને સાંકળાં વિગરે ઘાઝી શોભા માને છે. આથી ધણી સ્ત્રીઓના હાથ ચૂડા વગર અથવા હલકી ચૂડીઓથી જેવા પૂજારતામાં રહે છે તેવા રહી શકતા નથી, પણ ખરેખર ઉપડતા નથી, અને ખેડીઓની માફક દુખ પામે છે તેમ છતાં તેઓ હોંસે હોંસે ફરે છે.

ગમે તેટલું રૂપ વધારવાને માણસો પ્રયત્ન કરે, પણ પરમાત્મા એ જો તેમાં સ્વભાવિક રૂપ ન મુકયું હોય તો તે કશા કામનું નથી. તેપરથી એમ સમજાય છે કે પરમાત્માએ જો રૂપ મુકયું છે તે ખરું છે માટે તે રૂપમાં કંઈ આધું પાછું કરવું નહીં. જો તે પ્રમાણે પરમાત્માથી વધારે ડાહ્યા થઈ તેમાં કંઈ ફારફેર કરવાનું ધારે તો તે કુખ પામે એમાં કંઈ સંશય નથી.

જૂઠું ગાનું, એકું ખાનું અને નગનં નહાવું; આ ચાલ આદ્યની સ્ત્રીઓમાં એક ચાલતી રીતીમાંજ પેઢેલી છે. તેથી એ બોલેા કહેવત રૂપે સ્ત્રીઓની નિંદા થતી હોય ત્યાં વાપરવામાં આવે છે. ખરું જોતાં આ ચાલ આદ્યની સ્ત્રીઓમાં છે એ ધણા એજ લગાડનાર તથા નાનમ આપનાર છે. એ કહેવત દુર કરવી સ્ત્રીઓનાજ હાથમાં છે અને તે ઝટ સુધરે એમ છે. માટે તમામ સ્ત્રીઓએ આ ગવાતી કહેવતનો ચાલ દુર કરવાની કોશિશ કરવી જોઈએ.

દેશી સ્ત્રીઓ બારે બારે પોષાક પેહેરી અને કિંમતી ઘરેણાં ઘાઝી બહાર નીકળે છે પણ તેઓ ઘણું કરીને ખાસડાં પેહેરતી નથી. જ્યારે ધણીજ જરૂર પડે છે ત્યારેજ પેહેરે છે, ખાકી પેહેરતી નથી. આ પણ એક રીતી પડેલી છે. આ ચાલથી કેટલું નુકશાન થાય છે એ સૌ સમજે છે તેમ છતાં બારે લાજ લાગતી હોય કે આખર જતી હોય તેમ સમજી પેહેરતી નથી. વળી ધણી સ્ત્રીઓ રિયાળાની રૂઢીમાં ટાંકે કરી પુજે છે અને કામ પડતું મૂકીને તાવવા મંડે છે, યરીર ઉપર બારે કિંમતનાં ઘરેણાં ઘાઝેલાં હોય છે પણ એક અરથ

રૂપીઆની અંતરખી પેહોતી નથી. આવા આવા અવશ્યજ્ઞ અને દુષ્ટ
વેઠે છે પણ પડી ગએલી નહારો રૂઢીઓ દૂર કરવી નથી એ સ્ત્રી
જાતિને જાજમ આપનાર નથી.

આ દેશની ઇંચ વરણમાં કોઈનો પુરૂષ નાનપણમાં યુગ્ગરી મ-
થો હોય અને તે સ્ત્રી સાસરે ગઈ ન હોય અને તે સ્વપ્નામાં અ-
હારની પેઠે પરણેલી હોય એટલે પરણવું તે શું તે તો તેને ગમ ન
હોય તેમ છતાં તે સ્ત્રી ખીન્ને પતિ કરી શકતી નથી. આ એક મિ-
થ્યા ચાલતી આયેલી રૂઢી છે. એ રૂઢી ધર્મગ્રાસ્ત્ર પ્રમાણે છે એવું એ
લોકો માને છે. પણ પુત્રીનો પૈસો સેવા, લેખડાં એખડાં કરવાં વિચરે
દુષ્ટ ચાલ જેથી ભારે હાની છે અને દેશની પડતી લાવનાર તથા ચા-
સથી વિરુદ્ધ છે તે રૂઢીની નિંદા ન થતાં ધમધાકાર ચાલે છે એ આ
જૂઠત રૂઢી દૂર કરવાનું મનપર ન લેતાં પુનરલગ્ન કરવાથી પુત્રીઓ
અધોરકમ કરીને પાપ ખાંધે છે તથા તેઓનાં માખાપને તે પાપના પુ-
જમાં હોમે છે એવો ચાલ ચલવતાં ધણા વાંધા પાડે છે.

તેઓ એમ સમજે છે કે આ ચાલ ચાલે તો આપણું ઇંચપણ
નાશ પામે અને પોતાના આપદાદાના નામને ખટો લાગે. પણ પુત્રી
ઓ ઉ-માર્ગે વહી ખરાબ કમ કરે છે તેથી લોકોમાં પેઢીઓની પે-
ઢીઓ વગોવાય છે અને નર્કમાં પડે છે તે કાંઈ સમજમાં લેતા નથી.

તેઓ એટલું તો સમજે છે કે જુવાનીમાં સ્ત્રી પુરૂષને દમ્ન છે
અને પુરૂષ સ્ત્રીને દમ્ન છે. કદી એ પ્રમાણે ન થાય તો તેઓનો જી-
વાત્મા કેટલો ખધો દુખાય છે તેમ તે પુત્રીને એવા સુખની દમ્ન
નહીં થતી હોય અને તેનો જીવાત્મા નહીં દુખાતો હોય? જ્યારે પો-
તાને એ પ્રમાણે પરસ્પર સંયોગ ન અને તો નીતિનો ભંગ કરવાની
ઉમેદ થાય છે અને વખત મળે નીતિનો ભંગ કરે છે તો પછી તે
પુત્રી કયમ નહીં કરે? મોટા મોટા રૂપિ અને શકિતઓનો ખંધ નથી
રહ્યો તો પછી તે શી મજૂતરીમાં? કદી એમ ધારશો કે તેને પરમા-
ત્માએ એમ કર્યું તો તેવું વિચારવામાં ખૂબ છે. પરમાત્માનો એવો
નિયમ છે કે કુલ વચર દુષ્ટ ન થાય. તેમ સ્ત્રી જાતિને રૂઢ પ્રાપ્ત પાપ

છે તે કુપ છે, ને તેની મરજી વિધવાએ ખીજે પતિ ન કરવો. એમ હોત તો રૂઢ પ્રાપ્ત થતું બંધ થાત. માટે એમાં પરમાત્માનો દોષ નથી. એતા ફક્ત હંચ હિંદુએની રૂઢીનો દોષ છે. એ રૂઢી દુર થાય તો ખીજાઓમાં જેમ ઘર સંસાર ચાલે છે તેમ ચાલે. માટે દરેક સ્ત્રી-એ પોતાની હાલત વિચારીને સામાની પણ તેવી હાલત વિચારવી જો-ઈએ. જેવું પોતાને સુખ વડાણું છે તેવું સામાને વડાણું હોય અને તેમ તેને ન મળે અને તે મળવાને વચે અંતરાય થાય તો તે ખરા અંતઃકરણથી શ્રાપ દે એમાં કાંઈ શક નથી. માટે તે નાતિમાં રહે અને તમામને આશીય દે તે સારૂ તમામ સ્ત્રીઓએ પુનઃજન્મ કરવાનો ધારો પાડવામાં મદત કરવી જોઈએ. આ રૂઢી પાડતાં પ્રથમ કદા અમુકલુ લાગશે પણ પાછળથી જેમ તેખડાં, પુત્રીઓના રૂપોઆ લેવા ઇંએ વા નકારા ધારા ચાલે છે તેમ આ પણ ધારો ચાલશે. જેવા પુત્રીઓ ના રૂપોઆ લેવા ઇં દુષ્ટ ધારા છે તેવો આ પુનઃજન્મ કરવાનો દુષ્ટ ધારો નથી. એથી ઘણા ફાયદા છે તે જેને વિતે તે જાણે છે અને જેના ઘરમાં વિધવા પુત્રી છે તે જાતે જાણે છે માટે આ વિષયને વ-ધારે લંખાણ ન કરતાં ટુંકમાં એટલું જ વિનવાનું કે તમામ સ્ત્રીઓ એ એક મતે થઈને આ ચાલ ચલાવવામાં મદત કરવી જોઈએ. આ માં તમામને ફાયદો છે અને તે કોઈ સમે ઉપયોગનો છે.

હિંદુ પુરુષોએ પોતાની ભૂવથી તમામ સ્ત્રી જાતને તુચ્છ ગણી છે તેનું કારણ હિંદુઓના તમામ ધારા ખાંધનારા ઘણું કરીને રૂષિઓ હતા. એ રૂષિઓ ઘણું કરીને સંસાર રહીત અને સ્ત્રીઓના ગુણોથી અણવાકેફ હતા. તેઓ ફક્ત એટલું જ જાણના કે ફક્ત સંતાન ઉ-પજવા માટે પરમાત્માએ સ્ત્રી જાત પેદા કરી છે. બાકી તે કંઈ કામ ની નથી. ખરું જોતાં એઓનો મત અદ્વૈત હતો તેથી એઓને એ જાતની જરૂર નહોતી માટે “સ્ત્રી નરકની ખાણ છે;” “દોલ, ગમાર, પશુ એમ નારી; ચાર તાડનકે અધીકારો.” વિગરે સ્ત્રીને ધિક્કારનાં વિશેષણો લગાડેલા છે. પણ આ ધારા કરનારા સંસારોહોત તો તે-ઓ કદાએ આવાં વિશેષણો લગાડત નહીં. કારણ કે પરમાત્માએ

શા ઉપયોગને માટે સ્ત્રીજાત ઉપજાવેલી છે અને એથી કેટલાક બધા કાયદાએ તેની એમને માહિતગારી છે માટે એના વિશેષજી લગાડત નહીં અને તેને પણ તુલ્ય ગણી છે તે ગણત નહીં.

આ વિશેષજીને અનુસરીને કેટલાક મૂર્ખ અમાણ પુરુષો તે પ્રતિ માણે વર્તે છે અને સ્ત્રીઓને દુખ દે છે અને તેમનો તુચ્છકાર કરે છે. પણ પોતામાં શા ગુણ છે તે વિશે વિચારતા નથી. પ્રથમ પોતાની બુદ્ધિ જાણે તો પછી સામાની પરીક્ષા કરી શકે પણ મૂળ પોતાની કિંમત ન કરી શકે તો પછી સામાની થી રીતે કરી શકે?

અર્થ જોતાં આ બુદ્ધિ પુરુષોની છે તેમ સ્ત્રીઓની પણ છે. સ્ત્રીઓ જો પોતાની નિંદાચુકન રૂઢીઓ સુધારે તો તેમને પુરુષો પોતાની મેજેજ સારાં વિશેષજી આપે. કારણ કે તેમનાથી જે છોકરાં થશે તે સારી રૂઢીઓ કરી સારાં નિવડશે. એટલે પુત્ર પુત્રીઓ સારાં હશે તો તે એક બ્રીજને તેવાં જગુરો ત્યારે કોઈ ખરાને ખોટું કહેશે નહીં. માટે સ્ત્રીઓએ જેમ અને તેમ ડ્રેજવણી લેઈ નહારી રૂઢીઓને દુર કરી સારાં રૂઢીઓ સંગ્રહ કરી જોઈએ.

સ્ત્રીઓની સાચી નીતિ.

દરેક સ્ત્રીએ પોતાના સ્વામી, સારા, સસરાં ઇ. ની સલાહ લે અને કંઈ પણ કામ કરવું તથા તેઓનાં મન દુઃખ એવું કામ કરવું નહીં, પોતાના પતિના દુખમાં ભાગ લેઈ તેને ધોરજ આપવી, પોતાનાં મામાપની તથા સાસુ સસરાની શુભ આજ્ઞાઓ પાળવી પણ તેમનાથી નિરકત રહેવું નહીં, તેઓના નામને ખટો ન લાગે તેને માટે ઘણું ચિંતન રાખવું, પોતાના ઘરની સંભાળ રાખવી, પોતાનાં ભાઈ ભાંડુ તથા દોઝર, જેઠ ઇ.ની સાથે હળી મળીને ચાલવું, દુનીઆમાં જે સ્ત્રીઓ વગોવાય છે અને જે સ્ત્રીઓ તરફથી ખોટો ઉપદેશ મળે તે સ્ત્રીઓનો સંગ ન કરવો, પરપુરુષ સાથે જોડરના કામ સિવાય વધારે વાતચિત ન કરવી, વધારે ન ખોલવું, પોતાનું કામ પડવું મૂકી નકામી કુથલી કરવા પરાયે ઘેર જઈ ખેતી રહેવું નહીં તથા કુસંગે કરવા દેવાં નહીં, અદખની હાલ તોડવી નહીં, મોંઢેયાં નિભાસ અને

જૂઠું વેણુ વડવાં નહીં, દયા રાખવી, ધરમાં કંછીઓ કંકાસ કરવો કે કરવા દેવો નહીં, પોતાનાં વહુવાર સાથે હળીમળીને ચાલવું અને તે-
મને સદે ઉપદેશ કરતાં રહેવું, જેટલાં વેણુ વડવાં તે વિચારીને વડવાં
અને પોતાથી ખને તેટલું તથા પોતાની હાલત પ્રમાણે કામ કરવું,
ધરમાં દાસ દાસીઓ હોય તો તેઓના હસ્ત ધીરે ધીરે અને તેઓ
ના મનને ત્રાસ ન ઉપજે તે પ્રમાણે કામ લેવું, પરમાત્માની ભકિત
કરી પોતાના જન્મનું આર્યક સાધવું, ખદ દાનત અને નઠારા સ્વાદ
ન રાખવા, હમેશાં પ્રસન્ન રહેવું, પરપુરુષ સાથે અને ધરનાં માણુઓ
સાથે આજીવન હસવું કે મશકરીઓ કરવી નહીં, કોઈપર દ્વેષ ન રાખવો,
અને તમામનું ભલું ઇચ્છવું, અતિશે આજ્ઞા, અને ઉંધે કરીને દ-
રિદ્રતા આવે છે માટે તેને વધારે પ્રિય ન કરવી, જ્યાં જવું ઘટે ત્યાં
જવું, મન તનથી ચોખ્ખાં રહેવું અને પોતાનાં માણુઓને રાખવા માટે
પેરવી રાખવી, પરમાર્થ તથા જ્યાં પુન્યદાન કરવું ઘટે ત્યાં કરવું તથા
પોતાના પતિને પ્રેમ રહે અને પતિત ઉઠી ન જાય તે પ્રમાણે કરવું
અને ચાલવું એ સ્ત્રી જાતિની સાચી નીતિ છે.

પોત પોતાની હાલત પ્રમાણે ધરનાં કામ બાબત.

હિંદુઓમાં અસદ વરણુ ગણેલી છે તેમાં કુંભારની સ્ત્રીઓ મા-
હો વિગરેનું કામ કરવામાં પોતાના ધણીને મદત કરે છે, માળી લો-
કોની સ્ત્રીઓ કુલ સંબંધી હાર ગ્રંથવા વિગરેનું કામ કરે છે; વા-
ળંદની સ્ત્રીઓ ઘેર ખેડાં રેંટીઓ કાંતે છે કે પોતાના ધરાકને ત્યાં
સ્ત્રીઓ સંબંધી કંઈ કાંમ કરવાનું હોય કે દંપત્યજનું કામ કરે છે;
ઢાળીની સ્ત્રીઓ ચારપુળે લાવે છે, છાણુ વાસીકું કરે છે અને બીજી
મજુરી કરવા જાય છે; ઢેડની સ્ત્રી વણુવાના કામમાં કે વાણુ તાણુ
ના કામમાં મદત કરે; ખારવસાની સ્ત્રીઓ ટોપલા ગ્રંથે છે; મોગીની
સ્ત્રીઓ ચારણીઓ વિગરે કામ કરે છે. આ પ્રમાણે બાકીની વરણુ
ની સ્ત્રીઓ પોતપોતાના અગાઉથી ચાલતો આવેલો ધંધો કરે છે પણ
તેઓ તે ધંધો છોડીને બીજા ધંધામાં નફો મળતો હોય તો પણ તે
ધંધો કરતી નથી. જેમ જેમ ઉંચ વરણુની સ્ત્રીઓ કહેવાય છે તેમ તેમ

તેઓમાં વધારે મજુરીના અને ઝોછી કમાઈના ધંધા છે જેમકે કો-
ળવાનું, ખાંડવાનું અને એ સિવાય ગામડામાં છાણું વિણવાનું વિ-
ગરે તેમાંથી તેઓ સાંજસોરો પૈસા બે પૈસા કે આનો કુટી કાઢે છે.
હંચ વરણની સ્ત્રીઓમાં ઘરમાં ખાવા પીવાનું હોતુ નથી તોપણ તે-
ઓ ખહાર જઈ ખીજે ધંધા કરતી નથી. આ ચાલ પુરૂષોમાં પણ છે
તેઓ ખાપદાદાના ધંધા છોડીને ખીજ ધંધામાં કાયદો મળતો હોય
તો પણ કરતા નથી. તેમ સ્ત્રીઓ ઘેર બેઠાં ખાંડવા દળવાની સખત
મજુરી કરે પણ ખહાર જઈને સખત મજુરી ન હોય અને તેમાં પૈ-
સાનો લાભ હોય તોપણ કરતી નથી આ ચાલ ઘણા નકારે છે. પોત
પોતાના ધંધાએ વળગી રહ્યાથી નવા ધંધા ખોળી કાઢવા કે તેમાં ફેર
ફાર કરવા ખતતા નથી. માટે હાલમાં પુરૂષોએ ધીરે ધીરે ચાલતા આ-
વેલા ધંધા છોડી દીધા છે એટલે પાટીદાર, વાણીઆ વિગરે નિયા-
ળનાં કામ કરે છે. તેમ ખીજ પણ ધંધા કરવા વળગી પડ્યા છે તેમ
સ્ત્રી જાતિએ પણ પોત પોતાની હાલત પ્રમાણે જે ખાપદાદાના વારસ
થી ચાલતા આવેલા ધંધા છે તે છોડી દેવા અને જેમાંથી પૈસા પડા
થઈ શકે એવા ધંધા આલવા.

કદી વાણીઆ ખાલણની સ્ત્રીઓ કુંભારની સ્ત્રીઓ જે ધંધા
કરે છે તે ધંધામાં પૈસો મળતો હોય તો પણ તે ધંધા ન કરે તો તે
ઓને માટે હાલમાં ઘણા હંચા ધંધા છે. જેમકે ભરવા શિવવા,
ચિત્ર કાઢવા. ભણી ગણી ઝકટરી કામ કરવાનો અને મેહેતાજી થઈ
પુત્રીઓને ભણાવવા વગેરેના ધંધા છે તે શિખવા જોઈએ. આ વાલ
• ઉપર હલકી વરણની સ્ત્રીઓ લક્ષ આપશે તો તે તરી જશે અને હંચ
વરણની એમની એમ રહેશે, માટે હંચ વરણની સ્ત્રીઓએ આ ખા-
ખત લક્ષ આપવું જોઈએ. અને કાંતવા વગેરેના નજવા ધંધા દુર
કરીને ઉપર કહેલા હંચા ધંધા આલવા જોઈએ. આ હિંમેજ સરકારના
શાજમાં જે ધંધાં શિખશે તેને તે ધંધા આપશે. જેમ પુરૂષોમાં હ-
લકી કામના હંચા દરજા ઉપર ચડેલા છે તેમ થશે ત્યારે હંચ વરણની
આઓને નીચું જોવાનું છે માટે તેઓએ જલદી સમજવું જોઈએ.

જાણી હંથા કુળની હંથ વરણની સ્ત્રીઓ પોતાની હાલત ન-
જાણી હોય તોપણ કંઈ કામ કરતી નથી અને વાતો કરવામાં કે એ
વી નજીવી કાયદા હીણ ખાખતોમાં દહાડો કાઢે છે. અને ઘેર ઘણી
કંઈ કમાઈ ન લાગ્યો તો અન વગર કાટકા ખેંચવા પડે છે, એટલે
જૂથમાં સુકયાં સુધ જવું પડે છે. આ ચાલ પણ આ દેશમાં એક
નકારો છે, એમ ખેસી રહેવું અને જુએ મરવું તેના કરતાં કંઈ પણ
કામ કરીને પેદા કરવું એમાં કંઈ આખર જવાની નથી. પણ ઉડ-
તો કાયદો છે કે કહી ઘણી કમાઈને ન આગ્યો તો પોતે પેદા કરેલું
તે વડે પણ જરા શુજરાન ચાલે; તેમ જોએના ઘરમાં ભગપૂર પૈસો ભ
રેલો છે તેવાઓની સ્ત્રીઓનો વખત પણ ફોગટ જાય છે તેઓએ
પણ પોતે કંઈ વાંચવા લખવાનું અને ખીજા પોતાને ઉપયોગી પંધા
શિખવા જોઈએ એથી તેઓનો વખત આનંદમાં જશે. અને શિ-
ખેલું કામ કોઈ વખત કામ લાગશે.

તમામ સ્ત્રીઓનાં ઘરનાં કામ એક સરખાં છે તે એવાં કે પો-
તાને જોઈવું દળવું, ખાંડવું, ખાવું, ખવરાવવું અને પાણી ભરવું,
બાસીકું વાળવું વગેરે; તેમાં શ્રીમંત લોકોને ઘેર ચાકર નક્કર હોય છે
તેઓ તે કામ ઉપાડી લે છે અને ગરીબને ઘેર તેમ હોવું નથી તે-
થી તેઓ જાતેજ કરે છે.

શ્રીમંતની સ્ત્રીઓને ઉપરનાં કામો ખીજા કરનારા હોય છે ત્યારે
તે ખેડી ખેડી ફોગટ વખત ગાળે છે અને જ્યારે ખીજાં કામ કરનાર
તે કામ પરવારી રહે છે ત્યારે પોતે અને તે મળીને નકામી હલકી
હલકી વાતો કરીને વખત ગાળે છે. પણ એથી પોતાનાં ઠોકરાં ખ-
રાખ થાય છે તથા પોતામાં પણ એવા અવશણ આવે છે. સખખ જે
વી સોખત તેવી અસર તે પ્રમાણે તેઓમાં શુણુ પ્રવેશ થાય છે અ-
ને આજળ જતાં વખતે ખગડે છે. આવું ઘણી જગોએ મોટા સોડો
માં થવું સાંભળેલું છે તે ફક્ત તેઓને કંઈ પણ કામ ન કરતાં શિ-
ખવાથી અને નકામી ખેસી રહેવાથી થાય છે.

ગરીબ લોકોની સ્ત્રીઓ તેમ ખેસી રહેતી નથી તેઓ જે તે

ઉચ્ચ કરે છે પણ તેઓમાં નીતિ નથી તેથી તેમનામાં પણ ખામી
લાગે છે માટે પોત પોતાના ગળ માફક કામ કરતાં રહેવું પણ પુર-
વાએ તેઓને નીતિ મળે તેને માટે ધણું ચિંતવન રાખવું જોઈએ,

જેવી પોતાની હાલત તે પ્રમાણે ધરનાં કામકાજ કરવાં જોઈએ
કદી આગળ પોતાની હાલત ઈંચી હતી પણ પાછળથી પડતી દશા
આવી ચઢી તો તે વખતે તે હાલતને અનુસરીને ધરનું કામ લેવું
અને જગાઈ ગરીબ અવસ્થા હતી પણ પરમાત્માએ ઈંચી હાલત આ-
પી તો તે વખતે તે હાલતને અનુસરીને ચાલવું અને આગળ પોતે
પૈસા મેળવવાને માટે જે સખત શ્રમ લેતી તે દુર કરવો પણ તે ચા-
લતી હાલતને અનુસરીને કામ કરવું. લોકોમાં નિંદા થાય અને લોકો
આપણે માટે હલકો વિચાર ખાંધે અને લોકો વિગદે વિશેષણ લગાડે
તેમ ન કરવું. જેવો સમય તે પ્રમાણે ચાલવું. એ માટે કહ્યું છે કે.

દુહો—સજન સમા બીચારીએ, અપને કૂળકી રીત

ખરાખરીસેં કીજીએ, વિવા ખેર ઝોર પ્રીત.

અર્થ—હે સજન પોતાના કૂળની ગમે તેવી રીત હોય તોપણ
સમો વિચારીને કામ લેવું મતલબ કે પોતાના કૂળની એવી રીત હોય
કે કન્યા પરણાવવી તે ભારે પૈસા ખરચીને પરણાવવી. હવે પોતાની
પાસે પૈસા નથી અને ઉડતું માથે દેવું છે. ધરમાં કન્યા મોટી ઉમર
ની થઈ જાય છે. ત્યારે શું કરવું? કોઈ ગામમાં પૈસા ધીરતું પણ
નથી ત્યારે તે સમાને અનુસરીને તે કન્યાને સારૂ ધર જોઈને પો-
તાના ખરાખરીઆ સાથે મફત કન્યા આપવી. તેમ આગળ પોતામાં
વધારે જીમ હતી ત્યારે મોટા મદ્દને હઠાવતો પણ તે વખતે ગયા પ-
છી તેવા ખળવાન મદ્દની સાથે ખાજવા જાય તો ખત્તા ખાય તે માટે
કહ્યું છે કે સમો વિચારીને ખરાખરીઆની સાથે વિવાહ, વેર અને
પ્રીત ખાંધવી. આપણો વખત સારો હતો ત્યારે મોટા મોટા અમીરો
સાથે પ્રીત ખાંધી હતી અને તેમની ખરાખરી કરી હતી પણ પાછળથી
આપણી પડતી આવી ત્યારે તેવાની સાથે પ્રીત ખાંધવાથી તેઓની
મેહેરખાની રાખવાને તેમની પ્રથામદ કરી કરીને વાજ આવવું પડે

તેમાં એક ધરતું કામ ચૂકીએ અને વખતે ધરનાં નાણાં ખોદ બે-
સીએ એવા બે અવશ્ય થાય. મારે અમાને અનુસરીને જે કાંઈ ક-
રવું હોય તે કરવું. તે પ્રમાણે ન કરે તો ખસા ખાય અને પાછળથી
ચરતાવો થાય.

ફટાણાં ગીતો, ભુંડી વાતો, કુટવા વગરેના માઠા

ચાલથી દૂર રહેવા ખાખત.

વિવાહ વાજન વિગરેમાં પોતાના ખાપ, ઠાઠા, બાઈ, કાકા,
મામા વિગરે સંબંધના જેઓની પૂર્ણ અદ્ય રાખવાની છે એવા પુ-
રોના સાંભળતાં ખંને વેવાઈ તરફનાં બેંગંઓ મોંઠામાંથી ખિમત્સ વે-
ણા એક ઉટંગ રાગમાં ગાય છે. તેને ફટાણાં કહે છે. આવાં નઠારાં
વાક્યોથી તેઓ રાજ થાય છે અને તેમનાં માખાપ વિગરે પણ રાજ
ધતાં હોય એમ જણાય છે આ ગાનાર સ્ત્રીઓમાં છેક નાની ખાખ-
કીથી તે સો વરસની ડોત્રી સુધી હોય છે. ડોત્રી રહી રહી તમાસો
જીએ છે અને જીવાન સ્ત્રીઓએ એ કામમાં બસી મરદાની ઉઠાવી
એવું જોઈને ખુશ થાય છે. કદી જીવાન સ્ત્રીને તે ગાતાં કાંઈ શુભ
વળુ પડે તો તેની પોતે ખોટ પૂરાવે છે. તે વખતે ધરડી સ્ત્રીઓ
મિહતાઈ તરીકે હોય છે. તેમના ઉપદેશો બધું કરીને તમામ ગીત ફ-
ટાણાં ગવાય છે.

આ માઠા ચાલથી શો અનર્થ થાય છે તે એમનાં માખાપના મૂ-
ર્ખપણાએ કરી સમજતા નથી. જે તેઓને એ વાતની સમજણ હોય
તો તે કદીએ એવું એકે વાક્ય મોંઠામાંથી ખોયે નહીં “જેવું દેએ
તેવું શિખે” એટલે જન્મ થયો ત્યાંથીજ પુત્રીઓના કાનમાં એજ
શબ્દો તેઓની માતાના મોંઠામાંથી નીકળતા સાંભળવામાં આવે છે.
અને એમને અહોનીશ માના તાખામાં રહેવાનું છે; તેથી જેવા ખોલ
મા ખોલે તેવા ખોલ પુત્રીઓની ઉમર જેમ જેમ વધતી જાય છે તેમ
તેમ કાનમાં દાખલ થતા જાય છે, તેથી નાની ઉમરથી તે છોકરાંનાં
મન એવી ખાખતો તરફ વળે છે અને તેઓ છુપી રીતે નાનપણથી
નીતિનો બંગ કરતાં શિખે છે. આગળ જતાં છેક નીતિની હલ છોડી

દેખ ધણી સ્ત્રીઓ ઉન્માર્ગે વહી છેક નીચ અવસ્થા ભોગવે છે અને ધણી સ્ત્રીઓએ બાળ, બચ્ચાં, તથા ધણી ઇના જીવ પણ લીધેલા છે; તે સૌ પેરેલું કારણ આ બિભત્સ વાક્ય નાનપણથી સાંભળવામાં આ વે છે એ છે.

જ્યારે આવી રીતે વિવાહની અંદર ગીતો અને ફાણા છે એક ગવાય અને તેઓને કોઈ વાર નહીં ત્યારે તેઓ બૂંડી બૂંડી વાતો કરે એમાં કાંઈ નવાઈ નથી.

સ્ત્રીઓને શુદ્ધ રહેવા માટે કેટલાં પર્વ કાઢેલાં છે તે પર્વ શા માટે છે અને એમાં શું કરવું એનો કોઈ અર્થ સમજતી નથી તેથી એ અર્થનો અનર્થ કરી નાંખ્યો છે એટલે એ દિવસોમાં તેઓ રડવા, કુટવા વિગરેનું કામ શિખે છે તથા ગોરો વિગરેમાં સામા સામી પુત્રીઓને વરના અને કન્યાના પોષાક પેહિરાવી સામા સામી વેવીશાળ વાળાં બની બૂંડાં ફાણાં ગાવાનું શિખે છે. આવા તમાસા જોઈને મરદો ખુશી થાય છે. પણ કોઈ તેમને ધમકાવતું નથી. પુરો ન ધમકાવે તો આવા કામમાં મથાણુલ થઈ રહેલી સ્ત્રીઓ તે કયમ ધમકાવે? તેઓ તો સામી તે કામમાં સામીજ થાય છે.

ઉપર પ્રમાણેના હિંદુઓના તમાસા કોઈ સુધરેલા અને પરદેશી માણસના સાંભળવામાં અને જોવામાં આવે છે ત્યારે તેઓ મહા આશ્ચર્ય પામી તેની સાથે આ દેશ સુધરેલો કહેવાતો છતાં છેક જંગલી છે એવું અનુમાન પાંધે છે. જંગલી દેશનાં ભૈરાંઓમાં જેમ અદખ નથી તેમ આ દેશનાં ભૈરાંમાં પણ આ રીતે જોતાં જણાતી નથી.

અસલના ધણા જુનાવારાની રીતો જોતાં અને હાલની આવી નહારી રીતો જોતાં ઘણો ફેરફાર માલમ પડે છે. અસલ હિંદુઓમાં સંપ અને જીદિનો વિસ્તાર હતો તે નાશ પામી સામાસામી ભાઈ ભાઈને ઉભા રહેવા જેટલું પણ ખનતું નથી અને એક બીજાનાં મૂળી આં કાપવાને તત્પર થાય છે એ ખડું ખડું જોતાં આજ કારણ છે. કેમકે એથી વ્યભિચાર વધ્યો અને તેથી પ્રજા વરણચંકર થતી ગઈ એટલે દેશી કુતરાંની પેઠે આ દેશનાં હલકાં માણસો થઈ ગયાં. આ

દેશને ભારે નુકશાન કરનાર કેટલાક ધારાઓમાં આ પણ એક ધારા છે. માટે દેશી સ્ત્રીઓએ પોતા પોતાનાં માખાપનાં ફૂળ અને જાતવિચારોને આ ચાલથી ઝટ દુર રહેવું જોઈએ; અને પુરુષોએ પણ એ ચાલ બંધ કરવામાં મદત કરવી જોઈએ. એથી તમારાં ખાળકો સુખરશે અને તમને જથ્થા અપાવશે, અને એ ધારા દુર નહીં થાય તો પુત્રીઓને એવી કેળવણી મળવાથી ધણાઓના નામને જે ખટાઓ લાગ્યા છે તે લાગશે. અને “આજ સાસુનો તો કાલે વહુનો” એ કહેવત પ્રમાણે ખીજાને ત્યાં તેવું થયું તો કોઈ વખત પોતાને ત્યાં પણ થશે એમાં કાંઈ નવાઈ નથી.

સ્ત્રીઓપરથી જે આફોન ઉઠી ગયાં છે તેવું કારણ પણ આ ચાલ છે. કારણ કે તેઓ ઉન્માર્ગે વહે છે અને ધણાઓને નુકશાન કરે છે. માટે સ્ત્રી જાતિએ આ બૂંડો ચાલ જેમ અને તેમ જલદી દુર કરી પોતાને લાગેલું કલંક નિવારવું જોઈએ.

બૂંડી વાતો કરવા પાશ્વત-જેવાં ફટાણાં ગીતો ગાવાથી ગેર કાયદા છે તેવા આથી પણ ગેરકાયદા છે. એટલે બૂંડી વાતો છોકરાં ના સાંભળવામાં આવ્યાથી તેઓનાં કામળ મન તે તરફ વળગી તેઓ તેવી વાતો ખોલવા લાગે છે. અને તે પ્રમાણે વર્તવાને કોશિય કરે છે તેથી છોકરાઓની ને છોડીઓની નીતિનો ભંગ થાય છે.

ધણાઓ સેજસાજ ખિભત્સ વેણા કાઢે છે તે દેખીને વ્રમનાં ખાળક ચિપ્પે છે. આ ચાલ આ દેશમાં ભારે છે તેથી એટલે એવી ખિભત્સ ખોલવાની દેવથી તેઓની નીતિનો ભંગ થાય છે એટલું જ નહીં, પણ તેઓને વખતે એક ખીજા સાથે સેજસાજ ખોલવા ચાલવાનું થતાં એ ચખ્છો વાપરી દેવાથી ભારે લડાઈ ટંટા થાય છે તે એટલે સુધી કે તેથી તેઓ વખતે કપાઈ મરે છે. અને આખી ઉમર સુધી એક ખીજાનું વેર લેવા ચક્રતા નથી. આથી દેશમાં કુસંપ નો વધારો થાય છે, તેથી એક ખીજાના કામમાં ખલેસ પડે છે, અને સુખ કામ થતાં અટકે છે. આવો ઉપર લખેલો ચાલ સુધરેલા દેશોમાં નથી તેથી તેઓનાં ખાળકો નીતિવાન નિપજે છે. જ્યાં નીતિ ત્યાં

તમામ તરેહનું સુખ ભરેલું છે. અને આપાદી પણ ત્યાંજ વાસો કરીને રહેલી છે. અને જ્યાં નીતિ નથી ત્યાં કોઈ તરેહનું સુખ નથી માટે મોઢેથી બિભત્સ અને નકારાં વચન કાઢવાં નહીં; એ તમામ માનુષ્ય જાતનો ધર્મ છે.

મરી ગએલા માણસ કેડે રડવું કુટવું નહીં—વિશેષ ગુજરાત પ્રાંતની સ્ત્રીઓમાં મરી ગએલા આદમી કેડે રડવા કુટવાનો ચાલ છે એ મહા જુલમી ચાલ છે. કેમકે ગડવાથી આંખોનાં આંસુ વહી જઈ આંખનાં પડળની માંદે જે કાચ જેવા પાર દર્શક રમ્મ છે અને જે રસવડે માણસોને સુઝે છે તે રસને નુકસાન લાગવાથી આંખોના તે જને નુકસાન પહોંચે છે તથા માથા વિગરેનાં દરદા પેદા થાય છે. કુટવાથી ધણી સ્ત્રીઓની છાતી ફાટી માંદેથી રૂધિર નીકળે છે અને તેથી સણકા વિગરેની વેદના થાય છે એટલુંજ નહીં પણ મરનાર કેડે છાશ પાણી વિગરે ખાધામાં આવવાથી ધનુર ધાય છે તેથી કેટલીક સ્ત્રીઓ મહા દરદની મારી મરણ પામે છે. અને વખતે કોઈ સ્ત્રીઓ કાળજીના દરદે કરી ગાંડી થઈ જાય છે. મૂળમાં શોક એજ પોતે શરીરને તથા શરીરના મગજને નુકસાન કરનાર છે તેમાં બળી આ ખજાત્કારનો પોતાના હાથનો હુદય સ્થળ અને દમ લેવાના મારગ ઉપર માર પડવાથી ભારે દુખ થાય એમાં કાંઈ નવાઈ નથી.

હૃદય સ્થાનપર ઠોક લાગવાથી તે જગોને નુકસાન થાય છે તેની શરીરમાં અનેક તરેહનો રોગ થાય છે. માણસના જીવનો આધાર હૃદય છે કેમકે તે જગોએ ખાધેલા ખોરાકનું લોહી બને છે. તે લોહી વિકાર પામવાથી શરીરના તમામ અવયવોને નુકસાન થઈ લોહી વિકારનો હૃદરોગ, શુભ જઠરાગ્નિમંદ વિગરે રોગ, ઉપરોગ ઉત્પન્ન થાય છે ત્યારે તે સ્ત્રીઓને રડવા કુટવાનું પડતું મુકી પોતાની વેદના કેડે સુધાવું પડે છે અને કડવાં કડવાં ઓસડોઆં ખાવાં પડે છે. તથા તે સ્ત્રીના રોગ તેમનાથી ઉત્પન્ન થનાર અને થયેલાં ધાવતાં ખાળકને વળગે છે ત્યારે એક પોતાની ને બીજી પોતાના ખાળકની એવી બેબડી ખીડા પોતાને ભોગાવવી પડે છે. આવી રીતે રડવા કુટવાથી દુઃ

ખી થવું પડે છે તેના કરતાં તેમ ન કરે તો ચાલે. શુભરી ગમેલું
આદમી કદી પાછું આવવાનું નથી અને રડનારાં આદમીને પણ એક
દિવસે વેહેલું મોડું મરવાનું છે. પરમાત્માએ એવો રંટ ખાંધી મુક્યો
છે કે જેટલું જન્મે એટલું મરે. આ રંટને તોડીને કોઈ ખચેલો ન
થી. ત્યારે શિષ્યા દેહ જે હાડ, ચામડી, રૂધિર અને માંસની ખનેલો
છે તેને શા માટે રડવું જોઈએ રડયા કુટયાથી જો મરી ગમેલું આ-
દમી પાછું આવવાનું હોય અને પોતાને મરવાનું ન હોય તો ખેડા-
ચક રડવું. પણ તેમ છે નહીં તો શા માટે રડવું જોઈએ.

જાતે ધરડું અને સૌને અળખાણું એવું આદમી મરી જાય
છે તોપણ તેઓની કંડે ખાલી લાંખા લાંખા રાગડા કાઢીને રડે છે.
અને ઉપર ચોટીકં કુટે છે. ધણી સ્ત્રીઓને રડવા કુટવાનો ભાવ થાય
છે ત્યારે ખીજને ત્યાં વગરમેળે અને વગર ઓળખાણે જઈ ચઢે છે,
અને પોતાનાં મરી ગમેલાંને રડે છે અને કુટે છે, અને ત્યાં જઈ તે
સ્ત્રી પોતાના ધરમાં પોતાની સાસુ વિગરેનાં નડાવનો ખળાપો કાઢે છે.

ધણી સ્ત્રીઓ ચકલા અથવા સરીઆમ રસ્તા ઉપર એકઠી થઈ
આ પ્રમાણે પોતાના ધરના અને પારકા પુરૂષો દેખતાં પોતાના ચ-
રીરની એખ (ચરીરના કેટલાક અવયવો) દેખાડે છે. તે તમામ મરદો
રહ્યા રહ્યા જુએ છે. તો પણ તેમના ફીલમાં કશું લાગવું નથી. જે
જગોએ આ દુબટ ચાલ નથી તે સોડો આ ચાળા અને રસ્તામાં વે-
હેતાં વેહેતાં રાગડા કરીને રડવાનો તમાસો જોઈને તાજીખીની સાથે
હસે છે; અને શુભરાતી ઘેલા તે ઘેલા એ પ્રમાણે ધિક્કાર દે છે. તે
પાસે હોલો મરદો સાંભળે છે ત્યારે નીચુ જુએ છે પણ કોઈ આ
ચાલ દુર કરવાની હામ બાલતો નથી એટલું ખડું અજ્ઞાનપણું આ
પ્રાંતમાં પડેલું છે.

ધણાખરા મુસલમાન સોડો ધણું કરીને આ દેશના મૂળના ર-
હેવાથી છે અને તેઓને હિંદુઓ સાથે સંબંધ રહેલો છે તેથી તે-
ઓમાં પણ આ દુબટ ચાલ રહેલો છે. પણ એમનામાં એટલો તકાવત
રહેલો છે કે તેઓની સ્ત્રીઓ હિંદુ સ્ત્રીઓની પેઠે પોતાનો હરમો

હોડીને બહાર નીકળતી નથી.

ઉપર પ્રમાણેનો દુષ્ટ રડવા કુટવાનો ચાલ ધણું કરીને આખી પૃથ્વીમાં ફક્ત ગુજરાતમાં જ જોવામાં આવે છે, બીજી કોઈ જગોએ હશે પણ ત્યાં આવો છયોક નહીં હોય. કોઈ સ્ત્રી અથવા પુરૂષ ધરડુ અથવા જુવાન મરી જાય છે ત્યારે જો ખંને વેલીયાળવાળાં ખરાં હોય તો તેઓ કુટતા કુટતાં વખતે બેઠે છે. આ વધરા પાછળથી પુરૂષો પાસે આવે છે ત્યારે પુરૂષો પાછી તે બાબતની તપાસ કરવા વળગે છે. આ પ્રમાણે પુરૂષો અને સ્ત્રીઓ રડવા કુટવાથી કેટલું ખુબું નુકસાન છે અને તેમાં નીતિનો અને શાસ્ત્રનો સંગ થાય છે તે સમજતાં નથી માટે તેઓએ સમજવું જોઈએ કે શાસ્ત્રમાં એવું કહેલું છે કે મરી જાયેલા આદમીનો ખાર દિવસ સુધી બીજો પીંડ ખંધાતો નથી. અને તે દરમિયાન રડવા કુટવાથી જે થુંક, લાળ અને સિંટ વિગરે નીકળે છે તે તેને ખાવું પડે છે. અને કુટવાથી જે પીડા સ્ત્રીને થાય છે તે બધી તેને નજરે નજર જોવી પડે છે પછી તે દુખ તેને ખમવું પડે છે અને તેની અમુકિત થાય છે માટે ખરાં સગાંએ મરી ગયા કેડે રડવું કુટવું નહીં પણ પરમાર્થ કરવો અને પરમેશ્વરની ભક્તિ કરવી તેથી તેની મોક્ષ ગતિ થશે. મુસલમાન શાસ્ત્રમાં પણ એજ રીતે દર્શાવેલું છે માટે ખરાં અંતઃકરણનાં સગાં હોય તેમણે તો કોઈ દિવસ રડવું કુટવું નહીં. રડનાર કુટનાર મરનારનું ખરું સચું નથી એવો એવું દુસ્મન છે. તેને માટે પરમાર્થ અને પરમેશ્વરની ભક્તિ કરનાર એજ ખરું સચું છે. માટે આ દેશનું જે ભણું હૃદયનારા હૃદય તેમણે એ ચાલ જલદી ખંધ પાડવો જોઈએ અને સ્ત્રીઓએ પણ સમજવું જોઈએ કે તે મરનારને દુખ દનાર અને વગર દુખે દુખ કરનાર તથા આ દેશની પડતી લાવનાર આ દુષ્ટ રીવાજોમાંનો મહા દુષ્ટ રીવાજ છે અને પોતાને દુખી થવાનો છે માટે જલદી દુર કરે. જોઈએ.

વિનાશકારી બાળલગ્ન ખંધ કરવા બાબત.

મરમ દેશોમાં ઘણું કરીને સ્ત્રીઓ સોળ વર્ષની ઉમરે ભર જી

વાનીમાં આવે છે અને પુરૂષો ઘણું કરીને વીમ વર્ષની ઉમર પછી ભર જીવાનીમાં આવે છે એટલી ઉમર થયે ત્યોમાં સંસાર સંખંધી કેટલુંક જ્ઞાન આવે છે. તે વખતની આંદર ત્યોમાં જોઈએ તેવું જ્ઞાન હોતું નથી. મૂળમાં માણસ જાતમાં જુદી મૂકેલી છે તેથી સ્વભાવિક નાની ઉમરે જુદી હોય છે ખરી, પણ ત્યોમાં વધતું વધતું ઘણું કરીને વધારે જ્ઞાનતો ઉપરની કહેલીજ ઉમરે આવે છે.

અસત્યથી આ દેશમાં ચાર વરણમાં 'બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રી અને વેશ્ય એ ત્રણ જાતને જનોઈના સંસ્કાર દેવાનો ચાલ છે તે સાત વર્ષ ઉપરની ઉમરે દેવામાં આવે છે તે પછી ચાર વર્ષ બ્રહ્મચર્ય પળાવી એ ટણે લંગોઠ બંધ રખાવી વિદ્યાભ્યાસ કરાવીને બ્રહ્મચાર્યમાં તે બાળક ને નાંખવો એવી શાસ્ત્રની આજ્ઞા છે. જ્યારે એ બ્રહ્મચાર્યમાં પુલ પડે ત્યારે તેની ઉમર ઘણું કરીને વીશ, એકત્રીશ વર્ષની હોવી જોઈએ. આ ચાલ અસલ હતો પણ હાલમાં તેમ નથી. પ્રથમ જનોઈ દીધું કે તરત વિદ્યાભ્યાસ કરવા ધર છોડી પગામ જવું પડતું પણ હાલમાં તે પુલને તેના મામે તરત તોડી લાવે છે. આથી અસલ જે વિદ્યાની વૃદ્ધિ થતી હતી તે હાલમાં બંધ પડી છે, અસલ ચાર વર્ષની ઉમર પછી પુત્રીને બાણાવી ગણાવીને વિદ્વાન થએલા જીવાન પુત્રની સાથે પરણાવતા. તેમાં વળી પુત્રીએ કેટલીક રીતની તપાસ કરીને પુરૂષ સાથે પરણતી તેમ પુરૂષ પુત્રીઓની પરીક્ષા કરીને પરણતા. આ થો તેઓનાં બાળકો તેવાં અકલવાન, પુષ્ટ, બળવાન, આયુષ્યમાન અને અપજા નિવડતાં; અને તેઓ ધણી ધણીઆણીને જન્મારે સુખમાં જતા એવું હિંદુઓનાં શાસ્ત્રપરથી જણાઈ આવે છે. પણ હાલમાં તે સૌ નાશ પામ્યું છે અને હિંદુઓ મહા દુષ્ટ વિનાશકારી રસ્તે જઈ પડ્યા છે. તેઓ પિતાની બાળકીઓને કેટલાક ગર્ભમાં ને ગર્ભમાંજ પરણાવે છે, કેટલાક વર્ષ બે વર્ષની ઉમરે, કેટલાક પાંચ દશ વર્ષની ઉમરે અને બહુ કદે તો કોઈ ચાર વર્ષની ઉમરે પુત્રીઓને ઢોરને જેમ મરજીમાં આવે તેમ આપે છે, તેવી રીતે પરણાવે છે. હોકરાઓને ધરણાવાનો નિયમ નથી તેઓ ગર્ભમાંના, વર્ષ બે વર્ષના, પાંચ દશ

વર્ષના, પચીસ વર્ષના અને સો વર્ષના પણ પરણી શકે છે. આવી રીતે પુત્ર પુત્રીઓને પરણાવવાથી ક્ષાયદા ધાય છે કે ગેરક્ષાયદા તે સમજવા જોઈએ.

હવે હિંદુઓમાં એક એ ચાલ છે કે પુત્રી ખાળપણમાં, જુવાની માં કે તથા મોટો ઉમરમાં રાંડે તો તેને ખીજે વર કરવાની છૂટ નથી. પુરૂષોને તમામ તરેહની છૂટ છે. તેઓ રાંડીને ફરી પરણે છે. અને તેના મનમાં આવે એટલી કન્યા પરણે છે.

પુત્ર પુત્રીઓને નાની ઉમરમાં પરણાવવાથી નીચે લખેલાં દુષ્ટો તેમને આપી જીંદગી સુધી ભોગવવાં પડે છે.

૧ પુત્રને નાની ઉમરમાં ઝોરી, અછમડા અને બળીઓ નીકળે છે તથા તેઓમાં ધણીવાર ખેડ ખાંપણ આવે છે તે પુત્રીઓને ખોડીયા પુરૂષ આપી ઉમર સુધી પાલવવો પડે છે. અને પુત્રીને ત પ્રમાણે ધાય છે તો પુરૂષને ત સ્ત્રી આપી ઉમર સુધી પાલવવી પડે છે. પણ પુરૂષોને ખીજ સ્ત્રી કરવાની છૂટ હોવાથી તે વખતે ખીજ સ્ત્રી કરી લે છે. પણ પુત્રીથી તેમ થતું નથી તથા પુરૂષ ખોડીયા નીકળે તો તેને તેવો પણ પાળવો પડે છે. આથી તે પુરૂષથી કમાવાનું નથી તથા સ્ત્રી ખીચારીને આખા જન્મારા સુધાનું તથા પોતાને ખાજકો ધાય તો તેમનું ભરણ પોષણ રેંટીઓ વિગરે કાંતીને તથા ખીચરમાંથી થોડું ઘણું આણીને કરવું પડે છે.

૨ નાની ઉમરમાં અનેક તરેહના રોગ હોવાથી ઘણાં ખાજકો મરણ પામે છે. શ્રાઢી કર્તા પરમાત્માનો નિયમ છે કે ગળ ઉપરાંત ચરીરને દુષ્ટ કે ઉપદ્રવ ધાય તો ખોળીઆ માંહેનો જીવ ચાલ્યો જાય. તેમ ખાળકનું ભારે રોગ ખમવાનું ગળુ નથી તથા તેને ભારે રોગ ધાય તો તે મરણ પામે છે. તથા કેટલીક પુત્રીઓને ખાળપણમાં રાંડવું પડે છે. આથી તે ખિચારીને આખો જન્મારો વૃથા ખોવો પડે છે. અને તે હરમીઆન તેને માથે ધણી આફતો આવી પડે છે. તે એવી કે સસરા તે રાંડને ન સંગરે તો તેને પીએમમાં રહેવું પડે છે. ત્યાં તેને માથે ભોજન વિગરે તરફથી ઘણી હરકત નડે છે. ઘણી

સ્ત્રીઓએ આવાં સંકટોથી પોતાને હાથે આપઘાત કરેલા છે, એકું આપણે સૌએ ઘણી જગોએ થતું સાંભળ્યું છે.

૩ કેટલાક છોકરા મોટી ઉમરે ગાંડા, ઘેલા, બોબડા, બેહરા વિગરે નીકળે છે. એવાઓની સાથે પુત્રીને જન્મભાર કાઢવો પડે છે. ત્યારે તે અતિ દુખ પામે છે અને વખતે ગાંડાઓના મારથી તે ખી-મારી અમળાઓને ઘણું દુખ પડે છે. અને બોબડા બેહરાઓની સાથે કામ લેતાં તે બોબડા બેહરા પતિ કાંઈ કમાતા નથી ત્યારે તેને સાચું સસરા તરફની અથવા પીઅરનાં ન હોય તો તેને તેનું તથા પોતાનું ભરણ પોષણ કરવું ઘણું કઠણ પડે છે. આ કારણોથી તે અમળાઓ માંની કેટલીક અમળાઓ ગાંડાના હાથમાંથી છૂટવાને પીઅરમાં જઈ બસે છે. અને પીઅરમાં ન સતાય તો ખીજ પુરૂષોને લેઈને નાસી જાય છે. જ્યારે તે નાસી જાય ત્યારે તેમનો લાભતાં વળગતાં કંઈ એવું સાગતી હશે? તે સૌ પોત પોતે વિચારવું જોઈએ.

આવીજ રીતે પુરૂષ પોતે નાની ઉમરનો હોય અને સ્ત્રી પોતે ડાગળી છંટ હોય ત્યારે વખતે તે પુત્રને તેની સાથે રહેતાં ભારે બધ રહેલું છે. અને વખતે તેવી સ્ત્રીથી એવા પુરૂષોએ પોતાના પ્રાણ પણ બોચો છે. તેમ ઘણા પુરૂષોને એવી સ્ત્રીઓની સાથે પોતાને ખીજ કન્યા ન મળ્યાથી જન્મભાર કાઢવો પડે છે ત્યારે કેવી અવસ્થા બો-અવવી પડતી હશે. કદી બોબડી બેહરી હોય તો પુરૂષને આત્રી હરકત પડતી નથી પણ ઉપર કહ્યા પ્રમાણે હોય તો તે બિચારાને જન્મભાર મહા દુખમાં ઝુમાવવો પડે છે.

૪ ઘણી સ્ત્રીઓ પોતે સૂઝી કર્તાના નિયમ મુજબ મોટી થઈ જાય છે. અને બાળક તેમનું તેમ રહે છે. આને કળેકુ કહે છે. ક-જેડાના ભવાડા વિષે સૌએ સાંભળ્યું હશે. અને એ બાબત ઘણા ઓએ “કરમે કળેકુ મારે જીગમાં વગોણું જોકુ નવ જોયું મારે ડીલ આકારજ ખોયું.” વિગરે કવિતાઓ બનાવેલી છે; અને ભવાયા એ-નો વેષ કાઢે છે, તેમ જતાં આ દુશની સ્ત્રી અને પુરૂષોના કાન આગળ મોટા ભડાકા થતા સંભળાય છે તો પણ તેમના કાન અને

આંખો ઉઘાડતી નથી. આ દુખ કન્યાને માથે કાંઈ ઓછું નથી. કન્યા પોતે ગ્રહસ્થાશ્રમની ઇચ્છા રાખે અને પુરૂષ પોતે ધાવણ છોડીને આંન ખાતાં થિએ એ બેનો કેવો ગ્રહસ્થાશ્રમ ચાલે તે સૌ સ્ત્રી પુરૂષોએ વિચારવું જોઈએ. કદી આવી વખતમાં તે સ્ત્રીને તે પુરૂષથી છોકરું થયું તો તે કેવું બળવાન, નાજુક અને અકલવાન નીકળશે? અને એવાં છોકરાં પોતાના દેશનું શું દળદર મારશે? પુરૂષાર્થનું પકવ પથું સોળ વર્ષ ઉપરાંતની ઉમર થાય છે. તો આ બાળપણનું પુરૂષાર્થ કેવું હશે. તે પોતે બાળક કૌવતડીયું તથા પુરૂષાર્થ હીણ છે તો તેનું બાળકપણ તેવું થશે એમાં કાંઈ નવાઈ નથી. કદી બાળકમાં તેવું એ કૌવત નહીં હોય અને સ્ત્રીને પુરૂષની જરૂર છે ત્યારે તે શું કરશે? તે ઉન્માર્ગે વહેશે કે નહીં? કદી એ ઉન્માર્ગે વહ્યા છતાં નીચ વરણની સાથે ખાશે ત્યારે તથી ઉત્પન પથેશું સંતાન ઉંચ થશે કે નીચ? તે વિષે તમે ડાહ્યાં ડાહ્યાં યદને કરનારાં હિંદુસ્ત્રી અને પુરૂષો પોતાના મનમાં વિચારી જુઓ. વળી એ છોકરું સંસારનું કામ કરશે કે વિદ્યાબ્યાસ કરશે? નાની ઉમરમાં કમાવાનું માથે પડશે ત્યારે તે વિદ્યા બગર કેવું પેદા કરી શકશે? આથી તે બિચારી અખળાઓનો મન-ઓ રદ જેવો છે અને તે પુરૂષનો પણ મનખો રદ જેવો છે અને તે બંને મોટી ઉમરનાં સમજણાં થશે ત્યારે જુઓ તેમનાં માખાપને કેવો શ્રાપ દશે? સખખ તેઓને કદી એ માંહોમાંહી બનાવ હશે નહીં અને એક ખીજનાં મન પણ મળતાં નહીં હોય. આવી રીતે તેમને એકઠાં રહી આખી જીંદગી કાઢવાની છે-ત્યારે તેમનાં હીલમાં કેમ થયું હશે તે વિષે તમે સૌ સ્ત્રી પુરૂષોને વિચાર કરવાનો છે.

૫ વખતે પુરૂષ ઉર્ધ્વરાગી એટલે પેઢીઓગત નીકળતો રાગીધ નીકળે છે. આથી તેનાં છોકરાં પણ તેવાં રાગી નીકળે છે અને તે સ્ત્રીને નજરે નજરે દુખ પામતાં જેવાં પડે છે. છોકરાંનાં દુખ રૂખી પોતાને દુખ રહે એમાં કાંઈ બહુ આશ્ચર્ય નથી. તમામ પ્રાણી માલની માતાઓને પોતાનું છોકરું વહાણું હોય છે તે છોકરું જ્યારે દુખી હોય છે ત્યારે પોતે દુખી હોય છે એવું આપણું નજરે જોઈએ હોય. તે

વિષ એક વાંદરીને તેના બચ્ચાંનેા પ્યાર તપાસી જોયો તો માલમ પડ્યો. તેમ માણસ જાત પોતે દુખ પામે એમાં કાંઈ નવાઈ નથી. કદી પુરૂષને એવી સ્ત્રી મળે છે તો તેને પણ તેવુંજ દુખ છે. અને પોતાની પેઠીમાં તે રોગ નહીં તે દાખલ થવાથી તેનો જીવ અહોનીય મૂઆલો કરે છે. આ રોગમાં પત વિગરે રોગ છે.

૧ ધણી વખતે નપુંસક નીકળે છે ત્યારે સ્ત્રીને પોતાની બરજીવાની ગાળવી મહા મુશ્કેલ પડે છે. કેમકે એ બરજીવાનીનો વખત ખરોખર સાચવીને અપોષણી ધન્યર્થપણામાં નીકળી જવો આખી દુનિયામાં જવલો પુરૂષ અને જવલો સ્ત્રી હશે. નપુંસક પુરૂષ અપોષણી નીકળે તો તે કંઈ ધન્યર્થ પાળીને નીકળ્યો ન કહેવાય. આથી તે નીતિનો ભંગ કરશે એમાં કાંઈ શક નથી. અને પુરૂષને રટણીય વાંઝણ સ્ત્રી નીકળી તો તેને પણ એવુંજ દુખ છે. કારણ કે તેઓના ધાર્યા પ્રમાણે હોકરાંને માટે પરણવું તે જ્યારે ન થાય ત્યારે તેમની છાંદગી ફેકટ જાય છે એથી તે આખી ઉમર સોચી સોચીને મરે છે.

૭ કોઈ સ્ત્રીનો પુરૂષ છડેલો અને દુરાચરણી નીકળે છે. પોતાની સ્ત્રીની ખિલકુલ સંભાળ ન લેતાં પરાયાં ઘરાંએ બટકતો કરે છે અને વારંવાર તેને દુખ દે છે એટલુંજ નહીં પણ વખતે તેનાં પીએ-રનાં તરફનું કંઈ નાણું અથવા ધરણું હોય છે તો તે બદલેલીમાં વેચી મારી નાણાં ઉઠાવી દે છે. કદી સ્ત્રી સામી થાય તો તેને મારે છે અને વખતે એટલો માર મારે છે કે તે ખિચારીને પરલોકમાં જવાની જરૂર પડે છે. એ સ્ત્રી પરમાત્મા પાસે જઈને શો જવાબ દેતી હશે? તેમ કોઈ પુરૂષની સ્ત્રી ઉન્માર્ગે આમી થઈ જાય છે તેથી તે પુરૂષની માઠી વસ્ત્રે થાય છે અને વખતે ખિચારાનો જીવ લઈ નાંમે છે. તેઓ નો મરતી વખતે અને મરતા પહેલાં દુખ પડતી વખતે માખાપ પ્રત્યે કેવો નિસાસો લાગતો હશે? અને પરમાત્મા આગળ તેઓ માખાપનું કેવું વાંચતાં હશે? તે સૌ સ્ત્રી પુરૂષો પોતાના મનમાં સમજી જોયો એટલે સર્વ તમને નફો નુકસાન માલમ પડશે.

૮ કોઈક પુરૂષે રાંડવા નીકળે છે અને તે રાંડોની માફક રાં-

કે આગળ ચાખુ કરે છે. અને કાંઈ તો તેમનાં હુમડાં પેહરીને તે
 સ્ત્રીના સામુંજ ખેંચે પછને ખેસે છે. આ પુરૂષ સાથે તે સ્ત્રીને કમ
 ખનવું હશે? તે તેમ સર્વ હિંદુસ્ત્રી પુરૂષો વિચારી જીએ. આ પ્રમા-
 ને પુરૂષોને કેટલીક સ્ત્રીઓ મરદ સરખી મળી આવે છે. તે તેમને ગંભીરી
 નથી ત્યારે તેમની છાંદગી થી રીતે સુખમાં જતી હશે?

આવી અરસ પરસ ખરાબીઓ છોકરાનાં નાનપણમાં લગન થવા-
 થી પામ છે. અને તેઓ પરણવું તે શું અને પરણવાથી શા ફાયદા
 છે તે વિષે ખિલકુલ જાણતાં નથી તેથી તે આ દુઃસ્તર સંસારમાં બારે
 હાની ભોગવે છે. અને તેમનો જન્મારો મહા દુઃખમાં અને ફાકટ જન-
 વ છે. તથા તેમનાં માખાપોને માથે પશુ ધણી સંકટો આવી પડે છે
 લંથા તેમનાં નામ વગોવાઈ તેમની ઇજ્જત ધુળધાણી થઈ જાય છે. અને
 વખતે તેમને માથે પેઢીઓ ગત કલંકો ચોટે છે.

આ ચાલથી તેમનાં માખાપ વગોવાય છે એટલું જ નહીં પણ આખા
 દેશના નામને પણ ખોટો લાગેલો છે અને અસલ જે હિંદુઓ સુધરેલા
 મણાતા અને જે હિંદુઓ ખીજ દેશોના લોકોની મળક કરતા તે
 હિંદુઓ આ દુહટ વિનાશકારી ચાલે કરીને નાનમ પામ્યા છે અને તે
 ખની તેલોડો મળક કરે છે. અને અસલ જે હિંદુઓ પરાક્રમી મ-
 ણાતા અને જેમનામાં હુન્નર કળા તથા વિદ્યા વૃદ્ધિ અને બારે સમૃદ્ધિ
 હતો તેથી તેઓ ખીજઓને ઉખાવતા તે હિંદુઓ આવા માઠા ચાલે
 કરીને નિર્બળ, કળા અને સમૃદ્ધિ હીણ થઈ તેઓના હાથમાં ઉખાઈ
 રહેલા છે. તે ખધાંશું મુજ આજ માઠો ચાલ છે. એથી દેશમાં વ્યભિ-
 ન્યાર વંધો, ખજ ઘટયું, શુદ્ધિકમ થઈ અને તેની સાથે પૈસો ગયો.
 અને તેના ખડલામાં આજસ સુસ્તાઈ, કુસંપ, દ્વેષ વિગરે દુરાચરણા પેઠાં,

આ સૌ દૂર કરવાને અને ગયેલી કીર્તિ પાછી મેળવવાને આવા
 મઠાશ ચાલ, આ દેશમાંથી ગટ હાંકી કાઢવા જોઈએ. અને વિદ્યાબ્યા-
 સ કરીને તથા દેશાટણ કરીને અનેક સુધારા કરી દેશની પૂર્ણ ચઢતી
 થવાને ઉદ્યમ કરવો જોઈએ. આ પારા દૂર કરવાથી સ્ત્રી અને પુરૂષો
 ખાંને સુખ છે તેમાં વિશેષ કરીને સ્ત્રીઓને વધારે સુખ છે. કારણકે

તેઓ પુરુષોનું દાસત્વપણું ભોગવેછે તે વિદ્યાભ્યાસ કરી કેળવણી લેશે, અને દુરાચરણો દુર કરશે તો જલદી જેટલા પુરુષોના હક છે તેટલા સ્ત્રીઓના છે અને સ્ત્રી અને પુરુષ બંનેને પરમાત્માએ સરખું કામ આપેલું છે માટે તેઓ પુરુષોના જેટલો હક ધરાવે છે એવું સાચીત કરી આપશે. અને તે તથા તેમનાં સંતાનોને કેટલાં બધાં દુખ પડે છે તે દૂર કરવાના તેમને વિચાર સુઝતાં નથી તે સુઝશે અને તથી તેમનાં બળકે તથા તે પોતે અને તેમના ભરથાર આ સંસારસાગરમાં સુખ ભોગવીને સરળથી તરી પાર પડશે. માટે હે દેશી સ્ત્રીઓ જાગૃત થાઓ અને આ સમયબળપછે તેવો ફરીને હાથ ભાગવો મુશ્કેલ છે. આ અમય ગયા પછી તમે તેવાં ને તેવાં રહેશો તો તમારું દાસત્વપણું કદી એ નીકળવાનું નથી અને તમને કદીએ સુખ મળવાનું નથી માટે તમે સદે કેળવણીઓ લો અને તમારા બાળકોને આપો. તમે સૂઘમ કદી અને તમારાં ધરનાં માણસો પાસે કરાવો, તમે સદરસ્તે ચાલો અને સદમારણ ઝાલો અને તમારાં બાળકોને સદરસ્તે ચઢાવો અને તેવા મારગ આ દેશમાં ઝડાવો. જેથી તમને તથા તમારા નામીયા હિંદુઓના દેશને ગયેલી કીર્તિ પાછી મળે.

દિકરા દિકરીને નાની ઉમરમાં સંસારમાં નાંખવાથી

થતી ખરાબી.

ઉપર કહ્યું છે કે ગરમ દેશમાં સ્ત્રી સોળ વર્ષની ઉમરે ભર જીવાનીમાં આવે છે. અને પુરુષ વિશ વર્ષની ઉમરે ભર જીવાનીમાં આવે છે. તે દેશમાં બાળલગ્ન કરવાનો ચાલ હોવાથી સ્ત્રી ભરજીવાનીમાં આવે છે ત્યારે પુરુષ ભર જીવાનીમાં આવતો નથી. પણ બાલ્યાવસ્થા રહે છે. એ વખત એને બચવાનો છે. પણ સ્ત્રી ભર જીવાનીમાં હોવાથી તેને તે કામ પડતું મૂકી ઘર સંસારના કામમાં ચુંથાવું પડે છે. તથી તેના અભ્યાસ પડતો રહે છે. અને કમાવાની સોચનામાં પડતું પડે છે. એ વખતે તેની કાચી ઉમર, અને કાચો પુદ્ગિ હોવાથી વર્ષ ફહાડે બે ચાર રૂપીઆની ગૂમાસ્તી કરવી પડે છે. આગળ જતાં જતાં

કથ ખાર રૂપીઆ મળે છે, ત્યાર સુધીમાં તેની સ્ત્રીને સંતાન થાય છે; તેથી તે ખીચારા પુરૂષને તેમનું યુજ્જરાન કરવાના બારે સોસના પૈસે છે. પોતાને પગાર ટુંકા હોવાથી તે વારંવાર હિજરાય છે. વખતે હાલના રીવાજ પ્રમાણે તેના માખાપના ઘરમાં લડાઈ ટોચે સળગે છે ત્યારે તેને જૂદા કાઢે છે. જૂદા કાઢ્યા પછી તેની માઠી વસે થાય; વખતે ટુંકા પગારને લીધે અંન મળતું નથી અને વખતે લુગડું મળતું નથી. તે વખતે તે સ્ત્રીનાં લુગડાં લત્તાં વિગરે તેનાં પીએરીઆને કરવાં પડે છે. ત્યાંથી કદી લુગડાં મળતાં અંધ થાય ત્યારે તે સ્ત્રીને ફાટસે હવાસે ઢાંક પીછોડો કરીને ઘરમાં રહ્યાં રહ્યાં યુંગળાવું પડે છે. આવી રીતે તે ખીચારાંના કુતરાની માફક ચિંધરે હાસે જન્મારો જાય છે કદી ખરચ આવી ચડે છે ત્યારે પાસે પૈસો હોતો નથી તેથી કોઈનું દેવું કરવું પડે છે. આ પ્રમાણે તે ખિચારાં જુજ કમાઈને લીધે આખી ઉમર સુધી ગરીબ અવરથા ભોગવે છે. આમાં વળી ઘણીકવાર સ્ત્રી પુરૂષોનાં મન મળેલાં હોતાં નથી તેથી વારંવાર સેજસાજ કલ્લો કંકાસ રહે છે, તેથી તેમની જાંગળ વગરની ભવાઈ થાય છે. વખતે પુરૂષ સ્ત્રીને મારે છે અને વખતે પુરૂષ ઉપાધ ગયેલો હોય છે તો સ્ત્રીનો માર ખાય છે. આ તમાસો પાસે ઉમેલાં નિર્માલ્ય છોકરાંના જોવામાં આવે છે, તેઓ તે જોઈને તેવું થિખે છે. તેથી છોકરાં આગળ જતાં કુપાત્ર નિવડે છે, કદી છોકરાં સુધરે પણ તેમને ભણવા જેટલો પૈસો મળતો નથી તેથી તેવાં ને તેવાં રહે છે, અને આગળ જતાં એમની માખાપનાથી પણ નઠારી અવરથા થાય છે.

- ઘણી જગોએ જાણી જુજને ડંચા ફૂળની લાલચે મોઢી કન્યાને તેનાં માખાપ મોટા ફૂળના નાના ખાળક સાથે પરણાવે છે. આથી ઉપર કહેલા ખરોખર વચના ખાળ લગ્ન કરતાં પણ માઠી વસે થાય છે. તે પુત્રીને ધરતો કબજે ન હોય તો ઉનમર્ગે વહી જાય છે અને નીતિને અંત કરે છે. પછી તેનું દીક્ર ખીજ સાથે વળગેલું હોય છે તેથી તેને પૈસો ખાળક નાના છોકરા જેવા લાગે છે તેથી તેના ઉપરથી તેનું મન પાછળથી ઉતરી જાય છે, અને કોઈ દીવસ તેમનું મન મળતું આ-

વડું નથી તેથી તેમની જાંઘગી કસોબમાં, નિર્ધનપણામાં અને પશુવત
જાય છે તેથી પરણવું તે શું અને ગ્રહસ્થાશ્રમ ચલવવો તે શું તે
તેઓ જાણતા નથી તેમ છતાં બળાત્કારે તેમને ગ્રહસ્થાશ્રમમાં નાંખે
ત્યારે તેથી કેવું ફળ થાય? એવા પુરુષમાં પુરુષાર્થનો જીરુઓ નથી તે
થી તેનાથી ઉપજેલું બાળક પુરુષાર્થહીણ, બદશીકલ અને રોગીજી થાય
એમાં કાંઈ તર્ક કરવા જેવું નથી. એ બાળક મોટી ઉમરનું થાય તો
શું કામ કરી શકે? શું તેનાથી કાંઈ મરદામીનું કામ થઈ શકે? શું
તે અફલવાન નીકળી દુનીયાંને લાભ કરતા થઈ શકે? ના, તે તેવું
કદી ધનાર નથી. એ પોતે બાયલા જેવું એટલે અબજ અને અકલ
હીણ હશે. એટલે એનાથી શું થાય?

તેમ આ દેશમાં એવા પણ ચાલ છે કે પુરુષ પોતે જીવનની અ
વસ્થામાંથી નીકળી જરાવસ્થામાં દાખલ થયેલો હોય છે. તેની આગે
નાની પુત્રીનું લગ્ન કરે છે. આ પારાધી તે પુત્રીને તે પુરુષ સાથે
અણગમો થાય છે. અને તે સદેવ પળીઆંવાળો આદમી તેની જી-
વાનીની બહારમાં તેને ગમતો નથી તેથી તે અનીતિ કરતાં શીખે છે.
આવી વખતે પુરુષ કદી તેને વારવા માટે કંઈ ઉપાય લેતો તે કુપુરુષ
ના ઉપદેશથી સ્ત્રીના હાથે માર્યો જાય છે. અને પોતે સંડયા પછી મો
ટળી મહાલે છે અને ભારે અનીતિ કરી મોટાં મોટાં અધોર કર્મો કરે
છે; નાની વયમાં તે પુત્રીને સાસરે જળાવામાં આવે છે ત્યાં તેને જઈ
સંસારમાં પડવું પડે છે, અને કાચી વયમાં તેને સંતાન થાય છે. આ
સંતાન પણ ઉપર પ્રમાણે અબજજ નીપજે છે. કારણ કે તમામ પુત્ર
અને પુત્રી સ્ત્રીના લોહી અને પુરુષના વિર્યથી ઉત્પન્ન થયેલાં છે. આ
વખતમાં પુરુષનું વિર્ય જીરુસાહીણ અને સ્ત્રીનું લોહી પણ તેવું જ
જીવનની જેવું હોવું નથી પણ કોમળ હોય છે તેથી તે સંતાન અબજ
અને બદશીકલ થાય છે.

આવી રીતે નાની ઉમરમાં દિકરા દિકરીઓને નાંખવાથી અનીતિ
નો વધારો થાય છે. પ્રજા અબજ, અકલહીણ, બદ શીકલ અને રો-
ગીજી નિપજે છે. તથા પુરુષોને નાની ઉમરમાં સંસારમાં ચંપાવાથી ફળ

નીઆમાં કહી ચકાવું નથી કે પુરુષ શું ન કરી શકે? તે સૌ કરવું વિચારવડે છે. તે તેનામાં હોતી નથી તેથી તેની જડ બુદ્ધિ રહે છે, પૈસા એવો થતો જાય છે, દેશનાં માણસો અખળ એટલે ખાયજાં ધાય છે તથા કુસંગ, કુલઆ અને કંકાસ દેશમાં ભર્યાને ભર્યા રહે છે.

જે દેશમાં મોટી ઉમર પોતાના મન ગમતી સ્વભાવને, વિદ્યાને અને શુભ મળતી સ્ત્રી અને સ્ત્રીને મળતો પુરુષ ઇચ્છાવર વરવાનો ચાલે છે તે દેશમાં ખજ, બુદ્ધિ, પૈસા અને સર્વ પ્રકારની આપાદી હોય છે. આ દેશમાં અસલ ચાલે હતો પણ હાલમાં તે નથી તેથી તેઓની ધ્યાનમાં એ વાત આવશે નહીં. તેઓના મનમાં એમ આવશે કે કહી પ્રમાણ મોટી ઉમરનાં સ્ત્રી પુરુષોમાં એ પ્રમાણ અરસપરસ પ્રથમ પ્રીત કરતાં ખીગાડ થતો હશે; તો તેમ સમજવું એ બૂલ છે. કારણ કે જ્યાં વિધા છે ત્યાં નીતિ છે અને જ્યાં નીતિ છે ત્યાં પાક મહોબત હોય એમાં કાંઈ સંશય નથી. મારે હું દેશી સ્ત્રી અને પુરુષો તમે તમારાં ખાળકોને કેળવણી આપો અને તેઓના મનખો નાની ઉમરમાં સંસારમાં નાંખી બગાડો છે તથા એથી દેશની પડતી હાલત આવી ગઈ છે અને હજુ આવશે મારે મનમાં ખુબ સમજીને તથા એથી કેટલી બધી ખરાબી ધાય છે તેનો સારાંચ હેવાલ સમજીને એ ચાલે દુર કરો. એથી તમારા વંશની તમામ રીતે આપાદી થશે. અને તમારા દેશની સદતી કળા થશે મારે આ નકારો ચાલે દુર કરો.

રૂડી સ્ત્રી કાણુ અને ભુંડી સ્ત્રી કાણુ.

રૂડી સ્ત્રી કાણુ?

- જે સ્ત્રી પોતાનાં સાસુ, સસરા, દીએર, જેઠ, માખાપ, માધબાંક અને વહુવાર તથા આડોસી પાડોસી વિગરે સંબંધવાળાં અને સંબંધ વગરનાં તમામ માણસો સાથે નમ્રતા પૂર્વક હળી મળીને ચાલે અને તેઓની સાથે કલ્યાણ કરે નહીં, પોતાને જેઓની સેવા કરવી ઘટે છે તેઓની સેવા કરે અને જેઓની સલાહ લેવી ઘટે છે તેઓની સલાહ લેઈ શુભ કામ કરે; પોતાનો પતિ કોઈ પ્રકારથી કુખી થતો હોય તો તે કુખમાં પોતાથી બને લો ભાગ લે અને તેને ધીરજ

આપે તથા પોતાનાં મધુર વચ્ચનાં કુંડી રંજન નાં અને પોતાથી
 અને ત્રેલકી મદત કરે, પોતાનાં બાળ બચ્ચાંને નીતિની કૃપાવણી આપે
 અને આગળ જતાં એવો પોતાનાં કામ સરળથી પાર પાડે તે વિષે
 ચિંતવન રાખે અને તેમને વિદ્યાભ્યાસ કરાવે; પોતે ચાલતી નકારી રૂ-
 ઢીઓથી દુર રહી પોતાનાં માણસોને તે પ્રમાણે ન ચાલવા દેવા માટે
 સુખોપ આપે; હમેશાં મોટેથી સદવાકય કાઢે અને પોતાનાં માણસોને
 તે પ્રમાણે ન ચાલવા માટે અને તેથી ખરાબી થાય છે તે વિષે ઉપ-
 દેશ કરે; પોતાનો ધર કામથી બચેલા વખત આજસ અને પરનિંદા
 કરવામાં કે એવી હરેક હાનીકારક બાબતમાં ન પોતાં સુઉદ્યમ કરવામાં
 પરમેશ્વરની ભક્તિ કરવામાં કે કોઈ શુભ નવિન વિચાર કરવામાં કાઢે;
 ગરીબ અને અપંગ પ્રાણી જાતપર દયા રાખે; પોતાનું ગજુ હોય તો
 પરમાર્થ કરવામાં નાણુ વાવરે; પોતાના ગજા માફક ઘર ખરચ રાખે;
 ફોગટ અને સ્વાર્થહીન કીર્તિમાં એક પાછ ન વાવરે; ખોટી વસ્તુ
 નો અને ખોટી સોખતનો ત્યાગ કરે; અદ્યની હદ ન છોડે અને
 સોનું સારું ધરે; પોતાના ધરને, નાતને અને દેશને માન મળે એ
 વાં કામો કરે અને એવા કામોમાં બનતી મદત કરે; પોતાનાં બાળ
 બચ્ચાંને નાની ઉમરમાં સંસારમાં નાંખીને ન બગાડે અને કોઈ પો-
 તાનાં હરેક સંબંધવાળાં અજ્ઞાનપણાએ કરી સેજસાજ મતલબ સાર
 એવી રીતે પોતાનાં બચ્ચાંનો સ્વાર્થ બગાડતાં હોય તો ઉપદેશથી અ-
 થવા હરેક ધેરવીથી રોકે; પોતાનું કે પારકાનું છિદ્ર ખુલ્લુ ન કરે; ન-
 દારી વાતનો લોભ ન રાખે અને કદીએ કોઈ ચઢાવે નહીં; હમેશાં સં-
 તોષ રાખી પોતે પ્રસન્ન રહે અને બીજાઓને પ્રસન્ન રાખે; નીતિ જા-
 ળવે; પોતે સુધડ રહે અને પોતાનાં માણસોને સુધડ રાખે; એ સિ-
 વાય પરમાત્માના નિયમોને અનુસરીને પોતાને આ સંસારમાં જન્મ્યા
 પછી જે જે ફરજો બજાવવાની છે તે ફરજો બજાવી પોતે પોતાના બ-
 રથારને સાથે લેઈ સુખ શાંતિથી આ વિકટ સંસાર સાગરમાંથી તરી
 પાર ઉતરે એ રૂડી સ્ત્રીનાં લક્ષણ છે.

જુડી સ્ત્રી કોણ—પોતે મદ્યોન રહે અને પોતાનાં બચ્ચાં વિગરે

ને મલિન રાખે, હમેશાં બઠબઠી હો અને પોતાનાં આજકને અને ધ-
 શ્વી, સસરા, સાસુ ઇ. ને ધમકાવે તથા પોતાના ધરમાં અને બહાર
 આડોસી પાડોસી વિગરેની સાથે લડાઈ ટંટા કરે; સાસુ, સસરા, દી
 એર જેઠ અને પોતાનાં માળાપ ઇ. ની શુભ આજ્ઞાઓ ઉલ્લંઘન કરીને
 અવળી ચાલે; મનમાં બેપરવાઈ રાખે; મોંઢેથી કઠોર અને ખિભત્સ વે-
 જા કાઢે; રડવે કુટવે શુભ અને સ્વાદે પૂરી હોય; પોતાનાં અને પારકાં
 છિદ્રોને ખુલાં કરે; ધરમાં બધું બાધરું હોય પણ પોતે જાંપીને ખાય
 કે ખાવા ન દે; અનીતિ કરતાં ખીંચે નહીં અને હીંડતાં ચાલતાં ની
 તિનો ભંગ કરે; પારકી નિંદા કરે અને ડગલે ડગલે જુઠાં વેણે જોલે
 અનેક તરેહના ઢોંગ કરે અને ધરનાં માણસોને સતાવે; વાવરવાનું
 ત્યાં ન વાવરે અને ન વાવરવાનું ત્યાં વાવરે; પિતાનું ગમ્તુ ન હોય
 તેમ છતાં ઘરેણાં ગાંઠાં કરવાની તથા પોતાનો ખોલ પગાવવાની આ-
 ડછ લે; પોતાનો વખત આજસ, ઉંઘ કે કુચલી કરવામાં કાઢે; પરમા-
 ત્માના નિયમોનું ઉલ્લંઘન કરે અને પોતે પાપમાં પડી પોતાનાં કુળનાં
 આજ બચ્ચાંને તેમાં હોમે; પોતાના આપદાદાનાં અને ધણીની સાત પેઢીનાં
 નામને જોળે; પરમેશ્વરની કહીએ શક્તિ ન કરે અને ગરીબને દુખ દે;
 પરમાર્થ યતું આટકાવે અને કુચાલની વૃદ્ધિ થવામાં રાજી થાય; કાંઈનું
 બહુ ન ઇચ્છે, જ્યાં જવું ઘટે ત્યાં ન જાય અને જ્યાં જવું ન ઘટે
 ત્યાં જાય; કરાવવું ન ઘટે તેની સાથે કામ પાડે અને જેની સાથે કામ
 કરાવવું ઘટે છે ત્યાં વેરવાસો તથા હુચાઈ, ડગાઈ કરવામાં અને લોભ
 કોપને વિષે પૂરી હોય તેને છેક ભુંડી સ્ત્રી બનશુવી.

કેટલીક સ્ત્રીઓ બહારથી ડાહી અને ખેલવા ચાલવામાં બનશે
 વિવેકવાળી હોય તેવી દેખાય છે પણ તે પોતાના ધરમાં કંઈએ
 કંકાસ રાખે છે તથા ધણીક વાતોમાં આડાઈ રાખે છે તથા પોતાના
 ધણીના કામમાં મદત કરવાને બદલે ઉડતી તેને દુભવે છે એ પણ રૂઢી
 સ્ત્રી ન કહેવાય. તેમ કેટલીક સ્ત્રીઓ તમામ તરેહથી સ્વચ્છ અને સુ-
 ઘડ દેખાય છે, ધરમાં તથા ઘર બંધામાં સારી હોય છે પણ તે છુપી રીતે

પાપ કરવાનો સાગ આપે ચુકની નથી એવામાંથી ધણી નજરે જોવામાં આવ્યા છે. સ્ત્રીઓ અમળા કહેવરાવી કુકર્મ કરવાનેજરા આવડો ખાતી નથી પણ આખરે પરિણામ તો નમ્મજોજ થાય છે અને દુનિઆમાં આવા કુકર્મને ખરાખ દાખલો ઉધાડી રીતે ખતાવો પોતે ફળેત થાય છે સમાં વહાલાંને ફળેત કરે છે અને કુટુંબનો માજો ટોડી નાંખે છે. આવી નફ્ટ સ્ત્રીઓ પોતાની પછવાડે ખરાખ નામ કહાડે છે અને તેના ખરાખ દાખલા ખીજામે ખતાવે છે માટે સર્વ સંસારી માણસોનો ધર્મ એ છે કે સ્ત્રીઓને જોઇએ તે કરતાં વધારે છુટ ન આપવી અને જને ત્યાં સુધી પોતાના કમજમાં રાખવી અને સ્ત્રીની યીજવવી એ હિંદુ જમાનાને વધારે અનુકુળ હોય એમ મારું વિચારમાં છે. તથાસ્તુ.

કુહોઃ પ્રભુ સ્તવનઃ

ઓ હંધર ઓ દેશપર; મે'ર કરીને આજ
 દુષ્ટ રૂઢીઓ ફર થઇ, સુધરે નાર સમાજ.
 આર્થ ધણી મોટા હતા, ધન સુદ્ધિયી સાર
 દુષ્ટ રીવાજે ડાખીને; પો'આડયક પોતાજ.
 (પણ) કૃપા કદી જો તાહરી, હંમપર પૂરી થાય;
 આભે જઇને આટકીએ, રેંઠ ગતિવત ન્યાય;
 વધુ વાત તે થી કહું, હું અંતરનો જાણ;
 કળા કરે ચઢતી પ્રભુ. હિંદુની નિમાણ.

સમાપ્ત.

